

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BOŞANMIŞ KADINLARIN BOŞANMA NEDENLERİ VE
BOŞANMA SONRASI TOPLUMSAL KABÜLLERİ
(SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlyas SUCU

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. İsmail HİRA

HAZİRAN - 2007

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BOŞANMIŞ KADINLARIN BOŞANMA NEDENLERİ VE
BOŞANMA SONRASI TOPLUMSAL KABÜLLERİ
(SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlyas SUCU

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

Bu tez 13/06/2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

İlyas SUCU

13.06.2007

ÖNSÖZ

“Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri” konusu, toplumsal değişim bağlamında üzerinde durulmaya değer bir konu olarak bulunmuştur. Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr İsmail HİRA'ya teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme şükranlarımı sunar, yetişmemde katkıları olan tüm hocalarıma minnettar olduğumu ifade ederim.

İlyas SUCU

13.06.2007

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ.....	iii
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vi
GİRİŞ.....	1
Amaç.....	2
Önem.....	3
Sayıtlar.....	3
Sınırlılıklar.....	4
Tanımlar.....	4
BÖLÜM I. BOŞANMANIN TARİHSEL, KAVRAMSAL VE OLGUSAL ÇERÇESİ.....	6
1.1. Toplumsal Değişim Sürecinde Aile Ve Kadın: Tarihsel Süreç.....	6
1.2. Boşanma Olgusu.....	10
1.2.1. Boşanma Süreci Modelleri.....	12
1.2.1.1. Bir Yas Süreci Olarak Boşanma.....	12
1.2.1.2. Boşanmanın Altı İstasyonu.....	13
1.2.1.3. Psikososyal Süreç Olarak Boşanma.....	13
1.2.2. Türk Medeni Kanununda Boşanma Nedenleri Ve Boşanma Davası.....	15
1.2.2.1. Boşanma Nedenleri.....	15
1.2.2.2. Boşanma Davası.....	17
1.2.2.3. Boşanmanın Sonuçları.....	18
1.2.3. Boşanmaya Yol Açan Nedenler.....	19
1.2.3.1. Ülke Gelişmişlik Düzeyi Ve Kadının İşgücüne Katılımı.....	23
1.2.3.2. Gelir Durumu Ve Mesleki Statü.....	27
1.2.3.3. Eğitim.....	28
1.2.3.4. Sosyo-Kültürel Nedenler.....	29
1.2.3.5. Duygusal Çekim Ve Arkadaşlık.....	30
1.2.4. Boşanma İle İlgili Yapılan Çeşitli Araştırma Sonuçları.....	30
BÖLÜM II TÜRKİYE'DE AİLE, KADIN VE BOŞANMA.....	32
2.1. Türk Modernleşmesinde Ailenin Dönüşümü.....	32
2.2. Türkiye'de Kadın Statüsünün Değişimi.....	34
2.3. Türkiye'de Boşanma Olgusu.....	37
1.3.1. Türkiye'de Boşanmaların Gösterdiği Bazı İstatistikler.....	40
2.4. Araştırmanın Metodolojisi.....	42
2.4.1. Araştırmanın Modeli.....	42
2.4.2. Evren Ve Örneklem.....	42
2.4.3. Veri Toplama Aracı.....	42
2.4.4. Veri Toplama Süresi.....	43
2.4.5. Verilerin İşlenmesi Ve Çözümü.....	43
BÖLÜM III ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	44
3.1. Boşanmış Kadınların Demografik Özellikleri.....	44
3.1.1. Yaş Dağılımları Ve İlk Evlenme Yaşı.....	44
3.1.2. Doğum Yeri Ve Kentte Geçirilen Süre.....	45

3.1.3 Öğrenim Durumu.....	47
3.1.4. Etnik Ve Sosyo Kültürel Çevre.....	47
3.1.5. Çalışma Durumu, Meslek Ve Gelir Düzeyi.....	48
3.1.6. Çocuk Sayısı Ve Çocukların Velayeti.....	49
3.2. Evlilik Sürecine İlişkin Özellikler, Aile Yapısı.....	51
3.2.1. Evlenme Şekli Ve Evlenme Kararı.....	51
3.2.2. Evlilik Sürecinde Aile Yapısı, İlişkiler Ve Rol Dağılımı.....	52
3.2.3. Eşlerin Sorunlar Karşısında Tutumu.....	54
3.2. Evlilik Süresi Ve Boşanma Nedenleri.....	56
3.3. Boşanma Sonrası Sosyal İlişkiler.....	58
3.3.1. Boşanma Sonrası Aile Yapısı Ailenin Tutumu.....	58
3.3.2. Boşanma Sonrası Sosyal İlişkiler.....	60
3.3.3. Yeniden Evlenme Konusundaki Tutumlar.....	61
3.4. Araştırmanın Değişkenleri Arasındaki Korelasyon.....	63
3.4.1. Boşanma Nedeni-Yaş.....	63
3.4.2. Boşanma Nedeni-Eğitim Durumu.....	64
3.4.3. Boşanma Nedeni-Evlilik Süresi.....	65
3.4.4. Boşanma Nedeni-Yaşamını En Uzun Nerede Geçirdiği.....	66
3.4.5. Boşanma Nedeni-Etnik ve Kültürel Olarak Yetiştikleri Çevre.....	67
3.4.6. Boşanma Nedeni-Yapılan İş/Meslek.....	68
3.4.7. Boşanma Nedeni-Evlenme Şekli.....	69
3.4.8. Boşanma Nedeni-Çocuk Durumu/Sayısı.....	70
3.4.9. Toplumsal Kabul-Yaş.....	71
3.4.10. Toplumsal Kabul-Eğitim Durumu.....	72
3.4.11. Toplumsal Kabul-Evlilik Süresi.....	73
3.4.12. Toplumsal Kabul-Yaşamını En Uzun Nerede Geçirdiği.....	74
3.4.13. Toplumsal Kabul-Etnik ve Kültürel Olarak Yetiştikleri Çevre.....	75
3.4.14. Toplumsal Kabul-Yapılan İş/Meslek.....	76
3.4.15. Toplumsal Kabul-Evlenme Şekli.....	77
3.4.16. Toplumsal Kabul-Çocuk Durumu/Sayısı.....	78
SONUÇ.....	79

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Nedene Göre Boşanmalar.....	22
Tablo 2 : Gelişme İndeksi.....	24
Tablo 3 : Seçilmiş Ülkelerde Kaba Boşanma Oranı.....	25
Tablo 4 : Kadınların İşgücüne Katılım Oranları.....	26
Tablo 5 : Medeni Durum.....	38
Tablo 6 : Nikâh Türü.....	39
Tablo 7 : Kaba Boşanma Oranı.....	40
Tablo 8 : Yaş Dağılımı.....	43
Tablo 9 : İlk Evlilik Yaşı.....	45
Tablo 10 : Doğum Yeri.....	46
Tablo 11 : Yaşamlarını En Uzun Nerede Geçirdikleri.....	46
Tablo 12 : Öğrenim Durumu.....	47
Tablo 13 : Etnik-Kültürel Olarak Yetiştikleri Çevre.....	48
Tablo 14 : İş-Meslek.....	48
Tablo 15 : Gelir Düzeyi.....	49
Tablo 16 : Çocuk Sayısı.....	50
Tablo 17 : Evlenme Şekli.....	51
Tablo 18 : Evlenme Kararı.....	52
Tablo 19 : Evlilik Süresince Karar Mekanizması.....	53
Tablo 20 : Evlilik İçi Rol Dağılımı.....	54
Tablo 21 : Sorunlar Karşısındaki Tutum.....	55
Tablo 22 : Şiddete Maruz Kalma.....	56
Tablo 23 : Evlilik Süresi.....	56
Tablo 24 : Boşanma Nedeni.....	57
Tablo 25 : Boşanmadan Önce Endişe Duyulan Konular.....	58
Tablo 26 : Boşanma Sonrası İkamet.....	59
Tablo 27 : Boşanma Sonrası Dayanışma.....	59
Tablo 28 : Boşanma Sonrası Ailenin Tutumu.....	60
Tablo 29 : Boşanma Sonrası Sosyal Çevre İle İlişki Düzeyi.....	61
Tablo 30 : Boşanma Sonrası Endişeler.....	61
Tablo 31 : Boşanma Nedeni/Yaş.....	63
Tablo 32 : Boşanma Nedeni/Eğitim Durumu.....	64

Tablo 33 : Boşanma Nedeni/Evlilik Süresi.....	65
Tablo 34 : Boşanma Nedeni/Kentsel Deneyim.....	66
Tablo 35 : Boşanma Nedeni/Etnik-Kültürel Yapı.....	67
Tablo 36 : Boşanma Nedeni/İş-Meslek.....	68
Tablo 37 : Boşanma Nedeni/Evlenme Şekli.....	69
Tablo 38 : Boşanma Nedeni/Çocuk Durumu-Sayısı.....	70
Tablo 39 : Sosyal Kabul/Yaş.....	71
Tablo 40 : Sosyal Kabul/Eğitim Durumu.....	72
Tablo 41 : Sosyal Kabul/Evlilik Süresi.....	73
Tablo 42 : Sosyal Kabul/Kentsel Deneyim.....	74
Tablo 43 : Sosyal Kabul/Etnik-Kültürel Yapı.....	75
Tablo 44 : Sosyal Kabul/İş-Meslek.....	76
Tablo 45 : Sosyal Kabul/Evlenme Şekli.....	77
Tablo 46 : Sosyal Kabul/Çocuk Durumu-Sayısı.....	78

Tezin Başlığı: Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri (Sakarya Örneği)	
Tezin Yazarı: İlyas SUCU	Danışman: Yrd. Doç. Dr. İsmail HİRA
Kabul Tarihi: 13.06.2007	Sayfa Sayısı: VI (ön kısım) + 82 (tez) + 16 (ekler)
Anabilimdalı: Sosyoloji	Bilimdalı: Sosyoloji
<p>Bu çalışmanın araştırma problemi, Sakarya ilindeki boşanmış kadınların, boşanma nedenlerinin tespiti ile boşanma sonrası toplumsal rol ve statülerindeki değişimleri belirlemek ve sürekli bir değişim ve yenilenme izleğinde olan toplumsal yapımızda, boşanmanın yol açtığı sorunlara dikkat çekmektir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, aşağıdaki sorulara cevap aramak olacaktır:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Boşanmış kadınların boşama nedenleri ile evlilik sürecinde ve boşanma sonrasındaki yaşamlarında karşılaştıkları güçlükler nelerdir?2. Boşanmış kadınların, boşanma nedenleri ile boşanma sonrasındaki toplumsal kabulleri onların; yaşlarına, etnik ve sosyo-kültürel olarak yetiştikleri ortama, yaşamlarını en uzun nerede geçirdiklerine, eğitim düzeylerine, mesleki statülerine, evlenme şekillerine, evlilik sürelerine ve çocuk sahibi olmalarına göre farklılık göstermekte midir? <p>Bu amaçlar çerçevesinde, toplumsal değişim sürecinde boşanma olgusu, boşanmaya neden olan sosyo-kültürel etmenler ve Türkiye’de evlilik, boşanma ve kadın statüsü konuları, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan başlıklardır. Yine araştırmacı tarafından geliştirilen ve boşanmış kadınların demografik özellikleri, evlilik sürecine ilişkin özellikler, aile yapısı, boşanma nedenleri ve boşanma sonrasına ilişkin sosyal ilişkileri kapsayan 37 maddelik anket, örneklem grubunda yer alan boşanmış kadınlara uygulanmış ve sonuçlar khi-kare analizlerine tabi tutulmuştur.</p> <p>Bu çerçevede yapılan araştırmada elde edilen bulgular kısaca şu şekildedir:</p> <p>Boşanmış kadınların boşanma nedenleri en yüksek oranda “başka birinin varlığı” olarak seçenklendirilen, erkeğin evlilik sürecinde başka biriyle yaşadığı ilişkide yoğunlaşmıştır. Bu seçenek sabit tutulduğunda, boşanma nedenlerinin, kadınların yaşlarına, evlilik sürelerine, eğitim durumlarına, mesleki statülerine göre farklılaştığı görülmektedir. Boşanan kadınların evlilik sürecinde şiddete maruz kalma oranları çok yüksektir. Etnik ve kültürel yapı farklılığı ile boşanma arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Boşanma, kadınlarda gelir kaybına neden olmaktadır. Boşanma sonrası, maddi kaygılar ve çocukların sorumluluğu kadınlar için en yoğun stres kaynağıdır. Boşanma sonrası sosyal çevre kaybı olmakla birlikte telafi edilebilir bir durumdur.</p>	
Anahtar kelimeler: Boşanma, Toplumsal Değişim, Toplumsal Rol ve Statü	

Title of the Thesis: The Reasons of Divorce of Divorced Women and Their Social Acceptance After Divorce (Example of Sakarya)

Author: İlyas SUCU

Supervisor: Ass.Prof.Dr. İsmail HIRA

Date: 13 June 2007

Nu. of pages: VI(pre text)+82(main body)+ 16(appendices)

Department: Sociology

Subfield: Sociology

This study is about divorced women in Sakarya and to establish reason of divorce and changing social roles and status of these women after divorce. This study is also prepared for attracting attention to problems caused by divorce in our social structure which changes constantly. So we can Express the aims of this study in the following sentences:

1. What are the difficulties of women during their marriage and after divorce in their life? What are the causes of divorce?
2. Do causes of divorce for women and social changing of their life after divorce change according to their ages, ethnics, social and cultural structures, level of education, jobs, and status and kinds of marriage, periods of marriage and have their children?

According to these aims, event of divorce in the process of social changing, social and cultural factors which causes divorce and marriage in Turkey, divorce and status of women are titles of this study. Also researcher improves a questionnaire which has 37 items about demographic features of divorced women, characteristics in their marriage, structure of their family, causes of divorce and their social relations after divorce. This questionnaire's results are subjected to chi-square analysis.

These are discoveries from this study:

Cause of divorce of women in the high rate is existence of other person. When we look this topic, we can see causes of divorce change according to age of women, period of their marriage, level of education, their jobs and status.

Rate of violence during the marriage of divorced women is high. There is no relations between diversity of ethnics and cultural structures and divorce. Women lose their income caused by divorce. Economical anxiety and responsibility of their children are the most intensive stress for women after divorce. Divorced women lose their social periphery after divorce but this situation can be compensated.

Keywords: Divorce, Social Changing, Social Roles and Status

GİRİŞ

Genel kabul olarak karşılıklı sevgiye, güvene ve mutluluk beklentisine dayalı olan evlilik ilişkisinin yasal olarak sona ermesi olarak tanımlayabileceğimiz boşanma, tarihsel süreç içerisinde evlilik kadar eskiye dayansa da günümüzde daha sık karşılaştığımız bir olgudur. Eski çağlardan beri hemen hemen her toplumda çeşitli versiyonları ile karşımıza çıkan bu olgu, içinde bulunduğumuz modern toplumun, trendi hızla artan toplumsal sorunlarının başında gelmektedir.

Aydınlanma çağının felsefi, sanayi devriminin ekonomik ve Fransız İhtilalinin politik temelleri üzerine inşa edilen modernizm, hayatın her alanında olduğu gibi aileyi de değişime zorlamıştır. Aile, bu süreçte, sadece yapısal olarak değil (geniş aile tipinden çekirdek aileye geçiş), aile içi ilişkilerde ve aile içi güç ve iktidar paylaşımı açısından da değişime uğramıştır. Geniş aile tiplerinden çekirdek aileye geçiş, aile bireylerinin rollerinin değişmesi, kadınların iş hayatına atılmaları, göç, kentleşme, gecekondulaşma, feminizm hareketleri, bireysel yaşantıların önünün açılması, evlilikten beklentilerin yükselmesi ve daha sıralayabileceğimiz birçok faktör ailenin toplumsal rolündeki değişmelere neden olmuştur.

Aile, her ne kadar bu süreçte eşlerin karşılıklı anlayış, yoğun duygusal ve sosyal ilişkileri üzerinde temellendirilse de küçük anlaşmazlıklar bile aileyi kolayca etkileyebilmektedir. Boşanmanın hızla artması ve giderek kamuoyu tarafından da kanıksanması sosyal bilimcileri bu alana yönlendirmekte, evliliklerin sona ermesine neden olan değişkenleri ve boşanma sonrasında ailede değişen rolleri anlamaya çalışmayı gerektirmektedir. Özellikle boşanma nedenleri üzerinde temellendirilen bu çalışmalar, sorunun tespiti ve çözümü için önemli verilerdir. Zira evlilik kararında olduğu gibi boşanma kararı da, tamamen özel bir karar olmayıp, hem aile çevresinin hem de sosyal ilişkilerin yönlendirdiği ve bire bir sosyal yapıyı etkileyen bir karar olmaktadır.

Boşanma, neden olduğu sorunlar ve getirdiği sorumluluklar anlamında erkeklere oranla kadınları daha çok yıpratıcı bir süreçtir. Boşanan kadınların, boşanan erkeklere oranla yeniden evlenme ihtimalleri düşüktür. Boşanma sonrası maddi

imkansızlık, çocukların sorumluluğu, belirsiz bedensel yakınmalar ve yalnızlık duyguları boşanan kadınların sıklıkla yaşadıkları olumsuzluklardan bazılarıdır. Yine yapılan araştırmalarda (Tor, 1993: 100), boşanmış kadınların evli kadınlara oranla üç kat daha fazla ruhsal problemler yaşadıklarını bulgulanmıştır. Bu bağlamda, kadınların boşanmaya karşı tutumlarını belirlemek önemlidir. Bizim de araştırmamıza konu olacak temel olgu, boşanmış kadınların boşanma nedenlerinin tespiti ve gerek evlilik sürecinde gerekse evlilikten sonra karşılaştıkları sorunları tespit etmektir.

Araştırmacıyı bu problemi araştırmaya yönlendiren nedenlerden biri de şudur: Araştırmacı, Sakarya'daki çeşitli ilk ve orta öğretim okullarında görev alan bir psikolojik danışman ve çocuklu ailelerin boşanma davalarına katılan bir bilirkişi olarak, il düzeyindeki boşanma oranlarının hızla arttığını gözlemlemekte ve yine pozisyonu gereği, çocuk velayetlerinin %90 oranında annede olması nedeniyle çoğunlukla boşanmış bayanlarla muhatap olmaktadır. Boşanmaların artmasında kadının toplumsal rol ve statüsünün farklılaşmasının önemli bir etkisi olsa da yine de boşanma olayı, yukarıda da değinildiği üzere kadını yıpratıcı bir süreçtir. Bu doğrultuda kadın bakış açısından boşanma sürecinin değerlendirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Amaç

Araştırmanın genel amacı; boşanmış kadınların boşanma nedenleri, gerek evlilik süresinde gerekse evlilikten sonraki yaşamlarında karşılaştıkları sorunları tespit etmektir.

Araştırmanın temel hipotezleri şunlardır:

- ⇒ Boşanmış kadınların, boşanma nedenleri onların; yetiştikleri ortama, eğitim düzeylerine, mesleki statülerine, evlenme şekillerine, evlilik sürelerine ve çocuk sahibi olmalarına göre farklılık göstermektedir.
- ⇒ Boşanmış kadınların, boşanma sonrasındaki toplumsal kabulleri onların; yetiştikleri ortama, eğitim düzeylerine, mesleki statülerine, evlenme şekillerine, evlilik sürelerine ve çocuk sahibi olmalarına göre farklılık göstermektedir.

- ⇒ Boşanmış kadınların, eğitim ve gelir düzeyleri arttıkça, boşanma nedenleri olarak belirttikleri etkenler somut problemlerden(işsizlik, maddi sorunlar, alkol, kumar vs.), eşler arası iletişim eksikliği, kişisel uyumsuzluk ve evlilik beklentisinin gerçekleşmemesine doğru evirilmektedir.
- ⇒ Eşler arasında, etnik ve kültürel benzeşim kadının ayrılmasını güçleştirirken; eğitim, mesleki statü ve sosyal etkileşim denkliği kadının ayrılma kararını vermesini kolaylaştırmıştır.

Önem

Sakarya İli, coğrafi konum olarak Ankara ve İstanbul metropollerinin yol güzergâhında bulunan, tarımla birlikte sanayinin de gelişmiş olduğu ve en önemlisi toplumsal yapı anlamında birçok farklı etnik ve kültürel yapının bir arada yaşadığı bir şehirdir. Tarihsel anlamda yeni bir şehir olması ise, kendine özgü bir geleneğin oluşmasını geciktirmiştir. Geleneksel kır hayatının hala birçok alanda sürdürülüyor olmasına karşın modern bir sanayi kenti imajı da kendisini güçlü bir şekilde hissettirmektedir. Toplumsal yapı ve modernleşme süreci bağlamında Türkiye'nin mikro bir örneği olarak kabul edilebilir. Araştırma konumuz olan boşanma oranları ise her yıl artmakla birlikte Türkiye ortalamasıyla aynı orandadır. Dolayısıyla, bu araştırmanın; Sakarya İli düzeyinde sıklıkla karşılaşılan bir toplumsal sorun olan boşanma olgusunun nedenlerini tespit ederek bu sorunun çözümüne katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Sayıtlar

- 1) Araştırmacı tarafından hazırlanan anket, boşanan kadınların, boşanma nedenlerini ve boşanma sonrasındaki rol-statü değişimlerini değerlendirmeleri açısından yeterlidir.
- 2) Anket sorularına deneklerin verdikleri cevaplar, onların gerçek görüş ve düşüncelerini yansıtmaktadır.
- 3) Yapılan literatür taramasında kaydedilen Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Toplumsal Rol ve Statülerindeki

Değişimler, araştırmanın amacı olan, boşanmış kadınların boşanma nedenleri, gerek evlilik süresinde gerekse evlilikten sonraki yaşamlarında karşılaştıkları sorunları ortaya koyacak niteliktedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma:

- 1) Sakarya ili ve
- 2) Boşanmış kadınlar ile sınırlıdır.

Tanımlar

Boşanma; hukuki kuralar çerçevesinde yapılmış bir evliliğin, tarafların karı-koca olarak hiçbir bağı kalmaksızın; fakat varsa ortak çocukların hakları saklı kalmak üzere yargıç kanalıyla sona erdirilmesine ve tarafların başkalarıyla yeniden evlenmelerine olanak veren hukuki bir işlemdir (Arıkan, 1996: 25).

Toplumsal değişme; toplumun yapısındaki değişmedir. Toplumun yapısı, toplumsal kurumların belirlediği toplumsal ilişkilerden meydana geldiğine göre değişme, ilişkilerin değişmesidir. Bütün bunların ardından da toplumsal bireylerin yani aktörlerin davranış değişmeleri yatar (Kongar; 1985: 56).

Toplumsal statü, bireyin toplumdaki hukuki hak ve ödevlerinin yanı sıra bireyin yaşamındaki değer ve amaçların da toplamıdır; **toplumsal rol,** kişinin toplum içinde işgal ettiği tanımlara uygun olarak yerine getirmekle yükümlü olduğu eylemlerdir (Demircioğlu; 2000: 23).

Kurumsal yaklaşım ile alan araştırmasından elde edilen verilerin bütünsel bir şekilde değerlendirildiği araştırma, üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde toplumsal değişim sürecinde aile ve aile yapısında meydana gelen değişmeler, boşanma olgusu ve boşanma süreci tartışılmaktadır.

Boşanmaya yol açan sosyo-kültürel faktörler, Türk Medeni Kanunu'nda boşanma nedenleri ve bu alanla ilgili araştırma sonuçları açıklanmaktadır.

İkinci bölümde, Türkiye'deki modernleşme sürecinde aile ve kadın konusu irdelenmekte ve Türkiye'deki boşanmalar ele alınarak, araştırmanın yöntemi açıklanmaktadır.

Üçüncü bölümde ise, araştırmadan elde edilen bulgular verilmekte ve yorumlanmaktadır. Boşanan kadınların demografik özellikleri, evlilik sürecindeki davranış örüntüleri ve boşanma sonrasına ilişkin bulgularla birlikte boşanan kadınların boşanma nedenleri ve boşanma sonrasındaki sosyal kabulleri araştırma değişkenleri dikkate alınarak açıklanmaktadır.

BÖLÜM I. BOŞANMANIN TARİHSEL, KAVRAMSAL VE OLGUSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Toplumsal Değişim Sürecinde Aile ve Kadın: Tarihsel Süreç

Modern ya da çekirdek aile olarak tanımladığımız ve içinde yaşadığımız yüzyılda toplumun temel birimi olarak tanımlanan aile, onyedinci yüzyıl boyunca yapısal ve işlevsel olarak şekillenmeye başlamıştır. Sanayileşme öncesi toplumsal yapılarda geniş akrabalık ilişkileri içeren geniş aile, üretim birimi olmaktan çıkarak anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileye dönüşmüştür. Ailenin bu dönüşümü uzun bir zaman dilimine yayıldığı gibi sancılı bir seyir de izlemiştir.

Aile, çağdaş formuna kavuşmadan salt kandaş bireyler topluluğu olarak kalmamış, aynı zamanda bir üretim biçimi olarak ta örgütlenmiştir. Özellikle tarım toplumlarının oluşmasıyla birlikte aile, üretim aracı olan toprak ve emek, üretim örgütlenmesi niteliği kazanmıştır. Tarım toplumu oluşmadan önceki süreçte de kadın-erkek arasında çok belirgin olmayan bir işbölümü vardır. Fakat bu işbölümü, yerleşik hayat ve tarım faaliyetinin başlaması ve toplum yaşamının durağan bir hal almasından sonra belirginleşmiştir. Erkek üretim aracının sahibi konumunda, kadın ve çocuklarla birlikte aile düzeyindeki üretimi gerçekleştirmiştir. Ailenin bu yapısı, hem toprağa bağımlılığı arttırmış hem de işgücüne duyulan ihtiyaç nedeniyle yeni evlenen aile bireylerinin aileden ayrılarak yeni bir toplumsal birim oluşturmasını engellemiştir (Sencer, 1983: 358).

Giddens (1993: 121)'in, Stone'dan aktardığı ve Stone'nun İngiltere'de aile hayatının gelişmesi konusundaki çözümlemesi, ailenin biçimsel değişiminin yararlı bir sınıflamasını ortaya koymaktadır. Stone, onaltıncı yüzyıldan onyedinci yüzyıl başlarına kadar geçen süre içinde ailenin gelişmesini üç ana aşamaya ayırmaktadır. Onaltıncı yüzyıl ve öncesinde hâkim olan aile tipi "hısım akraba ilişkilerine açık aile tipi" merkezinde çekirdek aile olsa da geniş çapta cemaat ilişkileri içindedir. Stone göre evlilik, sınıf düzeninin hangi düzeyinde olursa olsun duygusal bağlılık ya da bağımlılık açısından merkez değildir. Geleneksel

anlayış, mutluluğun öte dünyaya ait olduğu ve cinselliği, soyun devamını sağlama aracı olarak görme yönündedir. Hayattan beklenen şeyler azdır ve bu yüzden birisine duygusal olarak bağlanmak basiretsizlik sayılır. Evlilik ilişkilerinin ne ölçüde duygusal bağlardan yoksun olduğu tartışma götürse de romantik aşk kavramının yalnızca saray çevresinde geliştiği kuşku götürmemektedir.

Yine bu dönemde, Phillippe Arries'in yapmış olduğu çalışmaya göre, evlilik bağları, kişisel tercihlerle başlatılmaz. Toplumun daha üst kademelerindeki kişiler arasında, evlilik mal varlığının miras yoluyla güvence altına alınmasını sağlayacak ekonomik ya da siyasal çıkarlar elde edecek bir araç olarak kabul edilmektedir. Köylü ve zanaatkâr içinse, evlilik, geçimini sağlamak için bir gerekliliktir. Aile içinde duygusal yakınlığın az olmasına karşın bireyler ayrı değil, birbirine yakın yaşamaktadırlar. Arries'in belirttiği gibi ailenin toplumla arasına mesafe koyması, toplumu yavaş yavaş genişleyen özel hayat alanının dışına itmesi ancak onsekizinci yüzyılda mümkün olmuştur (Giddens, 1993: 121).

Bu süreçte aile içi ilişkilerin temeli giderek saygı ve ataerkillikten duygusal bireyciliğe doğru evrilmiştir. Ev içi hayata verilen bu ağırlık gelir getiren ve erkekler tarafından yapılan işlerin mekânsal olarak ev dışına çıktığı ve ev işi uğraşların tümüyle kadınların işi olarak tanımlandığı aşamada doruğa varmıştır. Bir diğer konu evliliğin anlam ve işlevinin değişmesidir. Kapitalizmin gelişmesi ile ekonomik işlevlerin aile biriminden soyutlanması evliliğin dışsal işlevlerini azaltmış, evliliğin her şeyden önce duygusal doyuma ve anlaşmaya dayanan bir kurum haline gelmesini kolaylaştırmıştır. Böylelikle evlilik giderek kişisel mutluluğun bir aracı, bir duygusal ve cinsel tatmin kaynağı olarak şekil ve anlam değiştirmiştir. Romantik aşk ve duygusal uyum temaları eş seçimi sürecinin de yapısal olarak değişikliğe uğradığını göstermektedir (Kandiyoti, 1984: 19).

Endüstri devrimi ve bunun yaratmış olduğu toplumsal değişim zorunluluğu, aileyi temelden etkilemiştir. Bu süreçteki en önemli değişim, hanenin üretim birimliğine veda etmesidir. Sanayi öncesi dönemde üretim birimi olan ev, üretimin ev dışına taşınmasıyla mahrem alan haline gelmeye başlamıştır. Sanayi öncesinde, ailenin denetiminde olan üretim, ailenin teklinden çıkarak daha büyük ve kar amacı güden işletmelere yapılmaya başlamış bu da ailenin yapısını,

fonksiyonlarını, aile içi rolleri, ailenin kurulma şeklini temelden etkilediği gibi kadının da rol ve statüsünde de birçok yeniliğin önünü açmıştır.

Bu değişim sürecinin ilk aşamasında yani 18. yüzyılda, ortaya çıkan iki önemli aile formu vardır: Birincisi, yeni bir sınıf olan orta sınıfın – ki bu sınıfın oluşturduğu aile formu daha sonra modern aile formu haline gelecektir – oluşturduğu aile formu; ikincisi, o da orta sınıf kadar yeni olan ücretli işçilerin yaşama koşulları içinde oluşturduğu aile formudur. Çekirdek ailenin 1750 yıllarında Avrupa'daki orta sınıf arasında ortaya çıktığı varsayılmaktadır. Orta sınıf, aristokraziyle köylülüğün tam karşıtı bir aile biçimi (Türkiye için örnekleyecek olursak tam olarak kentleşmemiş gecekondu ailesi diyebiliriz) geliştirmiştir. Evlilik bu grup için geleneksek görenekleri veya soyu desteklemek için değilse de kapital birikimleriyle bireysel seçimin değerini korumak için anne babaların ihtiyaçları arasında bir çatışmayı gerektirmiştir. Orta sınıf ailesi, sanayi öncesindeki geniş aile tipi ile modern görünüm almaya başlayan aile tipinin arasında kalan geçiş dönemine ait bir tür oluşturmuştur. Bu ailede, daha önce aileyi yerel cemaatteki diğer akraba ve gruplara bağlayan bağlar zayıflamış ve bunların yerini devlete olan bağlılık almıştır. Ev üretim birimi olmaktan çıktığı ve erkeklerin ev dışında çalışma gerekliliği, erkek egemen bir aile yapısı oluşturmuştur. Fakat bu süreçte evlilik ilişkilerinde kız ve erkek için eş seçme konusu gittikçe daha kişisel bir tercih haline gelmeye ve ana-baba-çocuk arasındaki ilişki duygusal bir içerik kazanmaya başlamıştır (Eten, 2004: 17–18).

Onsekizinci yüzyıl boyunca kadının statüsü kayda değer biçimde değişse de, karşılıklı sevgiye dayalı evliliklerin yaygınlaşması ve sorumlu erkeklerin, kadınların aile içinde ve özellikle çocuk üzerinde daha önemli rol almalarını istemelerinden dolayı, kadının, anne ve eş konumu ön plana çıkmıştır (Demircioğlu, 2000: 7). Örneğin, onsekizinci yüzyıl boyunca Amerika'da kadının eş olarak tanımı üç temel kimlik etrafında yapılandırılmaktadır: Bir kadın, öncelikle, kocasının cinsel ve duygusal partneridir, çoğu durumda kocasıyla paylaştığı ebeveyn sorumlulukları ile birlikte anne kimliğini taşır ve her durumda, enerjisinin çoğunu tüketen günlük görevleriyle de evin bakıcısı durumundadır (Eten, 2004: 18).

Sanayileşme öncesi süreçte kadın, üretici durumdadır, evin idaresine ek olarak kimi ihtiyaçları bizzat yapmakta(ekmek, tereyağı vb.) kimi ihtiyaçları da bizzat üretmekte(iplik eğirme, elbise dikme, sabun, mum ve ilaç imal etme vb.)dir. Fakat sanayileşme ve bunun getirdiği yeni mekânsal düzenleme(banlıyö sistemi), kadının bu üretici işlevini törpülemiş ve kadını hane içine çekmiştir. Yani kadının sanayileşme öncesindeki üretici konumu, sanayi toplumunda iş ve aile yaşamı ayrıldığı için daha yüksektir.

Ondokuzuncu yüzyıl, birçok toplumsal olguda olduğu gibi modern ailenin şekillenmesi için de önemli bir süreçtir. Onsekizinci yüzyılda yaşanan sancılı değişimlerin kalıcı olduğunun fark edilmiş ve artık eski kavramlara göre sosyal yapının açıklanamayacağı anlaşılmıştır. Eski cemaat bağlarının yok olması, evin ve işin ayırımını esas olan modern iş bölümünün çıkması, üretimde uzmanlaşmaya gidilmesi ve özellikle bunun insanı makineleştirmesi yepyeni sosyal kavramların, tanımlamaların icadını gerekli kılmıştır. Bu anlamda 19. yüzyıl sosyal bilimlerin de yüzyılı olmuştur. Bu yüzyıldaki değişimlerin sonucunda aile, ortak çıkarlara ve motivasyona göre hareket eden toplumun en küçük birimi haline gelmiş, özel alan ve kamusal alan arasındaki ayırım da derinleşmiştir. Özel alan, hiçbir yabancınn giremediği, ailenin dış dünyadan izole edilmiş mekânıdır, kamusal alan ise özel alanda olmayan aktivitelerin yerine getirildiği alandır. Ortak değerlerin yok olmasına bağlı olarak cemaat bağlarının çözüldüğü 19. yüzyıl toplumunda; aile, özel bir değer ve toplum modeli olarak öne çıkarılmıştır. Amaçlanan şey, ailenin yeni değer üretim yeri olarak kurulmasıdır (Eten, 2004: 28).

Ondokuzuncu yüzyılın bir diğer önemi, kadının yerinin evi olduğu ve kadının kendisine karşı saygıyı yalnızca iyi bir anne ve eş olarak sağlayabildiği fikrinin, tartışılmaya başlanmasıdır. Gilman'ın dawrinci bakış açısıyla kadının kendini evden dışarı atması on dokuzuncu yüzyıl sanayileşmesinin kaçınılmaz bir parçasıdır; çiftliklerde kadının emeğinin yerini makinelerin almasıyla artık bütün zamanlarını ev kadını olarak geçirmeleri gerekli değildir. Dışarıda çalışmak kadınlar için ufuklarını genişletecek erkeklerle eşit düzeye getirecek özgürleştirici bir güç olarak görünür. Diğer bir deyişle, orta sınıf ailesinin temelleri – kadının eve kapatılması, erkeğin hâkimiyeti – ondokuzuncu yüzyılın ortalarında

sorgulanmaya başlanmıştır. Orta sınıf kadınlarının çalışma hakkı, oy hakkı için bir yüzyıl daha beklemeleri gerekecektir.

Toplumsal değişim, aile kurumunu, gerek biçimsel olarak gerekse fonksiyonel olarak dönüştürdüğü gibi evliliğe atfedilen anlam ve önemde de bir takım değişimlere neden olmuştur. Kandiyoti, toplumda artan bireycilik eğilimlerinin, evlilik ailesinin giderek yalıtılmış özel hayata yönelik ve içindeki bireylerin kişisel bağımsızlık ve haklarına daha fazla ağırlık veren bir kurum haline gelmesine yol açtığını, aynı zamanda da aile içi ilişkilerin temelini giderek duygusal düzeye kaydığını belirtir (Kandiyoti, 1984: 19). Daha önceleri çoğunlukla duygusal bağlardan yoksun olan, soyun devamı için bir araç olarak görülen, ekonomik bir nedene dayanan ve kişisel tercihlerle başlamayan evlilik, giderek cinselliğin yönlendirdiği, karşılıklı sevgiye dayalı tercihlerin ön plana çıktığı bir birliktelik olarak anlaşılmaya ve yaşanmaya başlanmıştır. Özellikle evin ve işin mekânsal olarak birbirinden ayrılması ve eşlerin zamanlarının büyük bir kısmını oluşturan çocukların eğitiminin de en azından belli bir oranda ev dışındaki kurumlara devredilmesi, evliliğin duygusal doyuma ve anlaşmaya dayanan, kişisel mutluluğun bir aracı olarak şekil ve anlam değiştirmesini sağlamıştır.

1.2. Boşanma Olgusu

Aile, içinde insan türünün belli bir şekilde devamının sağlandığı, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili şekilde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, eşler, çocuklar diğer yakınlar arasında belli bir ölçüde içten, sıcak ve güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin yer aldığı toplumsal bir kurumdur (Ozankaya, 1991: 173). Bu anlamda toplumun en temel yapı taşı olan aile birliğinin korunması ve evlilik yoluyla sürdürülmesinin sağlanması elzemdir.

Evliliğin dolayısıyla ailenin, meşrulaştırma biçimlerini üretimin biçimi, gelenekler, dini kurallar ve son olarak ta hukuk sistemi belirlemiştir. Toplum kendi mevcut düzenini korumak ve idare ettirmek eğilimindedir. Bu nedenle de

bu düzenin sürdürülmesini sağlayan kurumları korumaya çalışır ve dolayısıyla toplum, evliliği bir kurum olarak zorlar. Aynı olgunun bir sonucu olarak ta yalnız yaşamaya karşı toplumsal bir tepki oluşur. Bekârlara ev verilirken güçlük çıkarılması, bekâr kadının aileler tarafından dışlanması, evine giriş çıkış saatlerinin kısıtlanması, hem erkek hem de kadın bekârların istedikleri yere gidememeleri bu meşrulaştırmaya örnek olarak verilebilir (Tolan, 1990: 2). Her ne kadar gelenek, din ve yasalar evliliği ve dolayısıyla aile kurumunu koruma altına almış olsalar da ailenin kopması, parçalanması anlamını taşıyan boşanma olgusu günümüzde hızla devam eden toplumsal bir yaradır.

Boşanma olayı; ailenin bölünmesine, dağılmasına yol açan, ailedeki bireyleri de derinden sarsan ve hiçbir zaman istenmeyen yıpratıcı bir olaydır (Çelikoğlu, 1997: 4). Boşanma; hukuki kurallar çerçevesinde yapılmış bir evliliğin, tarafların karı-koca olarak hiçbir bağı kalmaksızın; fakat varsa ortak çocukların hakları saklı kalmak üzere yargıç kanalıyla sona erdirilmesine ve tarafların başkalarıyla yeniden evlenmelerine olanak veren hukuki bir işlemdir (Arıkan, 1996: 25).

Boşanma, evlilik kadar eskidir. Ailenin olduğu her yerde boşanma, mevcut ihtimallerden biri olarak hep karşımıza çıkar. Tarihin ilk dönemlerindeki ilk toplumlarda da günümüzün farklı coğrafyalarında da boşanma, arzu edilmeyen bir evlilik ve aile gerçeği olarak görülmektedir. Günümüzde boşanma, global olarak gittikçe artan bir sosyal realite haline gelmektedir. Denilebilir ki her toplumda, geçmişe oranla boşanma bugün çok daha yaygın ve çok daha büyük orandadır (Sezal, 1996: 76). Evliliğin sosyal bir kurum olarak kabul edildiği toplumlarda boşanma hakkı yaşla ve geleneklerle kısıtlanmış, ancak hiçbir zaman ortadan kaldırılamamıştır. Üstelik, boşanma hiçbir dönemde teşvik edilen bir olgu da değildir. İçinde yaşadığımız çağda değişen teknolojiye ve değer yargılarında meydana gelen değişimlere bağlı olarak, boşanma olayına daha fazla hoşgörü ile yaklaşılmaya başlandıktan sonra boşanmaların arttığı söylenebilir (Yazıcıoğlu, 1995: 89).

Gençtan (1993: 178)'in da ifade ettiği gibi günümüzde boşanmaların yaygınlaşmasının insanların evliliğe daha az istekli olmasından değil de, evlilik anlayışındaki değişimle birlikte mutlu bir evlilik kurma isteğinin giderek artmasından kaynaklandığı unutulmamalıdır. Zira, üretim araçlarındaki

değişikliklerin yol açtığı kentleşme ve dolayısıyla yeni yaşam formasyonları, giderek artan bir hareketliliğe yol açmıştır. Bu aynı zamanda bireyselleşmeye, kadının özgürleşmesine ve dolayısıyla kurulan ailelerin gelenek ve yasalara dayalı bir yapı değil de ortaklığa ve sevgiye dayanan bir yapıda olmalarının da önünü açmıştır. Kafa dengi ve ortak olmaya duyulan ihtiyaç ve çiftlerin beklentilerinin artmasının yarattığı baskı, boşanmaya neden olmaktadır (Furstenberg, 1996: 35).

1.2.1. Boşanma Süreci Modelleri

Boşanma, aynı zamanda kompleks ve çok boyutlu bir fenomen olup, uzun periyotta gerçekleşen psikolojik ve sosyal bir süreçtir. Boşanma, her bireyde farklı seyreder. Teorisyenler ve araştırmacılar, boşanma sürecini açıklayabilmek için çeşitli modeller geliştirmiştir.

1.2.1.1. Model I: Bir Yas Süreci Olarak Boşanma

Bu modelde; boşanma, bir aile bireyinin ölümünü takiben oluşan duruma benzeyen bir psikolojik kriz olarak varsayılmaktadır. Wiseman (Akt: Erbek, 2004: 46), bu süreci 5 evreye ayırmıştır:

İnkâr evresi, evliliğin bozulmasına yol açan sıkıntı verici faktörler tam olarak açığa çıkıncaya dek sürer. Bu evrede evlilik, baskı ve sıkıntılı tarzda devam eder. **Kayıp ve Depresyon** evresinde; stres kaynağı ister iç, ister dış kaynaklı olsun eşlerde "evlilikte bir şeyler çok ciddi şekilde yanlış gidiyor" düşüncesini oluşturur. Bu evrede kişi, sıkıntılarının evliliğiyle ilişkili olduğunu farkına vardığında, tipik ilk reaksiyonu: anlamlılık kaybı, üzüntü, depresyon, yalnızlık hissi ve diğer insanlarla iletişimden çekilme oluşur. Boşanmanın daha gerçekçi bir düşünce halini almaya başlaması ve kızgınlık hislerinin daha da artması **Kızgınlık ve Ambivalans** evresindedir. **Yeni Yaşam Tarzı ve Kimliğe Uyum Sağlama** evresinde boşanma bir gerçek olarak algılanır ve her bir birey, bu yeni gerçekle başa çıkmanın en etkin yolunu bulmaya çalışır. Boşanma sürecini yaşayan kişinin ana görevi: evlilik, kişilik, meslek, cinsel ve toplumsal alanlarda yeni bir kimlik geliştirmektir. Son evre **Kabul ve Yeniden İşlev Görme** evresidir. Bu evrede yeni oluşmuş başa çıkma yöntemleri pekişir. Yeni ilişkilere karşı korku ve endişeler yatışarak, ikinci evlilik için fırsatlar doğar.

1.2.1.2. Model II: Boşanmanın Altı İstasyonu

Bohannan (Akt: Atakan, 1987: 72); boşanmanın 6 paralel süreçten (istasyondan) oluştuğu görüşündedir. Bu aşamalarda yaşanan güçlükler, farklı zamanlarda ve farklı şiddetlerde oluşmaktadır. Bu 6 yaşantı veya istasyon şunlardır:

Duygusal boşanma, evliliğin çözülme sürecidir. Bu ilk evrede en azından eşlerden birinde; ilişkilerinde duygusal isteklilik ve arzular azalır. Aile birliği işlev görmesine rağmen ilişkinin kalitesi iyi değildir. **Hukuki boşanma**, evlilik sürecinin kanun önünde de çözülmesi ve bunun ilan edilmesi sürecidir. **Ekonomik boşanma**, aile aynı zamanda ekonomik bir birimdir, çoğunlukla karı ve kocanın mülkiyetlerini birleşiminden oluşur. Boşanma durumunda bunların bölünmesi kararı ortaya çıkar. **Anne-baba olarak (ebeveyn) boşanma**, anne babanın birbirinden boşanmasıdır, çocuklardan boşanmaları demek değildir. Bu durum çocukların velayet hakkı bir tarafa verilse bile geçerlidir. **Toplumsal boşanma**, toplumsal yaşantıda çok büyük değişikliklerin tetikleyicisi olabilir. Boşananların çoğu evlilik dönemlerinde oluşturdukları dışarı arkadaş ilişkilerinde büyük hayal kırıklıkları yaşadıklarını ifade etmektedirler. Bu zor dönemlerinde arkadaşlarının yanlarında bulunmadığını ve terk edildiklerini hissederler. **Ruhsal boşanma**, kişiliğinden kendinin ayrışması ve eşin yokluğunun etkisi anlamına gelir. Bu süreç, boşanmış kişinin tekrar otonomi kazanmasına ve tamamen bağımsız bir hal kazanıncaya kadar sürer. Bütün boşananlarda, özellikle zaafı ile evlenmiş olanlarda; psişik boşanma çok güç olmasına karşın, kişilik gelişimi için büyük bir fırsattır. Psişik boşanma, boşanma sürecinin en önemli evrelerinden biridir. Bu evrede yeni ayrılmış olan eşlerin her biri, yeterlilik ve bağımsızlıklarını geliştirmeye çalışırlar.

1.2.1.3. Model III: Psikososyal Süreç Olarak Boşanma

Boşanmanın psikososyal analizi en ayrıntılı bu modelde yapılmıştır. Kessler'in analizleri (www.gata.edu.tr/dahilibilimler/cocukruh/divorce.htm); çeşitli evreleri yaşayan yetişkinlerde yaptığı klinik çalışmalara dayanmaktadır. Kessler boşanmayı psikolojik süreç olarak 7 emosyonel evreye (aşamaya) ayırmıştır. Bu

süreçteki evrelerin başlangıç ve bitiş noktaları açık değildir. Bu evrelerin süreleri, kişilerin yapılarına göre değişmektedir. Bu 7 emosyonel evre şu şekildedir:

Gözünü açmak, tatsız olan gerçeği görmek, eşlerin birbirlerinden beklentilerinden feragat edip, gerçeğe tanışma zamanıdır. Bu evrede farklılıklar açığa çıkar ve eşler realite ile zihinlerindeki ideal eş algısı arasındaki ayrımı yapma dönemine girerler. Burada algılamamanın derecesi gelecekteki hayal kırıklıklarının şiddetini belirler. **Erozyon evresi,** bir önceki evrede baskılanmış olan acı, hayal kırıklıkları ve kırgınlıklar açığa çıkmaya başladığı evredir. Bu evrede eşler birbirleriyle, iletişimleri olumsuz bazda olsa bile, birbirlerine çok müdahale etme tarzında ilişkidirler. **Ayrışma** evliliğe yatırımın anlamlı derecede azaldığı anlamına gelir. Buradaki baskın tavır umursamazlıktır. Bu evrede çatışmalar üzere yoğunlaşmadan ziyade ilgisizlik gelişmesiyle karakterizedir. Eşlerin aktiviteleri başka alanlara kaymaya başlar. Bu ayrışma eşlerin birinde daha baskın olarak yaşanır. Eşler veya eşlerden biri artık boşanma sonrası yaşam hakkında düşünmeye başlamış ve tek başına yaşama hakkında düşlemler ve planlar kurmaya başlamıştır. Duygusal boşanma sürecinin en travmatik evresi **fiziksel ayrılıktır.** Eşler yalnızlık, anksiyete ve karmaşık düşünceler içine girerler ve yeni kimlik oluşturma gereksinimi hissederler. Boşanmanın başlaması sıklıkla eşlerde suçluluk ve yetersizlik hislerinin oluşmasına yol açar, bu duygular kolaylıkla kırgınlık hislerine dönüşebilmektedir. Suçluluk duyguları; eşine ve çocuklarına ayrılığın verdiği incinme ve acıdan sorumlu olduğu düşüncesine dayanmaktadır. **Yas:** kırgınlık, incinme, yalnızlık ve çaresizlik duygularını içerir. **İkinci ergenlik,** kendini rehabilitasyon için sıçrama tahtası olabilir. Bu aşamada iyileşme duygusu ve özgürlük için yeterlilik ve hazırlık vardır. Boşanmaya ait kırgınlığın yerini objektif bakış almıştır. **Araştırma ve sıkı çalışma** evresinde tekrar oto kontrol oluşur. Kendine ve başkalarına karşı oluşan iç görü, ilave girişim ve araştırmalar için cesaret verir. Önceden tanımlanan amaçlar şimdi özgün ve gerçekçi hal alır. İlişkilerde yeterlilik, pasiflik yerini aktif katılım almıştır.

1.2.2. Türk Medeni Kanunu'nda Boşanma Nedenleri ve Boşanma Davası

1.2.2.1. Boşanma Nedenleri

Türk Medeni Kanunu, boşanma işlemlerini standartlaştırmıştır. Bu kanuna göre boşanma nedenleri altı grupta toplanmaktadır:

Özel boşanma nedenleri; **zina, hayata kast ve pek kötü ve onur kırıcı muamele, suç işlemek ve haysiyetsiz hayat sürmek, terk ve akıl hastalığı** olarak **Medeni Kanunu'nun 161 – 165. maddelerinde** sıralanmıştır. Genel boşanma nedeni ise, **evlilik birliğinin sarsılması** veya ortak yaşamın yeniden kurulamaması, eşlerin boşanmada anlaşmaları ile fiili ayrılık nedeniyle ortak yaşamın kurulamaması olarak kanunun **166. maddesinde** tarif edilmiştir.

Zina: Eşlerden birinin, bir başkasıyla kusurlu olarak cinsel ilişkiye girmesidir. Medeni kanun, eşlerden birinin zinası karşısında her iki tarafa da dava açabilme hakkını tanımıştır. Zina, **mutlak boşanma nedenidir** ve eşitlik esasına dayanır. Eşler arasındaki cinsel sorunlar zinayı meşru kılmamaktadır. Davacı, boşanma nedenini öğrendikten itibaren altı ay ve zina olayından itibaren en geç beş yıl içinde bu gerekçeye dayanarak boşanma davası açabilir. Boşanma davası açma hakkı olan eş, zinadan dolayı eşini affetmişse, dava açma hakkını kaybeder.

Hayata kast ve pek kötü ve onur kırıcı muamele: Eşlerden birinin diğerini **öldürme** niyetini davranışlarıyla ortaya koyması veya intihara teşvik etmesi ya da dövmek, işkence yapmak, aç bırakmak v.b. **kötü ve onur kırıcı muamelelerde** bulunması da birer boşanma nedenidir. Bu durumda da dava açma hakkı olan eşin, boşanma nedenini öğrendikten itibaren altı ay ve olaydan itibaren en geç beş yıl içinde dava açması gerekir. Dava açma hakkı olan eşin diğerini affetmesi halinde dava hakkı da kaybolur.

Suç işlemek ve haysiyetsiz hayat sürmek: Eşlerden birinin **küçük düşürücü** (yüz kızartıcı - utandırıcı) **bir suç** işlemesi ya da kendisiyle birlikte yaşamayı çekilmez hale getirecek şekilde **onursuzca bir yaşam** sürmesi halinde diğer eş her zaman boşanma davası açabilir. Bu nedenlerden dolayı dava açmak için hak düşürücü bir süre öngörülmemiştir.

Terk: Eşlerden birinin, evliliğin getirdiği ortak yükümlülükleri yerine getirmemek amacıyla diğer eş **terketmesi** ve haklı bir neden olmaksızın en az altı ay geri dönmemesi halinde, terkedilen eş bu gerekçeye dayanarak boşanma davası açabilir. Terkin boşanma nedeni sayılabilmesi için bazı koşullar gereklidir. Bunların başında ortak yaşama son verilmesi gelmektedir. Kadının kocasının ikametgahına gelmemesi veya buradan ayrılması kadının terki; kocanın ortak ikametgahtan ayrılması veya karsını yanına almaktan kaçınması veya onu yanından kovması yada birlikte yaşanacak evi kurmakta sürekli ihmal göstermesi kocanın terkidir. Görev, hastalık ve tutukluluk nedeniyle evden uzak kalmak terk olarak tanımlanmamaktadır. Terk nedeniyle boşanma davasında davacı (terk edilen) eş, terk tarihinden itibaren en az dört ay geçtikten sonra mahkemeye başvurabilir ve mahkemeden, terkeden eşe iki ay içinde geri dönmesi için bir ihtarda bulunulmasını isteyebilir. Terkten itibaren dört ay geçmedikçe, terkeden eşe ihtar talebinde bulunulamaz ve ihtardan itibaren de en az iki ay geçmeden boşanma davası açılmaz. Yeni MK' da, "diğerini ortak konutu terketmeye zorlayan veya haklı bir sebep olmaksızın ortak konuta dönmesini engelleyen eşin de terketmiş sayılacağı" hükmü eklenmiştir.

Akil hastalığı: Eşlerden birinin evlendikten sonra **akıl hastası** olması ve bunun diğer eş için ortak yaşamı çekilmez hale getirmesi halinde, hastalığın geçmesinin olanaksız olduğunun resmi sağlık kurulu raporuyla belirlenmesi şartıyla diğer eş boşanma davası açabilir. Bunun için, hastalığın üç yıl sürmüş olması ve davacının sağlıklı olması gerekmektedir.

Genel boşanma nedeni: Evlilik birliğinin sarsılması: Medeni Kanun'da, "evlilik birliğinin sarsılması veya ortak yaşamın yeniden kurulamaması", "eşlerin boşanmada anlaşmaları" ile "fiili ayrılık nedeniyle ortak yaşamın kurulamaması" halleri, genel bir boşanma nedeni olarak gösterilmiştir. Buna göre eşler arasında önemli bir düşünce ve duygu ayrılığının, kişilik farklılığının olması nedeniyle **evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı** ve bundan dolayı da "eşlerden ortak yaşamı sürdürmelerinin beklenemez hale geldiği" ve "davacının kusurunun daha ağır olduğu" nun ileri sürülemediği durumlarda, evlilik birliğinin, ortak yaşamı yeniden kuramayacak şekilde sarsıldığı kabul edilir.

Evliliğin en az bir yıl sürmesi koşuluyla eşler, aralarında anlaşarak birlikte boşanma davası açabilir ya da biri diğerinin açtığı boşanma davasını kabul edebilir. **Anlaşmalı boşanma** da denilen bu tür bir boşanmada tarafların bizzat mahkemeye gelmeleri ve hâkimin, tarafların serbest iradeleriyle böyle bir karar verdiği inancını edinmesi gerekir. Böyle bir durumda, evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı kabul edilir ve hâkim, tarafların talebine uygun olarak boşanma kararı vermek zorundadır. Anlaşmalı boşanmada tarafların, boşanmanın mali sonuçları (nafaka, tazminat vb.) ile çocukların durumu(velayet vb.) konularında da anlaşmış olmaları gerekir. Ancak hâkim, bu şartlarda tarafların ve çocukların çıkarlarına uygun değişiklikler yapabilir ve tarafların da bu değişikliği kabul etmeleri halinde boşanmaya karar verir. Her hangi bir gerekçeyle bir boşanma davası açılıp, mahkemece reddedilmiş ve red kararının kesinleşmesinden itibaren en az üç yıl süreyle taraflar bir araya gelmemiş, ortak bir yaşam sürmemiş, fiilen ayrı yaşamışlarsa, eşlerden birinin talebi halinde mahkeme artık boşanma kararı verir (Zevkliler, 1995: 925-948; Akıntürk, 1996: 209-229).

1.2.2.2. Boşanma Davası

Boşanma davası açma hakkı bulunan taraf, dilerse boşanma, dilerse ayrılık isteyebilir. Mahkeme, tarafların yeniden bir araya gelebileceği inancını taşırsa, boşanma talep edilmiş olsa bile, ayrılığa karar verebilir. Dava sadece ayrılık talebiyle açılmışsa, boşanmaya karar verilemez. Ayrılığa, bir yıldan üç yıla kadar bir süre için karar verilebilir. Sadece ayrılık talebi ile açılan bir davada verilen ayrılık kararından sonra, öngörülen süre içinde taraflar bir araya gelmemişlerse, bu sürenin sonunda her iki taraf da boşanma davası açabilir. Boşanma talebi ile açılmış, ancak ayrılığa karar verilmiş bir davada ise, bu süre içinde taraflar bir araya gelmemişlerse, artık boşanma kararı verilir.

Görevli ve yetkili mahkeme: Boşanma(ve ayrılık) davalarında görevli mahkeme, Asliye Hukuk Mahkemeleri'dir. Yetkili mahkeme ise, eşlerden birinin ikametgâhı mahkemesi veya eşlerin davadan önce son altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesidir.

Yargılama usulü: Boşanma davası ile ilgili bazı usul hükümleri(yargılama kuralları), MK içinde özel olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle, genel nitelikli

HUMK'daki hükümlerden önceliklidir. Buna göre, boşanma davalarında hâkim, davada ileri sürülen olayların varlığına vicdanen inanmadıkça, bunları doğru kabul edemez; taraflara yemin teklif edemez; (anlaşmalı boşanma halleri dışında) tarafların ikrarları (iddiaları kabul etmeleri) bile hakimi bağlamaz; hakim kanıtları serbestçe değerlendirir ve tarafların boşanma ve ayrılığın yan konularına ilişkin yaptığı anlaşmalar da, hakim tarafından onaylanmadıkça geçerli sayılmaz.

Dava sırasında geçici önlemler: Boşanma (ve ayrılık) davasının açılmasıyla hakim, davanın devamı süresince, boşanma ile birlikte durumu sarsılacak olan eşlerin barınması ve geçimine, eşlerin mallarının yönetimine ve çocukların bakımına ilişkin bazı önlemleri kendiliğinden alır. Örneğin; dava devam ederken çoğunlukla kocanın, barınma ve geçim güclüğü çeken kadına nafaka ödemesine (tedbir nafakası), dava sırasında çocukların kimin yanında kalacağına ve çocuk için diğer tarafın nafaka ödemesine (iştirak/katılım nafakası) karar verilebilir (Zevkliler, 1995: 953-954; Akıntürk, 1996: 243-244).

1.2.2.3. Boşanmanın Sonuçları

Kararda belirtilmesine gerek olmayan sonuçlar: Boşanmanın kesinleşmesiyle birlikte, eşlerin birbirlerine mirasçı olma durumları sona erer. Eşlerden biri, ölüme bağlı bir tasarrufla diğer eşe bir kazandırmada bulunmuşsa (ör; vasiyetnamede yer vermişse) bu işlem kendiliğinden hükümsüz olur. Evliliğe bağlı yasal sonuçlar (ör; boşanan kadının ikametgahı, artık kocanın ikametgahı olmaz) kendiliğinden sona erer, kadın yeniden eski soyadını alır, ancak hakim kararıyla ayrıldığı eşinin soyadını kullanmaya devam edebilir, boşanmadan sonra kadın için 300 günlük bir evlenme yasağı başlar.

Hakimin re'sen (kendiliğinden) kararda düzenleyeceği hususlar: Boşanma kararı ile birlikte hakim -varsa- çocukların velayetinin kime verileceğini, anne ve babayla kişisel ilişkisinin nasıl sağlanacağını, velayetin verilmediği tarafın çocuğun bakımına nasıl katılacağını (**iştirak nafakası**) kararda düzenlemek zorundadır.

Hakimin talep üzerine düzenleyeceği hususlar: Boşanmada kusuru olmayıp, boşanma yüzünden maddi bir zarara uğrayan ya da boşanmaya neden olan

olaylar nedeniyle kişilik hakları ağır bir şekilde ihlal edilen taraf, boşanmaya da kusurlu olan taraftan **maddi ve manevi tazminat** talep etmişse, hakim tazminat talebini de boşanma davasında değerlendirir ve karara bağlar. Boşanmada daha az kusurlu olan ve boşanma yüzünden yoksulluğa düşen taraf, diğer eşten mali gücü oranında **yoksulluk nafakası** istemişse, bu husus da boşanma davasıyla birlikte karara bağlanır (Zevkliler, 1995: 957-982; Akıntürk, 1996: 250-269).

1.2.3. Boşanmaya Yol Açan Nedenler

Aile yapısındaki ve evlenme anlayışındaki değişiklikler, sosyal bilimcilerce kabul edilse de aile hala toplumun temel kurumu olarak önemini korumaktadır. Aile yapısındaki değişiklikler, aile yapısını da etkilemiştir. Çocuk bakımı ve yetiştirmesi, ailede karar mekanizmalarına katılım, kadının çalışma yaşamına aktif katılımı, eşler arası iletişim gibi boyutlarda ortaya çıkan değişiklikler, ister istemez evliliğe ve boşanmaya ilişkin tutumları da farklılaştırmaya başlamıştır.

Ailede güç ve otorite modeli olan erkek, bu değişime paralel olarak yeni aile ve evlilik rollerine uyum sağlamaya yönelmiştir. Eskiden olduğu gibi güç ve otorite modeli olmak, gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede, kentsel kesimlerde giderek daha “sembolik anlam” taşımaya başlamıştır. Özellikle eğitim düzeyinin yükselmesiyle pek çok erkek artık evlilik ilişkilerinde “karşılıklı bağımlılık”, “spontanlık” gibi kavramlardan daha az ürkemektedir. Cinsiyet rollerinde daha eşitlikçi bir dağılım kendini göstermeye başlamıştır. Kadının kendini ekonomik anlamda erkeğe bağımlı görmemesi, başka bir deyişle “bağımlılık” yerine “bağlılık” kavramının ön plana çıkması, evliliğin niteliğinin (dayanışma, dostluk, sevgi, paylaşım vb.) vurgulanması, evliliğe bakışı olduğu kadar boşanmayla ilgili değerlendirmeleri de eskiye kıyasla farklılaştırmaktadır. Farklılaşan değerlendirmelerin başında tüm çabalara karşın yolunda gitmeyen evlilikleri “her ne pahasına olursa olsun” sürdürmenin aile üyelerine çoğu zaman daha fazla zarar vereceği düşüncesi gelmektedir. Çocukların varlığının da bir evliliği sürdürebilmek için yeterli olmayacağı düşünülmektedir (Arıkan, 1996: 10).

Daha öncede vurgulandığı gibi yüksek boşanma oranları, kişilerin evlenme fikrinden uzaklaşmasıyla sonuçlanmamıştır. Aksine kadınların üçte ikisi ve erkeklerin dörtte üçü yeniden evlenmektedirler. Ancak ilk evlilik ve boşanma sürecindeki çatışmaların çözümlenmemesi durumlarında boşanma oranları %60 gibi yüksek oranlara çıkabilmektedir (Akar, 2005: 16).

Evliliğin bitmesine yol açan sebepler çok çeşitli olabilmesine karşın, en çok görülen sebepler şunlardır:

1. Ekonomik sorunlar
2. Eşlerin sosyo-kültürel yapı farklılıkları
3. Cinsel sorunlar
4. İletişim Bozukluğu
5. Eşlerden birinin ihaneti
6. Aile içi şiddet
7. Zevk ayrılıkları
8. Eşlerin birbirlerini ihmal edişii
9. Ailelerin aşırı müdahalesi
10. Eşlerden biri ya da her ikisinin ailelerine bağımlı ya da zayıf kişilikte olmaları
11. Çocuk olmaması
12. Ciddi ekonomik ve sınıfsal farklılıklar
13. Yaş farkının fazla olması
14. Erken yaş evlilikleri
15. Aile baskısı ile evlendirmeler
16. Taraflardan birinin ani kişilik ve yaşam pratiğinin değişmesi
17. Psikiyatrik sorunlar/ depresyon, panik atak, şizofreni vb.
18. Uyuşturucu, alkol ve kumar bağımlılığı

Hortaçsu (1991: 5), Evlilik ve Boşanma Nedenlerine Verilen Önemi Etkileyen Faktörler Olarak Değerlendirme Yaklaşımı Cinsiyet ve Medeni Durum isimli çalışmasında evlilik ve boşanma nedenleri olarak kişisel ve davranışsal eğilimleri değerlendirmek için, farklı ölçütlerden çok benzer ölçütlerin kullanıldığını

belirlemiştir. Yapılan faktör analizinde elde edilen ölçeklerin kapsamaları şu şekildedir:

Kişilik ve Davranış Eğilimleri

Aileme saygılı olması

Müsrif olmaması dini görüşlerimizin aynı olması

Bana aşık olması

Dürüst olması

Beni sevmesi

Bana karşı açık olması

Bana sadık olması

Bana saygı duyması

İçki ya da kumar gibi kötü alışkanlıklarının olmaması

Güvenilir olması

Başkalarının önünde tartışmaya girmemesi

Kaynaklar

Yeterli gelire sahip olması

Toplumda saygınlığı olan bir mesleğe sahip olması

Üretkenlik ve Cinsellik Konuları

Kısır olmaması

Çocuk istemesi

Cinsel yönden iktidarsız/soğuk olmaması (Hortaçsu, 1991: 5)

Yapılan araştırmada yukarıda sıralanan kriterler hem evlilik kriterleri olarak bekar kız ve erkek deneklere uygulanmış, hem de aynı kriterler zıt anlamlarla boşanmış deneklere uygulanmış ve birbirine çok yakın eğilimler tespit edilmiştir.

Evliliğin sona ermesinin nedenleri görüldüğü üzere çok farklı olmasına rağmen çoğunlukla “şiddetli geçimsizlik” olarak davalarda ve istatistiklerde karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 1: Nedene Göre Boşanmalar

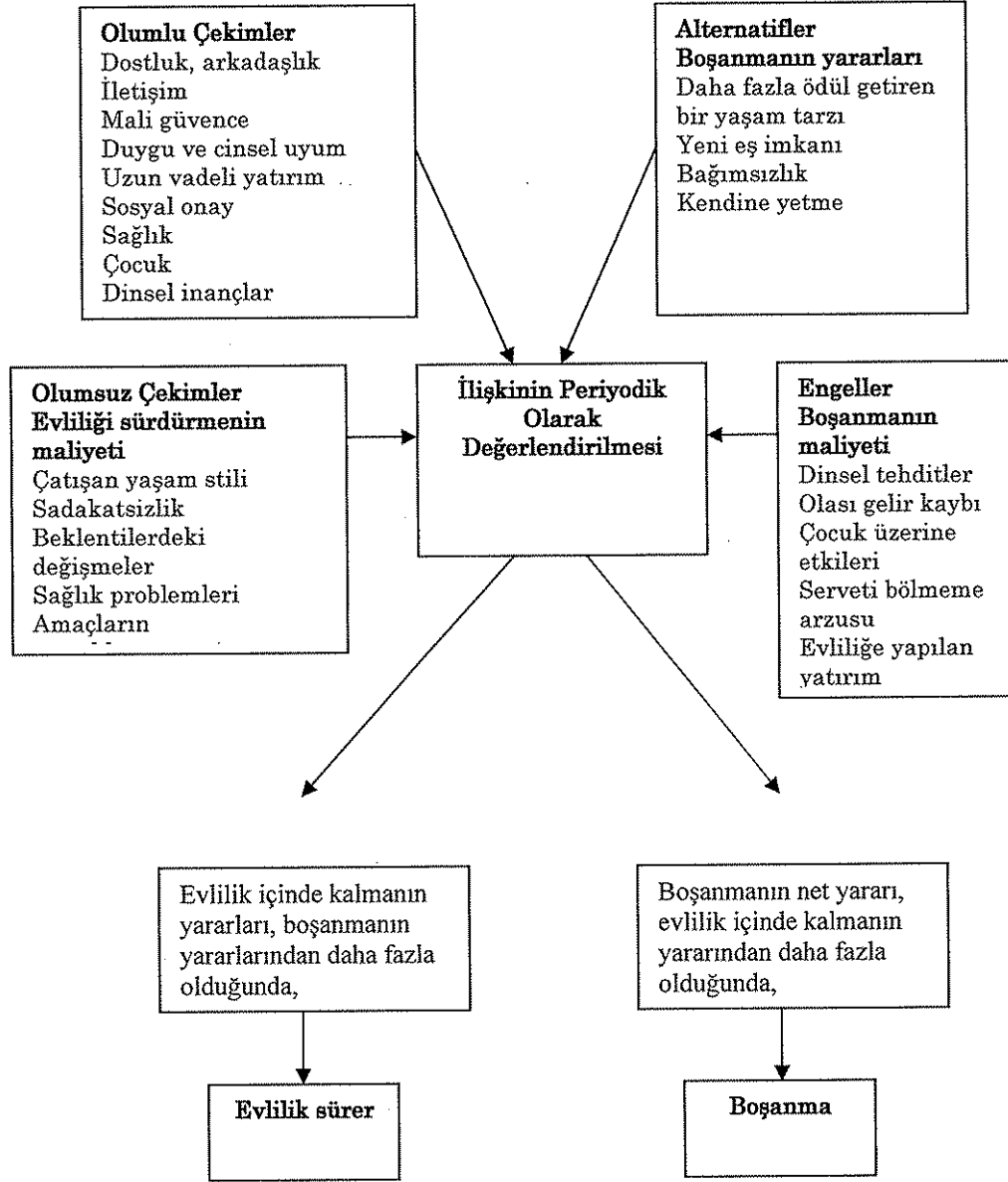
İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması ve nedene göre boşanmalar, 2005	Boşanma nedeni								
	Toplam	Zina	Cana kast ve pek fena muamele	Cürüm ve haysiyet sızlık	Terk	Akıl hastalığı	Geçim sızlık	Diğer	Bilinmeyen
Türkiye	95 895	67	36	39	257	45	91 989	539	2 923
Sakarya	1 028	1	1		2	1	1 007	4	12

Kaynak: www.tük.gov.tr

İstatistiklerden de görüldüğü gibi araştırma konumuz olan Sakarya İli'nde 2005 yılında sonuçlanan 1028 boşanma davasından 1007 tanesinde boşanma nedeni olarak geçimsizlik tanımlanmıştır.

Boşanmaya zemin hazırlayan ve bazen de birbirinden ayırmanın güç olduğu pek çok etmenin bulunması, boşanma nedenlerini, bir model çerçevesinde sınıflamanın daha yararlı ve açıklayıcı olacağı düşünülmüştür. Aşağıdaki boşanma modeli, Lloyd ve Zick'in, boşanma sürecini ve boşanma sonrası yaşamı daha ayrıntılı şekilde ele aldıkları ve boşanma nedenlerini açıklamada önemli bir kaynak oluşturmaktadır (Demircioğlu, 2000: 58)

Boşanma Kararının Periyodik Olarak Değerlendirilmesi

1.2.3.1. Ülke Gelişmişlik Düzeyi ve Kadının İş Gücüne Katılımı

Boşanma oranlarının yükselmesinde kuşkusuz sadece aile yapısındaki değişikliklerin payı yoktur. Ayrıca ülkenin gelişmişlik düzeyi (salt ekonomik anlamdan ziyade sosyo-kültürel olarak da) ve kadının iş gücüne katılımının da payı olduğu saptanmıştır. Toplam 66 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeden oluşan bir örneklem üzerinde çalışan Trent ve South, sosyo-ekonomik gelişme ve kadının

işgücüne katılımı, cinsiyet oranı ve dini inanışların boşanma oranları üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Araştırmacılar, 66 ülkeyi 'ekonomik gelişme indeksi açısından gruplara ayırmışlar ve aşağıdaki gibi şematize etmişlerdir (Arıkan, 1996: 12).

Tablo 2: Gelişme İndeksi (Az gelişmişten gelişmişe doğru)

Boşanma Oranları	1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup	5. Grup	6. Grup
Yüksek	Mısır Libya	Dominik Cumhuriyeti	Küba	Macaristan Porto Riko	Avusturya Almanya Finlandiya Yeni Zelanda İngiltere	Avusturya Kanada Danimarka Hollanda İsveç Norveç İsviçre ABD
Orta	Tunus	Irak Ürdün	Kosta Rika Fiji Romanya Uruguay	Bulgaristan Yunanistan İsrail Polonya	Belçika Kuveyt Lüksemburg Singapur	Fransa Japonya
Düşük	Ekvator İran Nikaragua Peru Tayland Honduras Türkiye	Jameyka Malezya Meksika Güney Kore Sri Lanka Suriye	Panama Portekiz Venezüella	Kıbrıs Trinidad ve Tobago	İtalya	

Genel olarak, yüksek ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle boşanma oranları arasında doğru yönde bir ilişki vardır: Asya ve Latin Amerika ülkelerinde düşük gelişmişlik düzeyi ve düşük boşanma oranları söz konusuysen Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde yüksek gelişmişlik düzeyi ve yüksek boşanma oranları görülmektedir. Ancak doğru yöndeki bu ilişki, her ülke için geçerli değildir. Beş Arap ülkesinde –Mısır, Libya, Tunus, Irak ve Ürdün- boşanma oranları, gelişmişlik düzeylerine kıyasla yüksektir. Öte yandan İtalya, gelişmişlik düzeyinden beklendiğinden farklı olarak düşük boşanma oranı yansıtmaktadır. Ancak bunda boşanmayı kesinlikle yasaklayan Katolik mezhebinin İtalya'da yaygın olmasının rolü olabilir (Arıkan, 1996: 12).

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü verilerine dayanarak 1998 – 2001 yılları dikkate alındığında bazı ülkelerdeki kaba boşanma oranları ise (binde olarak) şu şekildedir:

Tablo 3: Seçilmiş Ülkelerde Kaba Boşanma Oranı

Seçilmiş ülkelerde kaba boşanma oranı/Ülke	Yıl	Kaba boşanma oranı
A.B.D-U.S.A	1998	4.2
Almanya-Germany	2000	2.4
Avusturya-Austria	2001	2.5
Azerbeycan-Azerbaijan	2001	0.7
Belçika-Belgium	2000	2.6
Bulgaristan-Bulgaria	2001	1.3
Finlandiya-Finland	2001	2.6
Fransa-France	2000	1.9
Hollanda-Netherlands	2001	2.3
İngiltere-United Kingdom	2000	2.6
İsrail-Israel	1999	1.7
İsveç-Sweden	2001	2.4
İsviçre-Switzerland	2001	2.2
İtalya-Italy	2000	0.7
Japonya-Japon	1999	2.0
Kanada-Canada	1999	2.3
Kazakistan-Kazakhstan	2000	1.8
Kırgızistan-Kyrgyzstan	2000	1.2
Norveç-Norway	2000	2.2
Özbekistan-Uzbekistan	2000	0.8
Romanya-Romania	2000	1.4
Rusya Federasyonu-Russian Federation	2001	5.3
Suriye-Syria	2000	0.7
Tacikistan-Tajikistan	1999	0.4
Türkiye-Turkey	2002	0.7
Türkmenistan-Turkmenistan	1999	1.1
Yugoslavya-Yugoslavia	2001	0.7
Yunanistan-Greece	2000	0.9

Tabloda da görüldüğü gibi ülkelerin ekonomik dolayısıyla refah seviyelerinin yükselmesi boşanma oranlarında da artışa neden olmaktadır. Ekonomik göstergelerin hızla değişmesi toplumsal değişimin de dinamosudur. Bu anlamda, ailenin temel işlevinin ve yapısının da tarihin hiçbir döneminde kapitalizmin gelişmesi ve hızlanmasından etkilendiği ölçüde değişmemiş ve farklılaşmamış olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ailenin, toplumdaki rolünün sarsılmasında etken olan en önemli olay, üretimin ailenin tekelinden çıkarak daha büyük, kar amaçlı işletme birimlerinde yapılmaya başlanmasıdır. Böylece toplumda aile işletmeleriyle büyük çapta rekabet edebilecek kapitalist işletmelerin varlığı, aile ile toplum arasındaki olumlu ilişkileri bozmuş, çatışma ortamı yaratmıştır. Aile ise, varlığını ve üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, düzeninde ve işlevlerinde değişime giderek toplumsal koşullara uyum sağlamaya çalışan bir kurum haline dönüşmüştür (Aktaş, 1992: 44).

Tablo 4: Kadınların İşgücüne Katılım Oranları

İşgücüne Katılım	<%21	%21 - %29	%30 - %38	%39 - %47	%48-%54	>%54
Boşanma Oranları						
YÜKSEK	Mısır Dominik Cumhuriyeti	Küba Porto Riko	Hollanda Norveç	Avustralya Kanada İzlanda Libya Yeni Zelanda	Almanya İsveç İsviçre İngiltere ABD	Avusturya Danimarka Finlandiya Macaristan
ORTA	Tunus Irak Fiji Kuveyt	KostaRika	Belçika İsrail Lüksemburg Singapur Uruguay	Yunanistan Ürdün	Fransa	Bulgaristan Japonya Polonya Romanya
DÜŞÜK	Honduras İran Meksika Suriye	Ekvator Nikaragua Peru Portekiz Sri Lanka Venezüella	İtalya Malezya Panama	Kıbrıs Güney Kore Trinidad ve Tobago	Jameyka Türkiye	Tayland

Kadının işgücüne katılımıyla boşanma arasındaki ilişki, gelişmişlik düzeyiyle boşanma arasındaki ilişkiden daha zayıftır. Kadının işgücüne katılım düzeyinin yüksek olması her zaman yüksek boşanma oranlarına eşlik etmemektedir (Arıkan, 1996: 13). Burada Türkiye'deki kadın istihdamının yüksek oranda

görülmesi ile ilgili olarak bir açıklama gerekebilir: Yukarıdaki tablo ülkelerin 1989 resmi verileri dikkate alınarak hazırlanmıştır. 2004 DİE verilerine göre Türkiye'deki kadın çalışma oranı %25,4'tür. Resmi istatistiklere göre, Türkiye'deki yetişkin her 10 kadından yalnızca 3'ü, erkeklerden ise 7'si, ev dışındaki çalışma yaşamına katılmaktadır. İşgücü içinde yer alan her 10 kadından 7'si ücretsiz aile işçisi olarak çalışırken, erkekler için aynı oran 10'da 1'dir. Türkiye'de kadının işgücüne katılımının 1950'li yıllardan beri sürekli bir düşüş içinde olmasının temel nedenlerin biri olarak içgöç(köyden kente göç) gösterilmektedir. Kırsal kesimde tarım ve hayvancılık sektöründe yoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar, büyük şehirlere geldiklerinde işgücü piyasalarının dışında kalarak ev kadını olmaktadır (İlkkaracan; 1998: 285).

Her ne kadar kadının işgücüne katılımı yüksek oranda boşanmaya neden olmasa da, yine de kadının işgücüne katılımıyla görece bir ekonomik bağımsızlık kazanması, gerek evlenmeyi zorunlu olmaktan çıkaran gerekse aile içi ilişkilerdeki beklentileri farklılaştırarak boşanmaya neden olabilecek bir zemin teşkil etmesi bağlamında önemlidir (Tolan, 1990: 3). Kadının ekonomik bağımsızlık kazanması, kadının özgürleşmesine yol açan en önemli faktörlerdendir. Bu da beraberinde, artık evlilik kurumunun yasalara ve birtakım adetlere göre değil, ya da toplumsal bir zorunluluktan ziyade ortaklığa ve sevgiye dayanan bir kuruma dönüşümünü sağlamıştır.

Türkiye'de çalışan bayanların, diğer bayanlara göre altı kat daha fazla boşandığı tespit edilmiştir. İş hayatında ve evde farklı role sahip olmaları, çalışan bayarlardan hem başarı, hem anne, hem, sadık bir eş hem de bakımlı olmaları beklentisinin çalışan bayanlarda bir stres kaynağı oluşturduğu, bu durumun, çalışan kadınların çalışma saatlerine uyum göstermede ve verimlilikte problem yaşamalarına neden olduğu belirlenmiştir.

1.2.3.2. Gelir Durumu ve Mesleki Statü

Ailenin dağılmasına neden olan etkenlerden en önemlisi ailenin gelir düzeyidir. Aile gelirinin, diğer değişkenlerden daha önemli olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalara göre ne eğitim ne de meslek, gelir kadar ayrılmayı etkilememektedir. Aile gelirinin yüksek olması, evliliğin başarısının artmasında

güdüleyici olmaktadır. Kocanın geliri ve boşanma eğilimliliği arasındaki ilişki negatif iken, kadının geliri ve boşanma arasındaki ilişki pozitif olmaktadır. Kocanın gelirinden bağımsız geliri olan kadın, büyük olasılıkla evliliğe daha az bağlanmaktadır. Kocanın gelirinin kadından yüksek olması, kadının kocaya olan bağımlılığını arttırmakta ve boşanmanın kadın için maliyeti yüksek olacağından evliliği sürdürmek daha rasyonel olmaktadır (Price, 1988: 24). Genel anlamda aile gelirinin yüksek olması ailenin refahını da yükseltmektedir. Ailenin gelirinin yüksek olması, ekonomik sorunların beraberinde getirdiği birçok sorundan uzak kalmasını sağlamaktadır.

İlkkaracan(1998: 298) tarafından İstanbul-Ümraniye'de 530 kadınla yüz yüze yapılan görüşmede, kadınların ev dışında çalışıyor olmaları ve dolayısıyla maddi bir gelire sahip olmalarının, kadının aile içindeki konumuna etkisinin incelendiği bir alt değişkende; çalışan ve çalışmayan kadınların algılamaları arasında, çok fazla olmasa da belirgin farklılıklar bulunmuştur. Ücretli çalışan kadınların %39,8'i, maddi gelire sahip olmanın aile içinde daha fazla söz sahibi olmalarına yardımcı olduğunu düşünürken, çalışmayan kadınlarda bu oran %30,4'e düşmektedir.

Mesleki statünün de boşanma davranışını önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Yüksek mesleki statüde olanların, evliliği sürdürme yönünde daha fazla pozitif davranış sergiledikleri saptanmıştır. Özellikle kocanın mesleki statüsünün yüksek olduğu evliliklerde boşanma eğiliminin, düşük statülü meslek sahibi olanlara göre daha az olduğu görülmektedir.

1.2.3.3. Eğitim

Evliliğin devamını ve boşanmayı etkileyen etmenlerden bir diğeri de eşlerin eğitim seviyeleridir. Eğitim bir anlamda bireylerin sosyal statülerinin kaynağını teşkil eder. Kocanın eğitim seviyesinin yüksek olması, ailenin maddi olanaklarının ve dolayısıyla yaşam standartlarının da yüksek olmasını sağlar. Bu da evlilik ilişkisinde boşanmaya neden olan faktörlerin azalmasını sağlar.

Kadının eğitim seviyesinin yükselmesi ise, evlilik ilişkisinin sorgulanmasını ve boşanmayı kolaylaştırdığı söylenebilir.

Geleneksel rol beklentilerinin değişmesinde eğitimin büyük payı vardır. Eğitim düzeyi yüksek olanların boşanmaya ve boşanmış bireylere ilişkin daha olumlu tutumlara sahip oldukları bilinmektedir. Bu grup, boşanmaları günah, utanılacak bir durum olarak görmemektedirler. Her türlü çabaya karşın çözülemeyen sorunlar karşısında boşanmayı son ancak sağlıklı bir çare olarak kabul etmektedirler. Buna karşın eğitim düzeyi düşük olanların yüksek eğitimli gruplara kıyasla, boşanmış bireylere bakış açılarında acıma, öfke hatta tiksinti gibi duygular daha ağır basmaktadır. Dolayısıyla gerek boşanma gerekse boşanmaya ilişkin olumsuz tutumların oluşumunda eğitimin etkisi de göz ardı edilmemelidir (Arıkan, 1996: 14).

1.2.3.4. Sosyo-Kültürel Nedenler

Sosyal yapı farklılığı, gerek ailenin gerekse aile bireyleri arasındaki ilişkiler ağının oluşumunda değişik sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Geleneksel değerlerin hakim olduğu coğrafi bölgelerde, yüzyıllardan beri gelen birtakım gelenekler, aileyi kontrol ederek, bir bakıma aileye rehberlik etmektedir. Aynı sosyal ve kültürel ortamlarda yetişen bireylerin evlilik yaşantısı daha uzun süreli ve daha az problemlidir. Kentsel alanlarda ise, geleneksel değer anlamını yitirmekte birlikte sosyal değişme ile birlikte, farklı sosyal-kültürel çevreden gelen bireylerin evlenmelerinde artma görülmüştür. Bu da bir anlamda evlilik yaşantısını evlilik kalitesi ve süresi bağlamında riskli kılmıştır (Özkan, 1988: 55).

İrk, din, kültür, eğitim ve yaş gibi çeşitli sosyal özelliklerin eşler arasında birbirine yakın olmasının evlilik süresini ve evliliklerin daha yüksek kaliteye sahip olmasını sağladığı birçok araştırma tarafından saptanmıştır (Demircioğlu, 2000: 62). Yaşları yakın olan çiftlerin evliliklerinden daha fazla doyum sağladıkları ve özellikle beş yaş fark kategorisinde bulunan çiftlerin boşanmalarda en düşük yüzdenin içinde yer aldıkları yine yapılan araştırma sonuçlarında elde edilmiştir. Yaşın, diğer değişkenler kontrol altında tutulsa bile tek başına boşanmaya karşı olumlu tutumlar geliştirmesinde, bireylerin yaşamlarında yaşa bağlı olarak farklı değerlendirmeler yapıyor olmalarının etkisi büyüktür.

Dini inanışların da evlilik yaşantısı ve boşanmaya ilişkin tutumların belirlenmesinde belirleyici bir etkiye sahip oldukları bilinmektedir. Örneğin Katolik mezhebinin boşanmayı tamamen yasaklamış olması, İslamiyet'in boşanmayı hoş olmayan helal olarak tanımlaması elbette ki boşanmaya karşı tutumları etkilemiştir.

1.2.3.5. Duygusal Çekim ve Arkadaşlık

Boşanmaya neden olan etmenlerden bir kısmını da eşlerin psikolojik yapıları, evliliğe yükledikleri anlam ve evlilik beklentileri oluşturur. Duygusal yakınlık hissi uzun süreli evliliklerin temeli olarak görülmektedirler. Evliliğin devamlılığı açısından eşler arasındaki sevgi, evlilik bağına güçlendirici olmaktadır. Evliliğin ilk yıllarında duyulan güvenlik ihtiyacı, orta yaşlarda yerini dostluk ve birbirini anlama ihtiyacına bırakmaktadır. İletişim, evlilikten sağlanan doyumun önemli bir kaynağı haline gelmekte ve eşler zaman içinde birbirlerine bağımlı olmaktadır (Lloyd, 1986: 92). Yine evlilikte, arkadaşlığın yüksek olduğu eşlerde birbirine karşı saygının ve karşılıklı cinsel doyumun da yüksek olduğu araştırmalarla ortaya koyulmuştur. Eşler arasındaki duygusal çekimin devam etmesi veya bunun format değiştirerek anlayışa veya bağlılığa dönüşmesi evliliğin süresini uzattığı gibi evlilik kalitesini de arttırmıştır (Price, 1988: 24).

Boşanmaların ortalama % 40'ı evliliğin ilk 3-4 yılı içerisinde gerçekleşmektedir. Boşanmaların en iyi belirteçleri ise iletişim ve çatışma çözmede yetersizlik, gerçekçi olmayan beklentiler ve kusurlu ilişki rolleri olarak saptanmıştır (Akar, 2005: 16).

1.2.4. Boşanma İle İlgili Yapılan Çeşitli Araştırma Sonuçları

- Sencer (1979)'in Türkiye'de Kentleşme adını taşıyan alan araştırmasındaki görüşülen bireylere boşanma konusundaki tutumları sorulduğunda, %78,2'si bunu olağandışı bir durum olarak nitelendirdikleri görülmüştür. Boşanma yol açabilecek nedenlerin başında %50 ile eşlerden birinin ahlaken uygunsuz davranması belirtilmiştir. Yine bu araştırmada, kent çevresinde yeni boşanma nedenlerinin içinde önemli bir ağırlığa ulaşan durumların %20,1 ile eşler arası anlaşmazlık ve %18,9 oranıyla geçim sıkıntısı olarak saptanmıştır.

- Akpınar (1988)'ın Türk göçmen aileleriyle aile değerleri yaptığı araştırmada, Türk göçmenler, boşanma nedenleri ve evlilikte çatışmaları çözme tarzları ne olursa olsun aile yaşamının önemine ve boşanmanın düşünülmesi gereken en son çare olduğuna inanmaktadırlar. Boşanmış birey olmak ve tek ebeveynli aileye sahip olmak, benimsenmiş aile normunda ciddi bir sapma olarak kabul edilmektedir.
- Kiecolt ve Acock (Aktaran: Arıkan, 1996), boşanmış anneden oluşan tek ebeveynli ailede yetişen çocukların geleneksel cinsiyet rollerine karşı olduklarını ve dolayısıyla boşanma olgusuna daha esnek baktıklarını saptamıştır.
- Bosman ve Louwes (Aktaran: Arıkan, 1996), öğretmenlerin, ailesi boşanmış çocukların, ailesi ile birlikte olan çocuklarla eşit başarı puanları ele etmelerine karşın, ortaöğretime devam etmeleri hususunda daha az desteklediklerini saptanmıştır.
- Arıkan (1992), yoksul boşanmış kadınların %81,4'ünün toplumun genelde boşanmış kadınlara kötü gözle baktığına inandıklarını saptamıştır.
- Gökçe ve arkadaşları (1993) tarafından yapılan bir araştırmada, kadınların boşanmaya ilişkin tutumları şu şekildedir: Eşler mutsuzsa boşanmalı diyen kadınlar Ankara, İstanbul ve İzmir'de kız çocuk için %35,7, Doğu ve Güneydoğu'da %17,6 oranındadır. Mutsuz da olsa boşanmamalı diyen kadınların oranı Ankara, İstanbul ve İzmir'de kız çocuk için %18,8, Doğu ve Güneydoğu'da %32 oranındadır.
- Atalay ve arkadaşları (1992) ise, hane halkı reislerince boşanmak için en önemli sebebin %75,7 ile zina olarak belirtildiğini bunu da %66 ile geçimsizliğin izlediğini saptamışlardır. Aynı araştırmada, geçimsizlik ve zinanın boşanma için sebep teşkil etme oranının, öğrenim düzeyi yükseldikçe genel olarak düştüğü de gözlemlenmiştir. Öğrenim düzeyi yükseldikçe sorumsuzluk, fena muamele, şiddet ve terk gibi boşanma sebebi oranlarının yükseldiği saptanmıştır.

BÖLÜM II. TÜRKİYE'DE AİLE, KADIN VE BOŞANMA

2.1. Türk Modernleşmesi'nde Ailenin Dönüşümü

Türkiye'deki modernleşme hareketi, 1839 Tanzimat'ın ilanından beridir sürmektedir. Cumhuriyetin ilanı, bu sürece yeni bir ivme kazandırmış olsa da II. Dünya Savaşı ve 1930'larda başlayan dünya ekonomik bunalımının da etkisi ile modernleşme çabaları istendik düzeyde topluma aksettirilememiştir. Savaş sonrası Türkiye'nin kutuplaşan dünyada liberal blokta yer alması ve bunun ilerleyen yıllarda politik tavırlara yansımaları, toplumsal yapıda önemli farklılaşmalar meydana getirmiştir. Toplumsal değişimin hızı artarak şehir ve köy yapılanması yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Nüfus, şehirlerde birikmeye başlamış ve köy nüfusları azalmıştır.

1920'li yıllara kadar Türkiye nüfusunun büyük çoğunluğu kırsal alanda yaşamaktadır. 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımına göre kırsal nüfus ülke nüfusunun %83,6'sını oluşturmaktadır. Bu nüfusun büyük çoğunluğu geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Başka bir deyişle, kırsal nüfusun geçim kaynağının temeli tarımdır. Bu dönemde arazi bol ancak nüfus azdır. 1927 yılında 231,5 milyon dönüm ekime elverişli alanın arazinin ancak 43,6 milyon dönümü (%18,4) ekilebilmektedir (Gülöksüz, 1983: 1240).

Türkiye'nin modernleşme serencamı ve bunun toplumsal alana yansımaları II. Dünya Savaşı sonrası, 1950'lerden sonraya tekabül eder. II. Dünya Savaşı'ndan sonra biri Truman Doktrini(Rus yayılmacılığına karşın Türkiye ve Yunanistan'ı kapsayan askeri ve ekonomik yardım) diğeri de Marshall Planı(Türkiye'nin de içinde bulunduğu ve savaştan sonra ekonomik anlamda desteğe ihtiyacı olan ülkelerin kalkınma planı ve bu çerçevede aldıkları ekonomik yardımlar) olmak üzere ABD tarafından sağlanan iki büyük ekonomik destek, Türkiye'nin kalkınmasına, modernleşmesine ve dolayısıyla da toplumsal yapının farklılaşmasına önemli bir zemin teşkil etmektedir (Armaoğlu, 141-142/443-444; Yerasimos, 2005: 172-173).

1950'lerden sonra tarım ekonomisinde olduğu kadar şehir ekonomisi de hızla gelişmeye başlamıştır. 1946 yılında kullanılabilir traktör sayısı bini ancak geçerken bu sayı 1955'te kırk üç bine ulaşır. Yine 1948-1955 arasında toplam ekili alan 9,5 milyon hektardan 14,2 milyon hektara çıkar. Bu dönemde şehir ekonomisi de hızla büyümektedir. İmalat sanayi ve dolayısıyla hizmetler sektörünün büyümesine neden olacak olan iç pazarlar yaratılır. Tarımın dönüşümü/makineleşmesi şehirdeki iktisadi büyüme, iş imkanlarının artmasına neden olmuştur. Bu da 1950'lerin başlarından itibaren hızlı bir köyden kente göçü başlatmıştır. 1950 ile 1960 yılları arasında 4 büyük şehrin nüfusu %75 oranında artış gösterir (Keyder, 1983: 1260-2). İkinci dünya savaşı sonrasında kentleşme hızı tüm kentlerde % 6 dolaylarına çıkarak önemli bir ivme kazanmıştır (Tekeli-Gülöksüz: 1983: 1227-1234).

Tarımda makineleşme, sanayi sektöründeki hızlı gelişme ve dolayısıyla köyden kente göçün yoğunlaşması, köy ve kent nüfus yapılarında yatay ve dikey bir hareketlilik ve niceliksel bir farklılık getirmiş olmakla birlikte toplumun nikel anlamda farklılaşmasını da beraberinde getirmiştir (Turhan, 1980: 123). Her ne kadar 1950 yılından itibaren ekonomik gelişmelerle birlikte toplumsal alanda da hızlı değişme süreci yaşansa da kırsal kesimde geleneksel ilişkilerin devam ettirildiği görülür. Aile kır topluluğunun temel birimi olmaya devam etmekte, bireylerin içinde tanımlandığı ve tüm toplumsal konumunu kazandığı dominant yapı özelliğini sürdürmektedir. Kişiler, henüz birey olarak değil, ailenin üyesi olarak tanımlanmakta ve topluma akrabalık ilişkileri ile bağlanmaktadır. Toprağın aileye ait olması ve bireylerin aile dışında ekonomik özgürlüklerinin bulunmaması, birleştirici bir etkide bulunarak aileyi boyutça genişletmiştir. Bu durumda da evlenen yetişkin erkekler, işletme bütünlüğünü korumak üzere ailede kalmaktadırlar. Bu da kır ailesinin geniş aile modeli şeklinde yapılanmasını ortaya çıkartmıştır (Sencer, 1983: 359).

Kırsal kesimde tüm aile bireylerinin maddi bağımlılık ilişkisiyle bağlı olduğu aile birliği, üretim aracı olan toprağın mülkiyetine sahip "baba"nın mutlak egemenliğindedir. Bu hiyerarşik yapıda, her yaştan ve cinsten bireyler belli roller ve statüler üstlenmekte ve genel olarak yaşlılar gençlerden, erkeklerde kadınlardan daha yüksek statü taşımaktadırlar. Kadının "doğurgan" bir öge

olarak anlam kazandığı bu aile yapısı içerisinde doğumların, aile ve toprağın bütünlüğünü koruyup devam ettirecek erkek çocuklar doğana kadar devam etmesi, kırsal kesimlerdeki nüfus hızının ana nedenidir. Bu durumda da kız çocukları, aileden ayrılacakları için ikincil plandadırlar. Doğurganlığın yüksek olması nedeniyle evlilik yaşının düşüklüğü, kısır ya da erkek çocuk doğurmayan kadınların üzerine yeni evlilikler yapılması ve kız çocuklarının evlendirilmesinde başlık parası istenerek bir anlamda iş gücü değişimi yapılması gibi geleneklerin oluşması da kır ailesinin özelliklerindedir (Sencer, 1983: 359-360).

Kentlerde ise nesnel koşullara bağlı olarak ailenin boyutça küçülmeye başladığını ve onu anne-baba-çocuklardan oluşan “çekirdek aile”ye dönüştüğü görülmektedir.

Kent ailesinde üretimin aile dışında örgütlenmesi nedeniyle, başta kadın olmak üzere aile üyelerinin ev dışında çalışarak ekonomik özgürlüklerini kazanmaları bireysel bir farklılaşma ve bağımsızlaşmayı beraberinde getirmiştir. Bu farklılaşma ve bağımsızlaşma, ailenin zorlayıcı birliğine son vererek yeni kuşaktan bireylerin evlenerek aileden ayrılmaları ve bağımsız çekirdek aileler oluşturmaları yönünde işlemektedir. Aile artık bir üretim birimi olmadığı için ailenin kuruluş biçimi de eşlerin karşılıklı istemine göre şekillenmiş ve ayrıca aile içi hiyerarşi de yerini eşitlikçi ilişkilere bırakmıştır. Kent ailesinde çocuk ergenlik dönemlerinin sonlarına kadar üretime katılmadığı ve dolayısıyla aileye ekonomik bir yük olduğu için kent ailelerinde doğurganlık oranı da hızla düşmektedir (Sencer, 1983: 360).

2.2. Türkiye’de Kadın Statüsü’nün Değişimi

Tarih boyunca Anadolu’da yaşayan kadınların statüsü, değişen toplum ve devlet yapılarına paralel olarak değişiklikler geçirmiştir. Göçebe yaşam süren aşiretlerde kadınlar, üretimde olduğu kadar savaş ve siyaset gibi konularda da etkin bir rol üstlenmişlerdir. Yerleşik düzene geçiş, Osmanlı Devleti’nin kurulması ve Bizans Devleti’yle olan toplumsal etkileşim, kadının statüsünde çeşitli farklılıklar yaratmıştır. Osmanlı döneminde kadın, statik bir haldedir.

Çocukların yetiştirilmesi genel anlamda tek sayılabilecek roldür. Hatta bazı dönemlerde kadınların bu statik hali sert bir biçim bile almıştır: Kadınların ticaretten alıkonulmaları, kılık-kıyafetlerinin düzenlenmesi ve hatta belli günlerde sokağa çıkmalarının yasaklanması bunlara örnektir (Tekeli, 1983: 1191).

Kadının toplumsal statüsündeki bu statiklik ve eşitsizlik 19.yy.da Tanzimat'tan sonra hatta daha genel bir ifade ile modernleşme sürecinin başlatılmasıyla birlikte değişime uğramıştır.

19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı seçkinleri nezdinde yaşanan Batılılaşma'nın biçim ve sınırlarına ilişkin tartışma, modernleşmenin kültürel kimlikle ve buna bağlı olarak cinsellikle arasındaki tam olarak oturmamış bağlantının önemini açığa çıkarır. Osmanlı batıcıları, medenileşme sürecinin yalnızca kadının dini kurallar ve geleneksel bağlardan bağımsızlaştırılmasıyla sağlanabileceğini savunurlar. Bu anlamda Türk modernleşmesini, kadının geleneksel İslami yaşam biçiminden bağımsızlaştırılmasının Batılılaşma'ya ve laikliğe giden yolu açacağına inanan reformcu seçkinlerin modernist yönelimlerinin bir sonucu olduğu şeklinde tarif etmek mümkündür (Göle, 2004: 26-29).*

Tanzimat'ın İlanıyla birlikte batılılaşma sürecini hızlandıran Osmanlı bürokrasisi, devletin ve toplumun hemen hemen tüm alanlarında geleneksel yapıyı dönüştürmeye girişmişlerdir. 1847 yılında köleliğin ve cariyeliğin kaldırılması için çıkan Padişah Fermanı ve 1857'de aynı amaçlı kanunla veraset haklarından kız ve erkek çocukların eşit statüye getirilmesi buna örnek gösterilebilir. Ayrıca kadınların eğitimsizliğinin toplumsal gerilemenin bir nedeni olarak görülmesi ise bu dönemde kız çocuklarının eğitime olanak sunmuştur. 1842'de ilk ebelik kursları, 1858'de ilk kız rüştiyeleri ve 1870'de ilk kız öğretmen okulları açılmıştır. II.Meşrutiyet'in ilanından sonra da 1910'da ilk İnas Darülfünun'u(Kızlar Üniversitesi) kurulmuştur. Bu eğitim faaliyetleri çok sınırlı olmakla birlikte 19.yy.ın sonlarında gazetelerde kadın sayfalarının yer almasına, kadınlar için yine yazarları kadınlar olan gazete ve dergilerin yayınlanmasına zemin oluşturmuştur (Tekeli, 1983: 1192).

* Bu konuyla ilgili olarak bk. Türk Modernleşmesi, Şerif Mardin, İst. 2002

II.Meşrutiyet döneminde aydın kadınlar, kadının toplumsal statüsünün iyileştirilmesi amacıyla, Teali-i Nisyan, Müdafa-i Hukuk-u Nisyan, Asri Kadınlar Cemiyeti gibi ilk kadın dernekleri kurmuşlardır. Yine bu dönemin önemli gelişmelerinden biri ise, 1917 Kararnamesi ile birlikte, evliliğin yasal bir çerçeveye bağlanması, kadınlara ilk defa boşanma hakkını vermesi ve çok eşli evliliği eşin rızasına bağlayarak sınırlandırmasıdır (Tekeli, 1983: 1193).

Kadının toplumsal statüsündeki köklü değişim özellikle hukuksal alanda Cumhuriyet'in İlanı'ndan sonra gerçekleşmiştir.

1924 yılında çıkartılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim sisteminin laikleştirilmesi ve kadınlara erkeklerle eşit eğitim imkanı sağlanmıştır. 1925 yılında yürürlüğe giren Kıyafet Kanunu ile de, kıyafetin geleneksel/islami şekli terk edilmiş ve kadının statüsü erkeklerle eşitlenmeye çalışılmıştır.

17 Şubat 1926'da kabul edilen ve 4 Ekim 1926'da yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu (TMK) Cumhuriyetin kuruluşunu takiben yapılan aile ve özellikle kadın statüsünün değişimi anlamında hukuk devriminin en temel yasasıdır. TMK'nun kabulü ile Türk kadınına, özel yaşamında o zamana kadar sahip olmadığı haklar, en modern ülkeler düzeyinde yasal olarak tanınır; kadınlar, evlenme, boşanma, miras, mal edinme vb. konularda erkeklerle eşit haklara sahip olmuşlardır. TMK ile erkeğin birden çok kadınla evlenebilmesi yerine tek eşlilik, erkeğe tanınan boşanma hakkı yerine kadının ve erkeğin yasada yer alan sebeplerle boşanma davası açabilme hakkı, mirastan erkek çocuğun tam pay, kız çocuğun yarı pay alması yerine kız ve erkek çocuğun eşit pay almaları kabul edilmiştir (www.geocities.com/CapitolHill2772/turkhtml).

1930'da Belediye Meclisi, 1934'de ise Millet Meclisi seçimlerinde kadınlara seçme ve seçilme haklarının tanınmasıyla kadınların siyasi alanda da eşitsizlikleri ortadan kaldırılarak toplumsal statüleri dengelenmeye çalışılmıştır.

Kadının toplumsal statüsündeki dönüşümün Cumhuriyet'in İlanı'ndan sonra bu denli hızlı oluşunun ana nedeni, Türk Modernleşmesi'nin yukarıda da değinildiği üzere, "kadın" imgesi üzerinden temellendirilmesidir. Göle; (2004: 30-31), genelde bir "ideal insan"ın niteliklerini yeniden tanımlama ilkesinden hareket eden çoğu ulusal devrimin aksine Cumhuriyet'in İlanı ile somutlaşan Türk

Modernleşmesi'nin bir "ideal kadın"ı yücelttiğini; kadınların, Batılılaşmanın öncüleri, laikliğin taşıyıcıları ve medeniyet tercindeki dramatik değişimin şahitliğini yapan aktörler olduklarını belirtmiştir:

Türk modernleşmesi vatandaşlık ve insan haklarının getirilmesinden ziyade, kadınların kamunun parçası vatandaşlar haline getirilmesi ve Kemalist reformların bel kemiğini oluşturan kadın haklarının temin edilmesidir. Örtünün terk edilmesi(1924'ten itibaren), kızlar ve erkekler için zorunlu temel eğitimin sağlanması(1924), şer'i hukukun kaldırılması ve ardından İsviçre Medeni Kanunu'nun benimsenmesi(1926) ve kadınlara seçme ve seçilme hakkı gibi medeni haklar verilmesi; yeni Türk ulus-devletinde kadınların kamusal görünürlüğü ve vatandaşlıklarını garanti altına almak için başvurulmuş önlemlerdir. Kadınların hem bedensel açıdan hem de kamusal rollerinde görünürlük kazanmaları ve rakip bir model olarak yüceltilmeleri Türkiye'deki toplumsal yaşamın laikleştirilmesini mümkün kılmıştır (Göle, 2004: 31).

2.3. Türkiye'de Boşanma Olgusu

Toplum kendi mevcut düzenini korumak ve idare ettirmek eğilimindedir. Bu nedenle de bu düzenin sürdürülmesini sağlayan kurumları korumaya çalışır ve toplum evliliği bir kurum olarak zorlar. Aynı olgunun bir sonucu olarak ta yalnız yaşamaya karşı toplumsal bir tepki oluşur, bekârlara ev verilirken güçlük çıkarılması, bekâr kadının aileler tarafından dışlanması, evine giriş çıkış saatlerinin kısıtlanması, hem erkek hem de kadın bekârların istedikleri yere gidememeleri örnek verilebilir (Tolan; 1990: 2). Toplumsal değerler, ailenin devamını sağlayacak, onu toplumsal bir kurum olarak koruyacak önlemler alır. Toplum, kişilerin ailede dengeli, uyumlu ve mutlu ilişkiler kurmasını ister fakat kişisel beklentilerden çok toplumsal beklentilere öncelik ve ağırlık verir. Ailenin çözülmesini güçleştirici kurallar koyar ve ailenin varlığını korumaya çalışır (Tor; 1993: 83).

Boşanma, sosyal değişim projesinin bir indeksidir. Farklı toplumsal formasyonlarda farklı seyretmesine rağmen sosyal olaylardaki değişiklikleri gösteren önemli bir ölçüttür (Sili, 1991: 12). Her ne kadar toplum bir kurum

olarak evliliği zorlasa ve boşanmaya karşı toplumsal bir baskı oluştursa da, boşanma günümüz toplumlarında, sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlerin de etkisiyle hızla artan bir olgudur. Bu değişim sürecince, boşanma oranlarındaki artış, kadınların işgücüne katılımı, doğurganlık oranlarında düşme, tek başına yaşayan kadın sayısındaki artış ve hem kadın hem de erkekte hiç evlenmeme oranlarındaki artış dikkate değerdir. Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK)'nun verilerine göre, 1997'de binde 0.52 olan boşanma oranı 2005'te binde 1.33'e yükselmiştir.

Tablo 5: Medeni Durum

	1990			2000		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Bekâr	34.5	38.9	29.9	34.7	38.4	29.7
Evli	60.4	59.1	61.8	60.4	59.5	61.3
Dul	4.3	1.3	7.3	4.4	1.3	7.6
Boşanmış	0.7	0.6	0.8	1.1	0.8	1.4
Bilinmeyen	0.4	0.3	0.3	0.4	0.4	0.3

Kaynak: TÜİK Türkiye İstatistik Yılı, 2004

Nüfusun medeni durumu incelendiğinde, dul ve boşanmış kadın sayısındaki artışın erkeklere oranla daha hızlı arttığı ve yine dul ve boşanmış kadın sayısının, dul ve boşanmış erkek sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Türk toplumunda erkeklerin geleneksel olarak kendilerinden daha küçük yaşta kadınlarla evlenmeleri, dul kadın sayısının daha fazla olması sonucunu doğurmaktadır. Boşanmış kadın sayısının, boşanmış erkek sayısından daha fazla olması da büyük ölçüde erkeklerin yeniden evlenme eğilimine bağlı olarak düşmektedir.

Yine Türk toplum yapısında boşanma, toplum tarafından çok fazla onaylanan bir durum olmamakla birlikte yerleşim biriminin özelliklerine ve toplumsal değerlerin etkisine göre farklılık göstermektedir.

Kırsal alanda geleneksel aile yapısı baskın olduğundan ve boşanmaların çoğu evliliklerde olduğu gibi resmi kayıtlara geçmediğinden boşanma oranları düşüktür. Kırsal alanlardaki boşanmaların düşüklüğünün diğer nedenleri de,

otoriter ve ataerkil aile yapılarının güçlü oluşu, boşanmaya karşı toplumsal baskının etkililiği ve ekonomik gelir kaynağının toprağa dayalı olmasından dolayı bireye duyulan gereksinim sayılabilir. Kırsal alanlarda boşanmayı meşrulaştıran en önemli etken ise kadının kısırlığıdır.

Tablo 6: Nikâh Türü

Nikah Türü	Ümraniye	Doğu Anadolu	
	Metropol	Kent	Kırsal Alan
Toplam	100.0	100.0	100.0
Yalnızca Resmi Nikah	4.8	7.5	5.3
Resmi ve Dini Nikah	93.7	77.8	71.6
Yalnızca Dini Nikah	1.5	14.7	22.7
Nikahsız	-	-	0.4

Kaynak: İlkaracan, 1998, 3

Tabloda da görüldüğü gibi, kentten kırsal alana doğru gidildikçe bölgesel farklılıkların evlilik ve boşanma üzerindeki etkisi açıkça görülmektedir.

Gecekondu ailesinde ise, boşanma olgusu, kırsal alandaki kadar toplumsal baskıya maruz kalmamakla birlikte yinede hoş karşılanmayan bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Gecekondu ailesi, her ne kadar geleneksel geniş aile formatında olmasa da kırsal ailenin bir takım özelliklerini sürdürmüş olduğundan boşanma olgusuna çok sıcak bakmamakta, fakat ailenin mutsuz bir yaşam sürmektense boşanmalarını yeğ tutmaktadırlar.

Türkiye'deki kaba boşanma oranlarının bölgelere göre karşılaştırmalı bir incelemesi yaptığımızda, sosyo-ekonomik anlamda en gelişmiş bölgelerimizden biri olan Ege Bölgesi'ndeki boşanma oranlarının Türkiye ortalamasının çok üzerinde olmasına karşın, sosyo-ekonomik olarak gelişmişlik düzeyi düşük olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin ise ortalamamın çok altında olduğu görülmektedir. 2005 yılı baz alındığında, İzmir'deki kaba boşanma oranı %0.37 iken bu oran Şırnak'ta %0.11'e kadar düşmektedir.

Tablo 7: Kaba Boşanma Oranı

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına göre kaba boşanma oranı										
						(%)				
						2001	2002	2003	2004	2005
Türkiye						1,35	1,38	1,32	1,28	1,33
Ege						1,96	1,93	1,86	1,82	1,91
İzmir						2,41	2,34	2,15	2,24	2,37
Aydın						1,77	1,77	1,67	1,60	1,62
Denizli						1,98	2,10	2,08	2,04	2,24
Muğla						1,51	1,72	1,82	1,70	1,92
Güneydoğu Anadolu						0,50	0,56	0,57	0,53	0,54
Gaziantep						1,25	1,33	1,34	1,15	1,22
Adıyaman						0,80	0,86	0,75	0,69	0,66
Kilis						0,87	1,00	1,09	1,00	0,92
Şanlıurfa						0,35	0,43	0,47	0,49	0,47
Diyarbakır						0,23	0,28	0,32	0,32	0,35
Mardin						0,22	0,26	0,28	0,26	0,27
Batman						0,15	0,15	0,15	0,18	0,22
Şırnak						0,13	0,12	0,16	0,13	0,11
Siirt						0,13	0,13	0,14	0,14	0,19

Kaynak: TÜİK Türkiye İstatistik Yıllığı, 2004

Yüksek boşanmanın olduğu yerleşim alanlarının, kadının rollerinin en fazla değiştiği yerler olduğunu saptanmıştır (Levine, 1982: 328). Düşük doğurganlık, düşük bebek ölümlülüğü, daha küçük aile birimi, daha yüksek okuma-yazma ve eğitim düzeyi gibi özelliklere sahip kentsel alanda boşanma oranı artmaktadır. Ekonomik gelişmeler, kadını geniş ailenin yükümlülüğünden kurtarmakta ve daha aktif sosyal rol almasını desteklemektedir. Kadının rollerindeki böylesi değişimler, kadının bağımsızlığı yönünde bir ivme kazandırmaktadır. Bununla birlikte aileleri içinde daha fazla çatışmaya yol açmaktadır. Türkiye’de kırsal aile yapısında erkek ve kadın için ayrılmış roller, kentsel alanlara doğru değişime uğramaktadır (Demircioğlu; 2000: 37). Bu da, bölgeler arası boşanma oranları farklılığının altında yatan temel saikleri anlamamızı sağlamaktadır.

2.3.1. Türkiye’de Boşanmaların Gösterdiği Bazı İstatistikler

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’in 2005 yılı Boşanma İstatistikleri verilerine dayalı olarak bazı bilgilere yer verilmesi yararlı görülmektedir:

- Türkiye’de kaba boşanma oranı **2005** yılı itibariyle binde **1,33**’tür.
- Boşanma oranı –demografik bölgeler açısından bakıldığında- en gelişmiş **1. bölgede** (İstanbul, İzmir, Aydın, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Denizli, Edirne, Kırklareli, Kocaeli, Manisa, Sakarya, Tekirdağ) **binde 1,60** ile en yüksek düzeye çıkmaktadır. İkinci sırada **binde 1,35**’lik boşanma oranı ile **3. bölge** (Afyon, Ankara, Bilecik, Bolu, Çankırı, Çorum, Eskişehir, Kayseri, Kırşehir, Konya, Kütahya, Nevşehir, Niğde, Tokat, Yozgat, Uşak, Aksaray, Karaman, Kırıkkale) yer almaktadır.
- Ülkemizde en düşük boşanma oranı **binde 0,5** ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerini kapsayan ve aynı zamanda Türkiye’nin en az gelişmiş bölgesi olan 5. bölgede (Adıyaman, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkari, Kars, Malatya, Kahramanmaraş, Mardin, Muş, Siirt, Sivas, Tunceli, Şanlıurfa, Van, Bayburt, Batman, Şırnak, Ardahan, Iğdır) görülmektedir.
- Bu veriler **1996 yılı DİE verileri ile karşılaştırıldığında**, boşanma oranları en gelişmiş bölge sınıflamaları aynı şekilde alındığında **üç kat** dolaylarında artma göstermiştir.
- Boşanma nedenlerinin başında sayısı yıldan yıla artan ve 2005 yılı itibariyle sonuçlanan **95895** boşanma davasından **91989**’unu teşkil eden **geçimsizliktir**. Bunu terk(257) ve zina(67) izlemektedir. Ayrıca kanunda belirtilen herhangi bir neden dışında tarif edilen boşanmalar(**Diğer: 539**), boşanma nedenleri kayıtlara geçmemiş olan boşanmaların sayısı ise(**Bilinmeyen: 2923**)’tür.
- Eşlerin yaşları açısından bakıldığında boşanan çiftlerin %69,6’sında erkeğin yaşı daha büyüktür. Ancak %14 kadar boşanma olayında kadının yaşı daha büyüktür.
- Türkiye’de boşanmaların %39.05’i evliliğin ilk 5 yılında meydana gelmektedir.
- Boşanmalardaki kadın erkek yaşları dikkate alındığında, boşanan erkeklerin %19.5 ile 30–34, kadınlarınsa %21.3 ile 25–29 yaşları arasında bulunduğu görülmektedir.

2.4. Araştırmanın Metodolojisi

2.4.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma tarama modelindedir. Boşanmış kadınların, boşanma nedenleri ile boşanma sonrasındaki toplumsal kabulleri, ilişkisel tarama modeli ile açık hale getirilmeye çalışılacaktır. İlişkisel Tarama Modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki değişimi ve var olan değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan bir modeldir.

2.4.2. Evren ve Örneklem

Araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünü, Sakarya İli'ndeki boşanmış kadınlardır.

Araştırmanın örnekleme, olasılığa dayalı olmayan örnekleme tekniklerinden Kolayda Örneklem'dir. Bu teknikteki esas, ankete cevap veren herkesin örneğe dâhil edilmesidir (Altunışık ve diğ.: 2004: 129). Boşanan kadınlara gerek ulaşma güçlüğü gerekse özellerini paylaşmaya eğilimli olmamaları, araştırmacıyı bu örneklem tekniğine yönlendirmiştir. Sakarya Adliyesi'nden, Sakarya Rehberlik Araştırma Merkezi'nden ve Sakarya'daki çeşitli ilk ve orta öğretim okullarında görevli olan Psikolojik Danışman'lardan ulaşılabilen ve çalışmaya katılmakta gönüllü olanlar araştırmanın örnekleme dâhil edilmişlerdir. Araştırmanın odaklandığı boşanmış kadınlara ulaşmadaki bu güçlük, örneklem sayısının %5'lik bir oranda tutulmasına neden olmuştur. 2005 yılı TÜİK verileri dikkate alındığında 1028 olan Sakarya'daki boşanma sayısı dikkate alındığında araştırmanın örneklem büyüklüğü %5'lik oranla 50 kişidir.

2.4.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada, uygulayıcı tarafından geliştirilmiş anket kullanılmıştır. Anket formunun hazırlanmasında deneklere sorulacak soruların, araştırmanın hipotezlerinin sınanmasına imkan verecek bir biçimde olmasına dikkat edilmiştir. Anket formunda yer alan soruların sayısının mümkün olduğu kadar az olmasına özen gösterilmiştir. Bunun başlıca nedeni, deneklerin ilgilerinin dağılmamasını temin etmektir. Araştırmamızın konusu ve kapsamı önceden net bir biçimde belli olduğundan, konu ve amaç dışı soru sorulmamıştır. Hazırlanan soru kağıdı, Aralık 2006'da 10 tane boşanmış kadın üzerinde yapılan bir ön deneme ile gözden geçirilmiştir. Ön deneme

sonunda çok belirgin değişikliklerin gerekmediği anlaşılmış ve bazı küçük değişikliklerden sonra soru kağıdı kullanılmaya hazır hale getirilmiştir.

Ankette, boşanmış kadınların demografik özellikleri, evlilik sürecine ilişkin özellikler, aile yapısı ve boşanma sonrası sosyal ilişkileri kapsayan 37 soru bulunmaktadır. Sorular kapalı uçlu sorular şeklinde hazırlanmıştır.

2.4.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmacı tarafından hazırlanan anket formları, Sakarya'daki ilk ve ortaöğretim kurumlarında görevli rehber öğretmenlerin yardımı ile tespit edilen boşanmış kadınlara, Sakarya Rehberlik Araştırma Merkezi'nde boşanma öncesi aile terapisi alan ve kayıtlı olan boşanmış kadınlara ve Sakarya Adliyesi'ndeki Aile Mahkemesi kayıtlarındaki boşanma davalarının incelenmesi sonucu tespit edilen boşanmış kadınlardan ulaşılabilen ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan boşanmış kadınlara uygulanmıştır.

Verilerin toplanması, araştırmacı tarafından Ocak – Mart/2007 tarihleri arasında geręekleřtirilmiřtir.

2.4.5. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi

Verilerin istatistiksel çözümlemeleri için SPSS/PC+ paket programı kullanılmıştır. İlişki arayan istatistikler için (khi-kare) analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM III. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.1. BOŞANMIŞ KADINLARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

3.1.1. Yaş Dağılımı ve İlk Evlenme Yaşı

Araştırmamıza örneklem teşkil eden boşanmış kadınların yaşları incelendiğinde, %50 oranında 26–35 yaşları arasında olduğu görülmektedir. Evlenme yaşı ve evlilik süreleri dikkate alındığında bu oranın normal olduğu söylenebilir.

Tablo 8: Yaş Dağılımı

	Frekans	Yüzde
20–25	7	14,0
26–30	12	24,0
31–35	13	26,0
36–40	9	18,0
41–45	6	12,0
46 ve üzeri	3	6,0
Toplam	50	100,0

Boşanma oranının en yüksek olduğu yaş grubu %26 oranıyla 31-35 yaşları arasındadır. İkinci sırada %24 ile 26-30 yaş grubu gelmektedir. Boşanma oranları 35 yaşından itibaren düşmektedir. 36-40 yaş grubunda %18 olan boşanma oranı, 41-45 yaş grubunda %12'ye, 46 ve üzeri yaş grubunda ise %6'ya düşmektedir.

Türkiye'deki boşanmış kadınların yaş dağılımları incelendiğinde benzer sonuçlar görülmektedir. 2005 TÜİK sonuçlarına göre 25-34 yaşları arası boşanmış kadınların oranı %37.7'dir. Araştırmamıza konu Sakarya İli'nde ise aynı yaş grubundaki boşanma oranı %44.5 olarak görülmektedir.

Boşanmış kadınların ve eşlerinin ilk evlilik yaşlarına bakıldığında ise ilginç bulgulara rastlanmaktadır. Örneklem grubumuzdaki boşanmış kadınların %50'sinin 20 yaş ve altında evlendikleri görülmektedir. 21-25 yaş grubundaki boşanmış kadınların ilk evlilik yaşı ise %40'lık bir oranda temsil edilmektedir. 26 ve üzeri yaşlardaki ilk evlilik yaş oranı sadece %10'dur. İlk evlilik yaşının düşüklüğünün en başat nedeni ise boşanmış kadınların eğitim düzeyinin düşüklüğü olarak yorumlanabilir.

Türkiye’de kadınlar genellikle genç yaşta evlenmektedirler. İlk evlenme yaşı ortalama 17’dir. Yasal sınır 15 olmasına karşın, bu sınırın altındaki evlilik oranı %14 gibi ciddi bir miktarı oluşturmaktadır (Tekeli, 1983: 1196).

Tablo 9: İlk Evlilik Yaşı

	Kadın		Erkek	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
20'nin altında	25	50,0	2	4,0
21-25	20	40,0	24	48,0
26-30	4	8,0	21	42,0
31-35	1	2,0	2	4,0
36-40			1	2,0
Toplam	50	100,0	50	100,0

Boşanmış kadınların eşlerinin ilk evlilik yaş dağılımlarına bakıldığında ise, en yüksek grubun %48’le 21-25 yaş grubu ve ikinci olarak %42 ile 26-30 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Diğer yaş gruplarının ise %10’luk bir dağılıma sahip oldukları görülmektedir.

Türkiye’de ortalama evlenme yaşı erkeklerde 26,1 kadınlarda ise 22,8’ken bu oran Sakarya İli’nde erkeklerde 25,9 kadınlarda ise 22,4’e düşmektedir. Ayrıca Türk toplumunda, evliliklerde gelinin yaşının damadın yaşından küçük olması gerektiği toplumsal bir gereklilik olarak görüldüğünden kadın ve erkeğin ilk evlilik yaşları da anlamlı derecede farklılaşmıştır.

2006 yılına ait Aile Yapısı Araştırması’nda da evlilik yapan kadınların %58.7’si, erkeklerin %58.2’si ilk evliliklerini 18-24 yaş arasında yapmışlardır (Aile Yapısı Araştırması, 2006: 7).

3.1.2. Doğum Yeri ve Kentte Geçirilen Süre

Araştırma kapsamındaki boşanmış kadınların ve eşlerinin doğum yerleri incelendiğinde, doğum yerlerinin birbirine yakın oranlarda olduğu görülmektedir. Büyükşehir’de doğum oranı kadınlarda %36 iken bu oran erkeklerde %32’ye düşmektedir. İlçe ve köy doğum oranı ise kent doğumunun üzerindedir.

Tablo 10: Doğum Yeri

	Kadın		Erkek	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Büyükşehir	18	36,0	16	32,0
Kent	7	14,0	7	14,0
İlçe	13	26,0	13	26,0
Köy	11	22,0	14	28,0
Yurtdışı	1	2,0		
Toplam	50	100,0	50	100,0

Boşanma ve toplumsal köken arasındaki ilişkinin belirlenmesinde boşanmış çiftlerin doğum yerleri önemli bir veridir. Genel eğilimin büyük şehirlerden köylere inildikçe boşanma oranlarının düşmesi yönünde olmasına rağmen, araştırmada ilçe ve köy doğumlu çiftlerde boşanma oranlarındaki anlamlı artış, manidar bulunmuştur.

Bir diğer önemli demografik bilgi de boşanmış çiftlerin yaşamlarını en uzun nerede geçirdikleridir. Zira yine, kent ve özellikle büyük şehirlerdeki boşanma oranlarındaki artış ve yine buralarda kadının rol ve statüsünün hızlı değişimi önemli göstergelerdendir. Araştırma örnekleminde, boşanmış kadınların %50'si ve eşlerinin %56'sı yaşamlarını en uzun büyük şehirde geçirmişlerdir. Fakat ikinci sırada ilçe ikametgâhının kadınlarda %22 ve erkeklerde %18 olması, artık boşanma sorununda büyük kent-kır farkının hızla azaldığı yönünde yorumlanabilir.

Tablo 11: Yaşamlarını En Uzun Nerede Geçirdikleri

	Kadın		Erkek	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Büyükşehir	25	50,0	28	56,0
Kent	7	14,0	8	16,0
İlçe	11	22,0	9	18,0
Köy	6	12,0	5	10,0
Yurtdışı	1	2,0		
Toplam	50	100,0	50	100,0

3.1.3. Öğrenim Durumu

Araştırma örneklemindeki boşanmış kadınların ve eşlerinin öğrenim durumları incelendiğinde, tüm deneklerin bir öğretim kurumu mezunu olmalarıyla birlikte öğrenim düzeyinin ilkökul ve lisede yoğunlaştığı görülmektedir.

Boşanmış kadınların %36'sı ilkökul mezunu, %34 lise mezunu ve %20'si ise üniversite mezunudur. Ortaokul mezunu olanların oranı ise %8'dir. Bu ortaokulu okuyanların genelde lise eğitimine de devam ettikleri şeklinde yorumlanabilir. Lise ve üzeri öğrenim görenlerin oranı ise %56'dır. Bu dağılım, modernleşme-toplum-aile ilişkisi açısından düşünüldüğünde beklenen bir durum olarak kabul edilebilir.

Boşanmış kadınların öğrenim durumları ile eşlerinin öğrenim durumları genel olarak birbirine yakındır. Yalnız ortaokul mezunu kategorisinde %10'luk bir artış mevcuttur. Lise ve üzeri öğrenim görenlerin toplam oranı ise kadınlardan düşüktür(%48).

Tablo 12: Öğrenim Durumu

	Kadın		Erkek	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İlkokul mezunu	18	36,0	17	34,0
Ortaokul mezunu	4	8,0	9	18,0
Lise ve dengi mezunu	17	34,0	12	24,0
Yüksekokul mezunu	10	20,0	9	18,0
Yüksek lisans mezunu	1	2,0	3	6,0
Toplam	50	100,0	50	100,0

3.1.4. Etnik ve Sosyo-Kültürel Çevre

Araştırmanın en önemli bulgularından biri, boşanmış çiftlerin %38'lik kısmının farklı etnik ve sosyal-kültürel çevreden geliyor olmalarıdır. Bu farklılık evlilik sürecinde eşlerin anlayış düzeyleriyle bir zenginliğe dönüştürülemediği zaman boşanmaya neden olan faktörleri tetiklemektedir. Aynı etnik ve sosyal-kültürel çevreden gelenlerin boşanma oranları ise %34'dür. Aynı etnik kökenden gelmelerine rağmen farklı sosyal çevrelerden yetişen çiftlerde boşanma oranı %16 iken, sadece farklı sosyal çevreden gelenlerin boşanma oranları ise %12 olarak görülmektedir.

Tablo 13: Etnik-Kültürel Olarak Yetiştikleri Çevre

	Frekans	Yüzde
Aynı etnik-kültürel çevreden gelme	17	34,0
Etnik köken aynı, kültürel çevre farklı	8	16,0
Etnik köken farklı, kültürel çevre aynı	6	12,0
Etnik köken ve kültürel çevre farklı	19	38,0
Toplam	50	100,0

3.1.5. Çalışma Durumu, Meslek ve Gelir Düzeyi

Araştırma kapsamındaki boşanmış kadınların yarıya yakınını ev kadınları oluşturmaktadır(%42). Ev kadınları içerisinde %16'lık bir kesim ise bir meslek sahibi ya da çalışma deneyimleri olmalarına rağmen çalışmayan kadınlarıdır. Kamu kurum ve kuruluşlarında memur olarak çalışan kadınların oranı %16, ev temizliği, geçici tarım ve fabrika işçiliği ve çocuk bakıcılığı gibi örgütlü olmayan işlerde çalışanların oranı %14 ve yine özel sektörde kendi işini yapan ya da ortak ve sürekli işçi pozisyonunun da olanların oranı da %14 olarak görülmektedir. %8'lik bir bölüm ise büro hizmetleri olarak tanımlanan işlerde çalışmaktadırlar.

Tablo 14: Boşanmış Kadınların İşi/Mesleği

	Frekans	Yüzde
Ev kadını	21	42,0
İşçi	7	14,0
Memur	8	16,0
Büro hizmetleri	4	8,0
El sanatları	1	2,0
Hizmet sektörü	7	14,0
Diğer	2	4,0
Toplam	50	100,0

Boşanmış kadınların eşlerinin iş/meslekleri incelendiğinde, hizmet sektöründe serbest meslek olarak tanımlanan iş grubunda yoğunlaştığı görülmektedir(%44). Geçici veya vasıfsız işçi olarak tanımlananların oranı %16, bir işyeri sahibi olan veya işletenlerin oranı %18 ve kamu kurum ve kuruluşlarında memur olarak çalışanların oranı ise %14'dür. Bir iş sahibi olmayanların oranı ise %8 olarak görülmektedir. Araştırmadaki işsizlik oranının, Türkiye işsizlik ortalamasına yaklaşık olması manidardır.

Gerek evlilik gerekse boşanma sonrasındaki kadının gelir düzeyi, kadının boşanma kararını vermesinde ve boşanma sonrasındaki sosyal konumunu belirlemesi açısından önemli bir değişken olarak kabul edilmektedir. Örnekleme yer alan boşanmış kadınların boşanma öncesi gelir düzeyleri ile boşanma sonrası gelir düzeyleri genel anlamda birbirine yakındır. Gelir düzeylerini “orta” olarak belirtenlerin oranı her iki süreçte de eşit orandadır(%52). “Ortanın üstü” ve “yüksek” gelir düzeyine sahip olanların boşanma sonrasında %8’lik bir gelir kaybına uğradıkları görülmektedir. Bir başka deyişle boşanma, kadınlarda maddi bir kaybı da beraberinde getirmektedir.

Boşanan kadınların genel olarak orta gelir düzeyine sahip grupta oldukları söylenebilir. Boşanma – gelir ilişkisi üzerine yapılan araştırmalarda da alt gelir gruplarında boşanma oranlarının düştüğünü ve yine gelir düzeyinin ortalamının üzerinde yüksek olmasının da evliliğin sürekliliğini koruduğunu göstermektedir (Price, 1988: 24).

Tablo 15: Gelir Düzeyi

	Boşanma Öncesi		Boşanma Sonrası	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Yüksek	4	8,0	2	4,0
Ortanın üstü	10	20,0	8	16,0
Orta	26	52,0	26	52,0
Ortanın altı	7	14,0	10	20,0
Çok düşük	3	6,0	4	8,0
Toplam	50	100,0	50	100,0

Boşanmış kadınların boşanma sonrası gelir kaynakları incelendiğinde ise, %54 oranında kendi kazançları dışında bir gelire sahip olmadıkları belirlenmiştir. Ayrıca boşanma sonrası işe başlayanların oranı ise %20’dir. Hiçbir geliri olmayan kadınların oranı %20 iken, nafaka alanların oranı ise %18’dir.

3.1.6. Çocuk Sayısı ve Çocukların Velayeti

Çocuğun varlığı ve sayısı evliliğin devamı ve boşanmayla sonlandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Toplumda, çocukların mağduriyetinin önlenmesi amacıyla evliliğin sürdürülmesi eğilimi vardır. Çocuğun varlığının yanı sıra,

çocuk sayısı da önemli bir değişkendir. Çocuk sayısı arttıkça boşanma oranlarının düşmesi bunun kanıtı olarak kabul edilebilir.

Örnekleme yer alan boşanmış kadınların çocuk sayıları incelendiğinde, önemli bir kısmının tek çocuklu olduğu görülmektedir. Tek çocuğu olan kadınların oranı %40 iken, iki çocuğu olanların oranı %34'e, üç ve üçten fazla çocuğa sahip olanların oranı %10'a düşmektedir. Çocuğu olmayan kadınların oranı ise %16'dır.

Türkiye geneli için verilen istatistiklerde Çocuk sahibi olmayan boşanmış çiftlerin oranı yüksektir (%43.51). Tek çocuklu boşanmış çiftlerin sayısı %23.34 iken bu, iki ve ikiden fazla çocuğa sahip olan boşanmış çiftlerin sayısı, çocuk sayısı arttıkça hızla düşmektedir (Türkiye İstatistik Yıllığı, 2004: 65).

Tablo 16: Çocuk Sayısı

	Frekans	Yüzde
Çocuğumuz yok	8	16,0
1	20	40,0
2	17	34,0
3	3	6,0
4 ve üzeri	2	4,0
Toplam	50	100,0

Boşanma sonrası çocuğun velayeti konusu, TCK'nın 148. Madde'sinde düzenlenmiştir. Özetle, boşanma durumunda velayet koşullarının düzenlenmesinde, çocuğun yaşına ve cinsiyetine ilişkin farklar gözetilmeyerek, çocuğa kimin daha iyi bakacağına kanaat getirilirse çocuğun velayeti ona verilmektedir. Ayrıca yaşları, olayları anlayacak derecede olan çocukların kişisel bağıllık ve eğilimleri, anneye ve babaya olan düşkünlükleri de göz önüne alınmaktadır (Velidedeoğlu, 1976:319-321). Boşanmış kadınların %90 gibi büyük bir bölümü çocuklarının velayetini üzerlerine almışlardır. Velayetin babada olduğu oran ise %5'dir.

3.2. EVLİLİK SÜRECİNE İLİŞKİN ÖZELLİKLER, AİLE YAPISI

3.2.1. Evlenme Şekli ve Evlenme Kararı

Araştırma kapsamındaki kadınların yarıya yakını(%46), eşleri ile arkadaşlık ederek evliliklerini gerçekleştirmişlerdir. Görücü usulü ile evlenenlerin oranı da önemsenecek bir orandadır(%32). Anlaşarak evlenenlerin oranı %14 iken, kaçarak evlenenlerin oranı %6'dır.

Bu oran İzmir İli evreninde yapılan bir araştırmadakinden düşük olmasına rağmen (arkadaşlık ederek evlenenlerin oranı %69.2) Türkiye geneli için (%27.4) ortalamanın üzerinde bir orandır (Demircioğlu, 2000: 124; Aile Yapısı Araştırması, 2006: 3/7)

Tablo 17: Evlenme Şekli

	Frekans	Yüzde
Görücü usulü	16	32,0
Anlaşarak evlenme	7	14,0
Arkadaşlık ederek	23	46,0
Kaçarak	3	6,0
Diğer	1	2,0
Toplam	50	100,0

Türkiye’de evliliğe karar verilirken, evlenen kişilerin kararlarında aileler çok önemli bir etkiye sahiptir. Hatta çok yaygın olmamakla birlikte “beşik kertmesi” gibi evlendirme biçimleri de hala mevcuttur. Akraba evlilikleri tüm evliliklerin üçte biri oranındadır. Bunun dışındaki evliliklerde “görücü” usulü önemli metotlardan biri olmaya devam etmektedir. Kendi rızası dışında evlendirilenler ile aile rızası alamadıkları için “kız kaçırma” usulüyle evlenenlerin oranı ise %18 gibi ciddi bir orandadır (Tekeli, 1983: 1196).

Tablo 11’de de görüldüğü üzere, örneklem içerisinde yer alan boşanmış kadınların %60’ı eşlerini sevdikleri için evlendiklerini, %26’sı toplumsal hayatın bir gerekliliği olduğu için evlendiklerini, sadece %8’i ailesinin baskısıyla evlendiklerini belirtmişlerdir.

Bu sonuçlardan hareketle, evlilik öncesinde eşlerin birbirlerini tanımalarının, arkadaşlık etmelerinin, evliliğin sürekliliği açısından çok önemli bir katkısı olmadığı sonucuna varılabilir.

Yine araştırma verilerine göre, kadınların %58'i evlenme kararlarında müdahale görmemişlerdir. Fakat %26'lık bir oranda kendi aileleri bu evliliğe karşı çıkmıştır. Eşinin ailesinin evlilik kararına karşı çıkma durumları %10, iletişimde olunan sosyal çevrenin evliliğe karşı çıkma oranları ise %6'dır. Toplam verilerde örneklemdaki kadınların evliliklerine %42 oranında karşı çıkmıştır. Bu ise evliliğin sona ermesinde önemli bir etken olarak görülmektedir.

Tablo 18: Evlenme Kararı

	Frekans	Yüzde
Ailemin baskısı	4	8,0
Aile baskısından kurtulmak için	2	4,0
Toplumsal hayatın bir gerekliliği olduğu için	13	26,0
Birbirimizi seviyor olmamız	30	60,0
Diğer	1	2,0
Toplam	50	100,0

3.2.2. Evlilik Sürecinde Aile Yapısı, İlişkiler ve Rol Dağılımı

Araştırma kapsamında yer alan boşanmış kadınların %76'sı, evlilik sürecini çekirdek aile modelinde geçirmişlerdir. Eşin anne-babasından biri ya da her ikisinin de yanlarında yaşadığı ailelerin oranı %20'dir.

Türkiye'deki aile yapı modeli, %80.7 ile çekirdek aile yapısındadır. Geniş aile yapısının oranı ise %13'tür (Aile Yapısı Araştırması, 2006: 1/14). Her ne kadar Türkiye'deki aile yapısı yapısal olarak çekirdek aile olsa da geleneksel geniş aile ilişkilerinin sürdürüldüğü bir işlevselliğe de sahiptir. Demografik olarak çekirdek aile olan aileler, aile içi rol dağılımları, sosyal değerleri, otorite anlamında geleneksel izler taşımaktadırlar. Bunun sonucu olarak da kadın ve erkek kimliği, ile içindeki geleneksel değerlerin doğrultusunda oluşturulmaktadır (Uygun, 1994: 297).

Evlilik sürecinde, “ziyaret, tatile çıkma, ekonomik kaynakları kullanma, ev eşyası alımı, çocuğun eğitimi” gibi konulardaki kararların verilmesinde yekte dağılımını saptamak üzere araştırma kapsamındaki boşanmış kadınlara yöneltilen sorularda %36’lık bir kesim, karar verme yetkisinin tamamen eşinde olduğunu belirtmişlerdir. Eşlerin birlikte karar vermeleri oranı %26, kadınların görüşünün alınmasına karşın kararın erkek tarafından verilme oranı ise %18’dir. Sadece kendilerinin karar verdiğini söyleyenlerin oranı ise %10’dur.

Tablo 19: Evlilik Süresince Karar Mekanizması

	Frekans	Yüzde
Birlikte karar verirdik	13	26,0
Görüşüm alınırdı fakat kararı eşim verirdi	9	18,0
Karar verme yetkisi tamamen eşimdeydi	18	36,0
Ben karar verirdim	5	10,0
Eşimin anne-babası	4	8,0
Diğer	1	2,0
Toplam	50	100,0

Araştırma sonuçlarına göre, kadının daha çok kendi cinsiyet rolüne uygun olarak evin düzeni ve çocuğun bakımına ait alanlarda karar verme yetkisine sahip olduğu, evin bütçesi, harcamalar ve soysal çevre ile olan ilişkilerde ise karar verme yetkisinin erkeğe geçtiği görülmektedir.

Karar verme sürecinde etkinliği sınırlı olan kadının, ev işleri ile ilgili sorumluluklarının arttığı görülmektedir. Yemek, temizlik, ütü, günlük alışveriş gibi ev işlerinin kadının sorumluluğunda olduğu görülmektedir. Örneklemdaki kadınların eşlerinin %54’ünü, ev işlerinin kadının sorumluluğunda olduğunu düşünen ve yardım etmeyen eşler oluşturmaktadır. Zorunlu durumlarda ev işlerini yapan erkeklerin oranı %28, yardım istendiğinde yapanların oranı ise %14’tür. Buna rağmen ev işlerini birlikte yapanların oranı %2 gibi çok düşük bir rakamdır.

Tablo 20: Evlilik-İçi Rol Dağılımı

	Frekans	Yüzde
Ev işlerini birlikte yapardık	1	2,0
Yardım istediğimde yapardı	7	14,0
Zorunlu durumlarda yapardı	14	28,0
Hiç yardım etmez, benim sorumluluğum olduğunu düşünürdü	27	54,0
Diğer	1	2,0
Toplam	50	100,0

Aile içi otorite ve hiyerarşi ilişkilerinde, kadınlar aileyi ilgilendiren kararların alınmasında etkili olamamakta, erkek tarafından alınan kararlara tabi olmaktadır. Ev için yapılacak önemli harcamalarda, sahip olunacak çocuk sayısında veya bir anlaşmazlık durumunda kimin görüşünün ağır bastığı gibi sorunların tamamında erkeklerin daha etkin oldukları görülmektedir (Tekeli, 1983: 1196).

Sonuç olarak, kadınların, aile içindeki statüsü, rolleri ve karar süreçlerindeki etkilerinin sınırlı olduğu, kadınların bu durumun farkında olmalarına rağmen bu durumu kabullendikleri ve bu eşitsizliğin evliliğin duygusal alanlarına da olumsuz olarak yansıdığı görüşü savunulabilir.

3.2.3. Eşlerin Sorunlar Karşısında Tutumu

Eşlerin evlilik sürecindeki sorunlar karşısındaki tutumları, evlilik içindeki etkileşimin ve iletişim düzeyinin bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Araştırma verilerine göre, evlilik içi yaşanan sorunlarda kadınların daha edilgen bir tutum içinde olmalarına karşın erkeklerin daha agresif ve iletişimi engelleyici bir tutum sergiledikleri görülmektedir.

Örnekleme içinde yer alan boşanmış kadınların %54'ü yaşanan sorunlara karşı konuşarak tartışma tutumunu sergilemelerine karşın erkeklerin %54'ünün münakaşa, kavga ve şiddet gösterme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Erkeklerin ancak %20'si sorunlar karşısında konuşarak tartışma yöntemini benimsemişlerdir. Konuşmayı sessiz kalma oranı ise kadınlarda %20, erkeklerde ise %16'dır.

Tablo 21: Sorunlar Karşısındaki Tutum

	Kadın		Erkek	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Konuşarak tartışma	27	54,0	10	20,0
Ayrılmaya ikna etme	4	8,0	2	4,0
Sorunları anne-babaya yansıtma	3	6,0	3	6,0
Konuşmayı sessiz kalma	10	20,0	8	16,0
Münakaşa, kavga, şiddet gösterme	4	8,0	27	54,0
Evi terk etme	2	4,0		
Toplam	50		50	100,0

Araştırma verilerinden elde edilen bulgulardan biri de, kadınların evlilik sürecinde maruz kaldıkları şiddet davranışlarıdır. Örneklem kapsamındaki boşanmış kadınların %50'si evlilik sürecinde eşlerinden hem fiziksel hem de psikolojik şiddet gördüklerini belirtmişlerdir. %32'lik bir grup ise sadece psikolojik şiddete maruz kaldıklarını belirtirlerken, boşanmış kadınlardan sadece %18'i hiç şiddet görmediklerini belirtmişlerdir.

Evlilik içindeki şiddetin varlığı, aile içindeki davranış örüntüsünü ve yetki dağılımının da bir anlamda açıklayıcıdır. Erkek, evlilik içindeki otoriter konumunu sürdürmek için yaygın olarak şiddete başvurmaktadır. Bu, toplum tarafından da sessiz bir şekilde onaylanan bir davranıştır.

Boşanma – şiddet ile ilgili yapılan bir çalışmada, boşanmış kadınların %42.44'ü sözel, %33.09'u fiziksel, %24.46'sı hem sözel hem de fiziksel şiddete maruz kaldıkları belirlenmiştir. Eşler arası yaş farkının, özellikle kadının yaşının erkeğin yaşına eşit ve büyük olması durumunda ve yine kadının boşanma yaşının düştüğü durumlarda şiddetin arttığı bulgulanmıştır (Özkan, 1994: 1). Bu açıdan kadına yönelik şiddetin önemli bir boşanma nedeni olduğu söylenebilir.

Tablo 22: Şiddete Maruz Kalma

	Frekans	Yüzde
Hiç şiddet görmedim	9	18,0
Fiziksel değil ama psikolojik şiddet gördüm	16	32,0
Hem fiziksel hem psikolojik şiddet gördüm	25	50,0
Toplam	50	100,0

3.2.4. Evlilik Süresi ve Boşanma Nedenleri

Boşanma konusunda yapılan araştırmalarda, evlilik süresi uzadıkça boşanma sayılarının düştüğü görülmesine rağmen, bu araştırma kapsamında en yüksek oranın 6–10 yıl içerisinde olduğu görülmektedir(%34). Evliliğin ilk beş yılı içerisinde boşananların oranı da %32'dir. On yıldan sonra, evlilik süresi uzadıkça boşanma sayısı düşmektedir. 11-15 yıl evliliği olanların boşanma oranı %18 iken, 15 yıl ve üzerindeki evliliklerde toplam boşanma oranı %8'dir.

2005 TÜİK verilerine göre Türkiye'de ilk beş yıldaki boşanma oranları %39 ile en yüksek orandadır. 6-10 yılda boşananların oranı %19.6, 11-15 yılda boşananların oranı 12.3 iken, 16 yıl ve üzerinde ise %20.9'a yükselmektedir (TÜİK 2005 Boşanma İstatistikleri).

Tablo 23: Evlilik Süresi

	Frekans	Yüzde
İlk bir yıl içinde ayrıldık	4	8,0
1-5	16	32,0
6-10	17	34,0
11-15	9	18,0
15 ve üzeri	4	8,0
Toplam	50	100,0

Araştırma verilerine göre, boşanmaya neden olan en önemli etmen olarak en fazla %30 ile başka birinin varlığı belirtilmiştir. Örneklem içinde yer alan kadınların, %16'sı alkol, kumar, dayak gibi kötü alışkanlıklar, % 14'ü anne-babaların müdahalesi, yine %14'ü kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi,

%10'u ilgisizlik ve ihmal ve yine %10'u evi geçindirmeme, işsizlik, maddi sorunları, boşanmaya neden olan en önemli etmen olarak belirtmişlerdir.

Tablo 24: Boşanma Nedenleri

	Frekans	Yüzde
Eşimin baskısı	1	2,0
Kıskançlık	2	4,0
Anne-babaların müdahalesi	7	14,0
İlgisizlik ve ihmal	5	10,0
Kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi	7	14,0
Başka birinin varlığı	15	30,0
Evi geçindirmeme, işsizlik, maddi sorunlar	5	10,0
Alkol, kumar, dayak gibi kötü alışkanlıklar	8	16,0
Toplam	50	100,0

Örnekleme içinde yer alan kadınların %62'sinin boşanmaya kendilerinin karar verdikleri, %30'unun eşleri ile birlikte boşanmaya karar vermişken ancak %8'inin eşlerinin boşanmaya karar verdikleri belirlenmiştir. Boşanmaya birlikte karar veren eşlerin boşanma nedenleri genel olarak kişisel uyumsuzluk(%33.3) ve ilgisizlik ve ihmal(%20) iken, boşanmaya sadece kadının karar verdiği durumlardaki sorunlar başka birinin varlığı(%35.5), alkol, kumar, şiddet gibi kötü alışkanlıklar(%25.8) ve maddi sorunlar(%16.1) olarak belirlenmiştir.

Boşanma kararı alan kadınların, boşanma öncesi endişe duydukları konular ile ilgili olarak yöneltilen soruya kadınların %28'inin çocukların sorumluluğu endişesi taşıdıkları belirlenmiştir. %14'ü eşlerinin rahatsız etmesinden endişe duyduklarını belirtirken, %12'si maddi kaygılar, %10'u ise alışkanlıklardan vazgeçmenin kendilerinde kaygıya neden olduğunu belirtmişlerdir. Boşanma öncesi hiçbir endişesi olmayanların oranı ise %26'dır.

Tablo 25: Boşanmadan Önce Endişe Duyulan Konular

	Frekans	Yüzde
Hiçbir endişem olmadı	13	26,0
Maddi kaygılar	6	12,0
Yalnızlık	1	2,0
Alışkanlıklardan vazgeçme	5	10,0
Çevremin ve anne-babamın baskısı	2	4,0
Eşimin rahatsız etmesi	7	14,0
Çevrenin rahatsız etmesi	1	2,0
Çocukların sorumluluğu	14	28,0
Diğer	1	2,0
Toplam	50	100,0

3.3. BOŞANMA SONRASI SOSYAL İLİŞKİLER

3.3.1. Boşanma Sonrası Aile Yapısı ve Ailenin Tutumu

Evliliğin sona ermesinin ardından kadın için yeni fakat bir o kadar da zorlu bir yaşam mücadelesi başlamaktadır. Araştırmanın kuramsal çerçevesinde de belirtildiği gibi boşanmış kadınlara toplumsal bakış açısı, kadının rol ve statüsüne ve kent deneyimine bağlı olarak farklılık arz etse de genel anlamda olumsuzdur. Örnekleme yer alan boşanmış kadınlardan bazılarıyla yapılan sözlü görüşmelerde, boşanmış bir kadın olarak yaşama devam etmenin ciddi zorluklar getirdiği sürekli olarak kadınlar tarafından dile getirilmiştir. Boşanmayı kamuoyunda haklı kılacak nedenlerin olması bir anlamda toplumsal kabulü sağlayan önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte kadının eğitim düzeyi, mesleki statüsü, gelir düzeyi yükseldikçe ve boşanma olayının gerçekleştiği mekan kentsel bir alansa boşanma, kadına boşandığı eşinden ve kendi ailesinden bağımsız olarak hareket etme olanağı da vermektedir.

Boşanma sonrası kadının evlilik içindeki rol ve statüsü de değişime uğramaktadır. Örneklem içinde yer alan boşanmış kadınların %44'ü boşanma sonrası kendi soy ailesinin yanına yerleşmiştir. Tek başına ya da ailenin reisi olarak çocukları ile birlikte ayrı bir eve taşınanların oranı ise %40'dır. Eşinin

evden ayrılması ile birlikte yine kendi evinde tek başına ya da ailenin reisi olarak çocukları ile birlikte yaşamlarına devam edenlerin oranı ise %14'dir.

Tablo 26: Boşanma Sonrası İkamet

	Frekans	Yüzde
Ailemin yanına yerleştim (tek başına ya da çocuklarla)	22	44,0
Ayrı bir eve taşındım (tek başına ya da çocuklarla)	20	40,0
Eşim evden ayrıldı, ben evimde kaldım	7	14,0
Akrabalarımın yanına yerleştim	1	2,0
Toplam	50	100,0

Boşanma ile birlikte kadın açısından gerek maddi gerekse manevi desteğe daha çok ihtiyaç duyulan bir süreç başlamış olmaktadır.

Boşanmış kadınların boşanma sonrasındaki dayanışma örüntüsünü belirlemek için, boşandıktan sonra daha çok kimlerle birlikte olduğu sorusu yöneltilmiştir. Boşanmış kadınların %62 gibi büyük bir çoğunluğu boşanma sonrası ailesi (varsa) çocuklarıyla birlikte olduklarını belirtmişlerdir. Dayanışma içinde buldukları insanlarla ilişkilerinde bir değişiklik olmadığını belirtenlerin oranı ise %28'dir.

Tablo 27: Boşanma Sonrası Dayanışma

	Frekans	Yüzde
İlişkilerimde bir değişiklik olmadı	14	28,0
Ailesi ve çocuklarıyla	31	62,0
Arkadaşlarımla	1	2,0
İş arkadaşlarımla	3	6,0
Diğer	1	2,0
Toplam	50	100,0

Boşanmanın kadının ailesi tarafından hoşgörü ile kabulü de kadının boşanma sonrası statüsünde etkili olmaktadır. Toplumda genel anlamda boşanmaya karşı olan direnç ve özellikle boşanmış kadına karşı olan olumsuz bakış açısı, boşanmanın kadının başarısızlığı olarak gören anlayış, boşanmış kızları ile

birlikte yaşayan aileler açısından da ailenin statüsünün düşmesi ve kızlarının yeniden evlenme ihtimalinin zayıflığının getirdiği kaygı, yine boşanmış kadının ekonomik bir yük olarak algılanması, aileler tarafından bu olayın hoş karşılanmamasına zemin teşkil etmektedir.

Örneklem içinde yer alan kadınların %66'sı ailelerinin boşanma olayına karşı anlayışlı ve destek olmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Korumacı davrananların oranı %20 iken, boşanmanın kızlarının sorunu olarak görenlerin oranı %8'dir. Boşanmayı kabullenmeyip hoş karşılamayanların oranı ise %6'dır.

Tablo 28: Boşanma Sonrası Ailenin Tutumu

	Frekans	Yüzde
Hoş karşılamadılar	3	6,0
İlgilenmiyor ve benim sorunum olduğunu düşünüyorlar	4	8,0
Korumacı davranıyorlar	10	20,0
Anlayışlı ve destek olmaya çalışıyorlar	33	66,0
Toplam	50	100,0

3.3.2. Boşanma Sonrası Sosyal İlişkiler

Boşanma ile birlikte, kadının eşi ile olan ortak ilişkilerinin sonlanması, mekansal yer değişimi, ailenin tutumu ve daha önce değinildiği üzere toplumsal önyargılar, kadının sosyal ilişkilerini de belirli bir oranda değişime zorlamaktadır. Eşle birlikte oluşturulan sosyal çevre, boşanma ile kaybedilmektedir. Boşanma, kadınlarda başarısızlık duyguları yaşamalarına ve dostluklarını kaybedeceklerine dair bir inanç edinmelerine neden olmaktadır.

Genelde boşanma ile kadının sosyal ilişkilerini yitirmesi beklenirken, örneklem içinde bulunan boşanmış kadınların %58'i, sosyal çevresi ile ilişkilerinde bir değişiklik olmadığını belirtmişlerdir. Bu beklenen bir sonuç değildir. Boşanma sonrası daha çok kimlerle birlikte oldukları sorusuna, ilişkilerimde bir değişiklik olmadı diyenlerin oranı %28 iken boşanma sonrası sosyal çevre ile ilişki düzeylerinde bu oran %58'e yükselmektedir. Bozulan ilişkilerine rağmen süren ilişkilerinin kendileri için yeterli olduğunu belirtenlerin oranı %28'dir. Boşanma

ile sosyal çevresini kaybedip yeni ilişkiler kurmada güçlük yaşayanların oranı %10 iken, sosyal çevresini kaybettiğinden dolayı yeni ilişkiler kuranların oranı ise %4'tür.

Tablo 29: Boşanma Sonrası Sosyal Çevre İle İlişki Düzeyi

	Frekans	Yüzde
Sosyal çevrem ile ilişkilerimde bir değişiklik olmadı	29	58,0
Bozulan ilişkilerim oldu ama süren ilişkilerim yeterli	14	28,0
İlişkilerimin çoğu bozuldu, yeni ilişkiler kuruyorum	2	4,0
Sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkiler kurmakta zorlanıyorum	5	10,0
Toplam	50	100,0

Örneklem içindeki boşanmış kadınlara, boşanma sonrası kendilerine en çok sıkıntı veren konuların ne olduğu sorusu yöneltildiğinde, kadınların %54 gibi bir çoğunluğu davranışlarında son derece ölçülü olmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Arkadaş ve akraba ziyaretlerine sık gidememeyi kendileri için sıkıntı görenlerin oranı %10 iken, evli çiftlerle rahat görüşemeyenlerin oranı ise %6'dır. Her konuda rahat davrananların oranı ise %22'dir.

Tablo 30: Boşanma Sonrası Endişeler

	Frekans	Yüzde
Arkadaş ve akraba ziyaretlerine sık gidemiyorum	5	10,0
Giyim-kuşam ve hareketlerime dikkat ediyorum	1	2,0
Evli çiftlerle rahat görüşemiyorum	3	6,0
Erkeklerle konuşmaya çekiniyorum	1	2,0
Davranışlarımda son derece ölçülü olmaya çalışıyorum	27	54,0
Her konuda rahat davranıyorum	11	22,0
Diğer	2	4,0
Toplam	50	100,0

3.3.3. Yeniden Evlenme Konusundaki Tutumlar

Toplumda, aile ve evliliğe verilen önem ve evliliğin bir kurum olarak zorlanması, evlilik dışında kalmayı çok fazla onaylamaktadır. Bu ise boşanmış bireylere, yeniden evlenme konusunda bir açıklık getirmektedir. Fakat, boşanmış

erkeklerin boşanmış kadınlara oranla yeniden evlenme eğilimleri ve oranları daha fazladır.

Örneklemdaki kadınlara “Şuan aynı koşullar altında olsaydınız, boşanmayı düşünür müydünüz?” sorusu yöneltildiğinde kadınların %82’si “evet” cevabını vermişlerdir. Yeniden evlenme ile ilgili tutumları sorulduğunda, boşanmış kadınların %50’si “beklentilerime uygun biri olursa düşünebilirim” derken, %46’sı “kesinlikle hayır” cevabını vermişlerdir. Boşanmayı düşünmeyen kadınların %26’sı çocukları için boşanmayı düşünmediklerini belirtirlerken, %16’sı da benzer olumsuzluklar yaşamak istemedikleri için boşanmayı düşünmediklerini belirtmişlerdir. Boşanmayı düşünmeyen %54’lük bir kesim ise herhangi bir neden belirtmek istememiştir. Boşanma süresinin uzamasının, yeniden evlenme düşüncesi üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Özellikle yeni olan boşanmalarda yeniden evlenme düşüncesi sık rastlanan bir eğilim değilken, birinci yıldan sonra evlilik düşüncesi, belli bir süre ağır basmaktadır. Özellikle evlenme/aile olma üzerindeki toplumsal baskı, evliliğe olumlu bakma eğilimini arttırmaktadır. Evlilik, bir anlamda toplumsallaşma sürecinin önemli bir kilometre taşıdır.

3.4. ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ KORELASYON

3.4.1. Boşanma Nedeni/Yaş

Tablo 31: Boşanma Nedeni-Yaş

Yaş	Evliliği sona erdiren en büyük sorunun ne olduğu ¹								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
20-25	0 ,0%	1 2,0%	1 2,0%	2 4,0%	1 2,0%	0 ,0%	1 2,0%	1 2,0%	7 14,0%
26-30	0 ,0%	1 2,0%	4 8,0%	0 ,0%	4 8,0%	1 2,0%	1 2,0%	1 2,0%	12 24,0%
31-35	1 2,0%	0 ,0%	0 ,0%	1 2,0%	0 ,0%	6 12,0%	2 4,0%	3 6,0%	13 26,0%
36-40	0 ,0%	0 ,0%	2 4,0%	1 2,0%	1 2,0%	4 8,0%	1 2,0%	0 ,0%	9 18,0%
41-45	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	1 2,0%	1 2,0%	2 4,0%	0 ,0%	2 4,0%	6 12,0%
46 ve üzeri	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	2 4,0%	0 ,0%	1 2,0%	3 6,0%
Toplam	1 2,0%	2 4,0%	7 14,0%	5 10,0%	7 14,0%	15 30,0%	5 10,0%	8 16,0%	50 100,0%

Örnekleme içerisinde yer alan boşanmış kadınların, boşanma nedenleri ile yaşları karşılaştırıldığında, 20-30 yaş arasında olanların boşanma nedenleri ile bu yaş grubu üstü kadınların boşanma nedenleri arasındaki belirgin farklılaşma dikkat çekici bulunmuştur. Araştırma verilerinde tüm boşanma nedenlerinin %30'unu oluşturan "başka birinin varlığı" nedeni; 20-30 yaş grubunda %2 iken, aynı neden 30-40 yaş grubunda %20'ye yükselmiştir.

Evliliği sonlandıran nedenlerden biri olan "anne-babaların müdahalesi", evliliğin ilk yıllarında bir neden olarak görülürken, yaş grupları yükseldikçe bir neden olarak varlığını yitirmektedir.

¹ 1- Eşimin baskısı, 2- Kıskançlık, 3- Anne-babaların müdahalesi, 4- İlgisizlik ve ihmal, 5- Kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi, 6- Başka birinin varlığı, 7- Evi geçindirmeme, işsizlik, maddi sorunlar, 8- Alkol, kumar, dayak gibi kötü alışkanlıklar

3.4.2. Boşanma Nedeni/Eğitim Durumu

Tablo 32: Boşanma Nedeni-Eğitim Durumu

Eğitim durumu	Evliliği sona erdiren en büyük sorunun ne olduğu ²								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
İlkokul mezunu	0	0	2	3	0	8	1	4	18
	,0%	,0%	11,1%	16,7%	,0%	44,4%	5,6%	22,2%	100,0%
Ortaokul mezunu	0	1	0	1	1	1	0	0	4
	,0%	25,0%	,0%	25,0%	25,0%	25,0%	,0%	,0%	100,0%
Lise ve dengi mezunu	1	1	3	1	2	3	3	3	17
	5,9%	5,9%	17,6%	5,9%	11,8%	17,6%	17,6%	17,6%	100,0%
Yüksekokul mezunu	0	0	2	0	4	3	0	1	10
	,0%	,0%	20,0%	,0%	40,0%	30,0%	,0%	10,0%	100,0%
Yüksek lisans mezunu	0	0	0	0	0	0	1	0	1
	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	100,0%
Toplam	1	2	7	5	7	15	5	8	50
	2,0%	4,0%	14,0%	10,0%	14,0%	30,0%	10,0%	16,0%	100,0%

Eğitim durumuna göre boşanma nedenleri incelendiğinde, yapılan literatür taramasını da doğrulayan bulgulara rastlanmıştır. Örneklem içerisinde yer alan kadınlardan üniversite mezunlarının %40'ı "kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi" nedeniyle boşandıklarını belirtirlerken; ilkokul mezunu kadınların %44.4'ü "başka birinin varlığı" nedeniyle, %22.2'si de eşlerinin, "alkol, kumar ve dayak gibi kötü alışkanlıklar"ından dolayı boşandıklarını belirtmişlerdir. Kadının eğitim düzeyi arttıkça boşanma nedenleri, daha çok evlilik beklentisinin gerçekleşmemesi ve eşler arası iletişim eksikliğinde yoğunlaşmaktadır.

"Başka birinin varlığı" nedeninin eğitim durumu ile ciddi bir ilişkisi belirlenmemiştir.

² 1- Eşimin baskısı, 2- Kıskançlık, 3- Anne-babaların müdahalesi, 4- İlgisizlik ve ihmal, 5- Kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi, 6- Başka birinin varlığı, 7- Evi geçindirmeme, işsizlik, maddi sorunlar, 8- Alkol, kumar, dayak gibi kötü alışkanlıklar

3.4.3 Boşanma Nedeni/Evlilik Süresi

Tablo 33: Boşanma Nedeni-Evlilik Süresi

Evlilik süresi	Evliliği sona erdiren en büyük sorunun ne olduğu ³								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
İlk bir yıl içinde ayrıldık	0	0	4	0	0	0	0	0	4
	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
1-5	0	2	1	1	4	5	1	2	16
	,0%	12,5%	6,3%	6,3%	25,0%	31,3%	6,3%	12,5%	100,0%
6-10	1	0	1	2	2	5	3	3	17
	5,9%	,0%	5,9%	11,8%	11,8%	29,4%	17,6%	17,6%	100,0%
11-15	0	0	1	2	0	3	1	2	9
	,0%	,0%	11,1%	22,2%	,0%	33,3%	11,1%	22,2%	100,0%
15 ve üzeri	0	0	0	0	1	2	0	1	4
	,0%	,0%	,0%	,0%	25,0%	50,0%	,0%	25,0%	100,0%
Toplam	1	2	7	5	7	15	5	8	50
	2,0%	4,0%	14,0%	10,0%	14,0%	30,0%	10,0%	16,0%	100,0%

Araştırma kapsamındaki boşanmış kadınlardan, ilk bir yıl içerisinde ayrılan çiftlerin tümünün, “anne-babaların müdahalesi” nedeniyle ayrıldıkları belirlenmiştir. 1–5 yıl arası ayrılan çiftlerin %31.3’ü “başka birinin varlığı”, %25’i “kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi” ve %12.5’i ise eşin “alkol, kumar ve dayak gibi kötü alışkanlıklar”ının olması nedeniyle ayrıldıkları belirlenmiştir.

Evlilik süresinin uzaması boşanma nedenlerini farklılaştırmakta ve daha çok somut nedenlere yönelmektedir. Alkol, kumar ve kadına yönelik şiddet, evliliğin ilk yıllarında kadın tarafından tolere edilirken, evlilik süresinin uzaması ve bu davranışların devam etmesi boşanmaya neden olmaktadır.

³ 1- Eşimin baskısı, 2- Kıskançlık, 3- Anne-babaların müdahalesi, 4- İlgisizlik ve ihmal, 5- Kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi, 6- Başka birinin varlığı, 7- Evi geçindirmeme, işsizlik, maddi sorunlar, 8- Alkol, kumar, dayak gibi kötü alışkanlıklar

3.4.4. Boşanma Nedeni/Yaşamını En Uzun Nerede Geçirdiği

Tablo 34: Boşanma Nedeni-Kentsel Deneyim

Yaşamını en uzun nerede geçirdiği	Evliliği sona erdiren en büyük sorunun ne olduğu ⁴								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Büyük şehir	0	0	3	2	5	8	4	3	25
	,0%	,0%	12,0%	8,0%	20,0%	32,0%	16,0%	12,0%	100,0%
Kent	0	0	2	0	1	3	0	1	7
	,0%	,0%	28,6%	,0%	14,3%	42,9%	,0%	14,3%	100,0%
İlçe	1	1	1	3	0	2	1	2	11
	9,1%	9,1%	9,1%	27,3%	,0%	18,2%	9,1%	18,2%	100,0%
Köy	0	1	1	0	1	2	0	1	6
	,0%	16,7%	16,7%	,0%	16,7%	33,3%	,0%	16,7%	100,0%
Yurtdışı	0	0	0	0	0	0	0	1	1
	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Toplam	1	2	7	5	7	15	5	8	50
	2,0%	4,0%	14,0%	10,0%	14,0%	30,0%	10,0%	16,0%	100,0%

Kırsal alanda birincil ilişkilerin yoğunluğu ve geleneksel davranış örüntülerinin devam ettirilmesi, buna karşın kentsel alanda bireyselleşmiş hayat, ikincil ilişki yoğunluğu ve kadın rol ve statüsünün farklılığı, boşanma nedenlerinde boşanan kadının yaşamını en uzun nerede geçirdiğini önemli bir veri haline getirmektedir. Yaşamını en uzun büyükşehirde geçiren boşanmış kadınların %32'sinin "başka birinin varlığı", %20'sinin "kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi", %16'sının ise "evi geçindirmeme, işsizlik, maddi sorunlar" nedeniyle evliliklerini sonlandırdıkları belirlenmiştir.

Kentsel yaşam alanlarındaki boşanma nedenleri arasında evlilik beklentisi, eşler arası iletişimsizlik vb. gibi sorunlar daha ağırlıklı olarak sıralanırken, kırsal yaşam alanlarına doğru nedenler somutlaşma eğilimi taşımaktadırlar.

⁴ 1- Eşimin baskısı, 2- Kıskançlık, 3- Anne-babaların müdahalesi, 4- İlgisizlik ve ihmal, 5- Kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi, 6- Başka birinin varlığı, 7- Evi geçindirmeme, işsizlik, maddi sorunlar, 8- Alkol, kumar, dayak gibi kötü alışkanlıklar

3.4.5 Boşanma Nedeni/Etnik ve Kültürel Olarak Yetiştikleri Çevre

Tablo 35: Boşanma Nedeni-Etnik/Kültürel Yapı

Etnik-kültürel Olarak yetiştikleri çevre	Evliliği sona erdiren en büyük sorunun ne olduğu ⁵								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Aynı etnik-kültürel çevreden gelme	0	1	3	2	3	6	1	1	17
	,0%	5,9%	17,6%	11,8%	17,6%	35,3%	5,9%	5,9%	100,0%
Etnik köken aynı, kültürel çevre farklı	1	0	2	1	3	0	0	1	8
	12,5%	,0%	25,0%	12,5%	37,5%	,0%	,0%	12,5%	100,0%
Etnik köken farklı, kültürel çevre aynı	0	0	1	1	1	0	2	1	6
	,0%	,0%	16,7%	16,7%	16,7%	,0%	33,3%	16,7%	100,0%
Etnik köken ve kültürel çevre farklı	0	1	1	1	0	9	2	5	19
	,0%	5,3%	5,3%	5,3%	,0%	47,4%	10,5%	26,3%	100,0%
Toplam	1	2	7	5	7	15	5	8	50
	2,0%	4,0%	14,0%	10,0%	14,0%	30,0%	10,0%	16,0%	100,0%

Etnik-kültürel yapı farklılığı ile boşanma nedeni arasındaki ilişki incelendiğinde, farklı etnik ve kültürel yapılardan gelen eşler arasında, boşanma nedeni olarak %47.4 ile başka birinin varlığı ve 26.3 ile de alkol, kumar ve dayak gibi kötü alışkanlıklar sıralanmıştır. Aynı etnik ve kültürel çevreden gelen eşlerin boşanma nedenleri ise, %35.3 başka birinin varlığı, %17.6 kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi ve yine %17.6 ile anne-babaların müdahalesi olarak belirtilmiştir.

Bu sonuçlardan hareketle, etnik-kültürel yapı farklılığı tek başına boşanma nedeni olarak kabul edilmese de, bu farklılığın boşanma nedenlerini farklılaştırdığı söylenebilir.

⁵ 1- Eşimin baskısı, 2- Kıskançlık, 3- Anne-babaların müdahalesi, 4- İlgisizlik ve ihmal, 5- Kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi, 6- Başka birinin varlığı, 7- Evi geçindirmeme, işsizlik, maddi sorunlar, 8- Alkol, kumar, dayak gibi kötü alışkanlıklar

3.4.6 Boşanma Nedeni/Yapılan İş-Meslek

Tablo 36: Boşanma Nedeni-Yapılan İş/Meslek

Yapılan iş/meslek	Evliliği sona erdiren en büyük sorunun ne olduğu ⁶								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Ev kadını	0 ,0%	1 4,8%	4 19,0%	3 14,3%	2 9,5%	5 23,8%	3 14,3%	3 14,3%	21 100,0%
İşçi	0 ,0%	1 14,3%	1 14,3%	0 ,0%	0 ,0%	2 28,6%	0 ,0%	3 42,9%	7 100,0%
Memur	1 12,5%	0 ,0%	1 12,5%	0 ,0%	3 37,5%	3 37,5%	0 ,0%	0 ,0%	8 100,0%
Büro hizmetleri	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	1 25,0%	1 25,0%	2 50,0%	4 100,0%
El sanatları	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	1 100,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	1 100,0%
Hizmet sektörü	0 ,0%	0 ,0%	1 14,3%	1 14,3%	2 28,6%	2 28,6%	1 14,3%	0 ,0%	7 100,0%
Diğer	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	2 100,0%	0 ,0%	0 ,0%	2 100,0%
Toplam	1 2,0%	2 4,0%	7 14,0%	5 10,0%	7 14,0%	15 30,0%	5 10,0%	8 16,0%	50 100,0%

Mesleklere göre boşanma nedenleri incelendiğinde, eğitim düzeyi ve mesleki statü yükseldikçe, gelire bağlı olarak ortaya çıkan sorunların azaldığı ve daha çok beklentilerin gerçekleşmemesi, iletişimsizlik ve ilgisizlik gibi sorunların arttığı görülmektedir. Fakat üçüncü bir kişinin varlığı hemen hemen tüm meslek grupları tarafından farklı yoğunluklarda da olsa boşanma nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ev kadını ve işçi, büro hizmetleri gibi örgütlü olmayan işlerde çalışan kadınlar, boşanma nedeni olarak daha çok somut problemler olarak tanımladığımız başka birinin varlığı, maddi problemler, anne-babaların müdahalesi ve alkol, kumar, şiddet gibi kötü alışkanlıkları boşanma nedeni olarak belirtirlerken; kamu

⁶ 1- Eşimin baskısı, 2- Kıskançlık, 3- Anne-babaların müdahalesi, 4- İlgisizlik ve ihmal, 5- Kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi, 6- Başka birinin varlığı, 7- Evi geçindirmeme, işsizlik, maddi sorunlar, 8- Alkol, kumar, dayak gibi kötü alışkanlıklar

personeli ve özel sektörde örgütlü işlerde çalışan kadınlar, somut problemlerin yanı sıra daha çok soyut olarak tanımlayabileceğimiz, kişisel beklentilerin gerçekleşmemesini boşanma nedeni olarak belirtmişlerdir.

Ev kadınlarının %23.8'i başka birinin varlığı, %19'u anne-babaların müdahalesi, %14.3'ü maddi sorunlar, %14.3'ü eşin kötü alışkanlıklarını boşanma nedeni olarak belirtirken, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan kadınların %37.5'i başka birinin varlığı, %37.5'i kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi ve %12.5'i ise eşinin baskısı nedeniyle boşandıklarını belirtmiştir.

3.4.7 Boşanma Nedeni/Evlenme Şekli

Tablo 37: Boşanma Nedeni-Evlenme Şekli

Evlenme şekli	Evliliği sona erdiren en büyük sorunun ne olduğu ⁷								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Görücü usulü	0	0	2	3	1	5	1	4	16
	,0%	,0%	12,5%	18,8%	6,3%	31,3%	6,3%	25,0%	100,0%
Anlaşarak evlenme	1	1	0	0	0	3	0	2	7
	14,3%	14,3%	,0%	,0%	,0%	42,9%	,0%	28,6%	100,0%
Arkadaşlık ederek	0	1	4	2	6	6	4	0	23
	,0%	4,3%	17,4%	8,7%	26,1%	26,1%	17,4%	,0%	100,0%
Kaçarak	0	0	1	0	0	0	0	2	3
	,0%	,0%	33,3%	,0%	,0%	,0%	,0%	66,7%	100,0%
Diğer	0	0	0	0	0	1	0	0	1
	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	1	2	7	5	7	15	5	8	50
	2,0%	4,0%	14,0%	10,0%	14,0%	30,0%	10,0%	16,0%	100,0%

Evli çiftlerin evlenme şekli de boşanma nedenlerini farklılaştırmaktadır. “Görücü usulü” evlilik yapan boşanmış kadınların %31.3’ü başka birinin varlığı nedeniyle, %25’i eşin, alkol, kumar ve şiddet gibi eğilimlerinin olmasıyla ve ancak %18.8’i ilgisizlik ve ihmâl nedeniyle boşandıkları belirlenmiştir.

Hemen tüm evliliklerin yarısı oluşturan “arkadaşlık ederek” evlenen boşanmış kadınların ise; %26.1’i başka birinin varlığı nedeniyle, %26.1’i kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi, %17.4’ü anne-babaların müdahalesi ve yine %17.4’ü maddi sorunlar nedeniyle evliliklerini sonlandırmışlardır.

3.4.8 Boşanma Nedeni/Çocuk Durumu-Sayısı

Tablo 38: Boşanma Nedeni-Çocuk durumu/Sayısı

Çocuk durumu/ sayısı	Evliliği sona erdiren en büyük sorunun ne olduğu ^a								Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Çocuğu muz yok	0	1	2	1	3	0	0	1	8
	,0%	12,5%	25,0%	12,5%	37,5%	,0%	,0%	12,5%	100,0%
1	0	1	5	0	3	6	3	2	20
	,0%	5,0%	25,0%	,0%	15,0%	30,0%	15,0%	10,0%	100,0%
2	0	0	0	3	1	6	2	5	17
	,0%	,0%	,0%	17,6%	5,9%	35,3%	11,8%	29,4%	100,0%
3	1	0	0	1	0	1	0	0	3
	33,3%	,0%	,0%	33,3%	,0%	33,3%	,0%	,0%	100,0%
4 ve üzeri	0	0	0	0	0	2	0	0	2
	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	1	2	7	5	7	15	5	8	50
	2,0%	4,0%	14,0%	10,0%	14,0%	30,0%	10,0%	16,0%	100,0%

Çocuk durumu/sayısı ile boşanma nedenleri karşılaştırıldığında, çocuğun varlığı ve sayısı arttıkça boşanma nedenlerinin de farklılaştığı görülmektedir. Çocuğu olmayan boşanmış kadınların 37.5’i kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi, %25’i ise anne-babaların müdahalesi nedeniyle boşandıklarını

belirtmişlerdir. İlginç olan bir diğer buldu ise, boşanma nedeni olarak ciddi bir orana sahip olan “başka birinin varlığı” nedeninin çocuğu olmayan çiftlerde boşanma nedeni olarak hiç yer almamasıdır. Bir çocuğu olan boşanmış kadınlar, boşanmış kadınlar içerisinde %40’la en yüksek oranı oluşturmaktadırlar. Bu grubun boşanma nedenleri; %30 başka birinin varlığı, %25 anne-babaların müdahalesi, %15 maddi sorunlar, %15 kişisel uyumsuzluk ve %10 eşin kötü alışkanlıkları şeklinde belirtilmiştir.

3.4.9 Sosyal Kabul/Yaş

Tablo 39: Sosyal Kabul-Yaş

Yaş	Boşandıktan sonra çevre ile ilişkilerinin düzeyi				Toplam
	Sosyal çevrem ile ilişkilerimde bir değişiklik olmadı	Bozulan ilişkilerim oldu ama süren ilişkilerim yeterli	İlişkilerimin çoğu bozuldu, yeni ilişkiler kuruyorum	Sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkiler kurmakta zorlanıyorum	
20-25	3 42,9%	2 28,6%	1 14,3%	1 14,3%	7 100,0%
26-30	10,3%	14,3%	50,0%	20,0%	14,0%
	6 50,0%	5 41,7%	0 ,0%	1 8,3%	12 100,0%
31-35	20,7%	35,7%	,0%	20,0%	24,0%
	8 61,5%	2 15,4%	1 7,7%	2 15,4%	13 100,0%
36-40	27,6%	14,3%	50,0%	40,0%	26,0%
	6 66,7%	2 22,2%	0 ,0%	1 11,1%	9 100,0%
41-45	20,7%	14,3%	,0%	20,0%	18,0%
	4 66,7%	2 33,3%	0 ,0%	0 ,0%	6 100,0%
46 ve üzeri	13,8%	14,3%	,0%	,0%	12,0%
	2 66,7%	1 33,3%	0 ,0%	0 ,0%	3 100,0%
Toplam	6,9%	7,1%	,0%	,0%	6,0%
	29 58,0%	14 28,0%	2 4,0%	5 10,0%	50 100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Araştırma kapsamında bulunan kadınların, boşanma sonrası sosyal kabulleri ile yaşları karşılaştırıldığında; kadınların yaş artışlarına paralel olarak sosyal

çevreleri ile ilişkilerindeki değişimin azaldığı tespit edilmiştir. “Sosyal çevrem ile ilişkilerimde bir değişiklik olmadı” diyen kadınların oranı 20-25 yaş grubunda %42.9 iken bu oran; 26-30 yaş grubunda %50’ye, 31-35 yaş grubunda %61.5’e ve 36-40 yaş grubunda ise %66.7’ye yükselmiştir.

3.4.10 Sosyal Kabul/Eğitim Durumu

Tablo 40: Sosyal Kabul-Eğitim Durumu

Eğitim durumu	Boşandıktan sonra çevre ile ilişkilerinin düzeyi				Toplam
	Sosyal çevrem ile ilişkilerimde bir değişiklik olmadı	Bozulan ilişkilerim oldu ama süren ilişkilerim yeterli	İlişkilerimin çoğu bozuldu, yeni ilişkiler kuruyorum	Sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkiler kurmakta zorlanıyorum	
İlkokul mezunu	9	6	1	2	18
	50,0%	33,3%	5,6%	11,1%	100,0%
	31,0%	42,9%	50,0%	40,0%	36,0%
Ortaokul mezunu	2	0	1	1	4
	50,0%	,0%	25,0%	25,0%	100,0%
	6,9%	,0%	50,0%	20,0%	8,0%
Lise ve dengi mezunu	9	6	0	2	17
	52,9%	35,3%	,0%	11,8%	100,0%
	31,0%	42,9%	,0%	40,0%	34,0%
Yüksekokul mezunu	8	2	0	0	10
	80,0%	20,0%	,0%	,0%	100,0%
	27,6%	14,3%	,0%	,0%	20,0%
Yüksek lisans mezunu	1	0	0	0	1
	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	3,4%	,0%	,0%	,0%	2,0%
Toplam	29	14	2	5	50
	58,0%	28,0%	4,0%	10,0%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Boşanma sonrası sosyal kabul ile kadınların eğitim durumları karşılaştırıldığında, üniversite mezunu kadınların %80’i boşanma sonrası sosyal çevre ile ilişkilerinde bir değişiklik olmadığını belirtirlerken, bu oran lise ve dengi okul mezunlarında %52.9’a, ilkokul ve ortaokul mezunu kadınlarda ise %50’ye düşmektedir.

“Bozulan ilişkilerim oldu ama süren ilişkilerim benim için yeterli” diyen kadınların %42.9’u ilkokul mezunu iken bu oran üniversite mezunu kadınlarda %14.3’e düşmektedir.

3.4.11 Sosyal Kabul/Evlilik Süresi

Tablo 41: Sosyal Kabul-Evlilik Süresi

Evlilik süresi	Boşandıktan sonra çevre ile ilişkilerinin düzeyi				Toplam
	Sosyal çevrem ile ilişkilerimde bir değişiklik olmadı	Bozulan ilişkilerim oldu ama süren ilişkilerim yeterli	İlişkilerimin çoğu bozuldu, yeni ilişkiler kuruyorum	Sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkiler kurmakta zorlanıyorum	
İlk bir yıl içinde ayrıldık	4	0	0	0	4
	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
1-5	13,8%	,0%	,0%	,0%	8,0%
	10	4	1	1	16
6-10	62,5%	25,0%	6,3%	6,3%	100,0%
	34,5%	28,6%	50,0%	20,0%	32,0%
11-15	9	5	1	2	17
	52,9%	29,4%	5,9%	11,8%	100,0%
15 ve üzeri	31,0%	35,7%	50,0%	40,0%	34,0%
	4	3	0	2	9
Toplam	44,4%	33,3%	,0%	22,2%	100,0%
	13,8%	21,4%	,0%	40,0%	18,0%
15 ve üzeri	2	2	0	0	4
	50,0%	50,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	6,9%	14,3%	,0%	,0%	8,0%
	29	14	2	5	50
Toplam	58,0%	28,0%	4,0%	10,0%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Evlilik, her iki çiftinde çoğunlukla evli çiftlerden oluşan yeni bir sosyal çevre edinmelerini sağlar. Bu anlamda evlilik süresinin uzaması, sosyal ilişkileri kalıcı hale getirirken, boşanma bu ilişkilerinin de çoğunlukla sonlanmasına yol açar. Araştırma verilerinden elde edilen bulgularda bu yöndedir. Boşanma sonrası toplumsal kabul anlamında sorun yaşamayanlar çoğunlukla evlilik süresi daha kısa olanlardır.

İlk bir yıl içinde ayrılan kadınlardan %100'ü boşanma sonrası bir sorun yaşamadıklarını belirtirlerken, 11-15 yıl evli kalan kadınların %33.3 bozulan ilişkilerinin olduğunu, %22.2'si ise sosyal çevrelerini kaybetmekle birlikte yeni ilişkiler kurmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir.

3.4.12 Sosyal Kabul/Yaşamını En Uzun Nerede Geçirdiği

Tablo 42: Sosyal Kabul-Kentsel Deneyim

Yaşamını en uzun nerede geçirdiği	Boşandıktan sonra çevre ile ilişkilerinin düzeyi				Toplam
	Sosyal çevrem ile ilişkilerimde bir değişiklik olmadı	Bozulan ilişkilerim oldu ama süren ilişkilerim yeterli	İlişkilerimin çoğu bozuldu, yeni ilişkiler kuruyorum	Sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkiler kurmakta zorlanıyorum	
büyükşehir	16	7	0	2	25
	64,0%	28,0%	,0%	8,0%	100,0%
Kent	55,2%	50,0%	,0%	40,0%	50,0%
	5	2	0	0	7
İlçe	71,4%	28,6%	,0%	,0%	100,0%
	17,2%	14,3%	,0%	,0%	14,0%
Köy	7	2	1	1	11
	63,6%	18,2%	9,1%	9,1%	100,0%
Yurtdışı	24,1%	14,3%	50,0%	20,0%	22,0%
	1	2	1	2	6
Toplam	16,7%	33,3%	16,7%	33,3%	100,0%
	3,4%	14,3%	50,0%	40,0%	12,0%
	0	1	0	0	1
	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	,0%	7,1%	,0%	,0%	2,0%
	29	14	2	5	50
	58,0%	28,0%	4,0%	10,0%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Boşanma sonrası kadının toplumsal kabulünün kırsal alanlara oranla büyükşehirlerde daha kolay sağlanacağı, kadının kent ve büyükşehirlerdeki statü farklılaşmasının daha hızlı olduğu tezinden hareketle söylemek mümkündür.

Örnekleme kapsamında bulunan boşanmış kadınlardan boşanma sonrası sosyal ilişkilerinde bir değişiklik olmadığını belirtenlerin %72 gibi büyük bir kısmı kent veya büyükşehir deneyimi olan kadınlardır. Yaşamını en uzun kırsal alanda geçirmiş olan boşanmış kadınların ise %16,7 gibi küçük bir kısmı dışında kalanlar, bozulan ilişkileri olan, yeni ilişkiler kuran ve yeni ilişkiler kurmakta zorlanan kadınlardan oluşmaktadır.

3.4.13 Sosyal Kabul/Etnik ve Kültürel Olarak Yetiştikleri Çevre

Tablo 43: Sosyal Kabul-Etnik/Kültürel Çevre

Etnik-kültürel olarak yetiştikleri çevre	Boşandıktan sonra çevre ile ilişkilerinin düzeyi				Toplam
	Sosyal çevrem ile ilişkilerimde bir değişiklik olmadı	Bozulan ilişkilerim oldu ama süren ilişkilerim yeterli	İlişkilerimin çoğu bozuldu, yeni ilişkiler kuruyorum	Sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkiler kurmakta zorlanıyorum	
Aynı etnik-kültürel çevreden gelme	8	7	1	1	17
	47,1%	41,2%	5,9%	5,9%	100,0%
	27,6%	50,0%	50,0%	20,0%	34,0%
Etnik köken aynı, kültürel çevre farklı	6	1	0	1	8
	75,0%	12,5%	,0%	12,5%	100,0%
	20,7%	7,1%	,0%	20,0%	16,0%
Etnik köken farklı, kültürel çevre aynı	3	3	0	0	6
	50,0%	50,0%	,0%	,0%	100,0%
	10,3%	21,4%	,0%	,0%	12,0%
Etnik köken ve kültürel çevre farklı	12	3	1	3	19
	63,2%	15,8%	5,3%	15,8%	100,0%
	41,4%	21,4%	50,0%	60,0%	38,0%
Toplam	29	14	2	5	50
	58,0%	28,0%	4,0%	10,0%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Örnekleme yer alan boşanmış kadınlar içinde aynı etnik-kültürel yapıdan gelenlerle farklı etnik-kültürel yapılardan gelenlerin frekansları birbirine yakın olmasına karşın etnik-kültürel yapı farklılığı olan çiftlerdeki boşanmalardan sonra kadının toplumsal kabulünün daha kolay sağlandığı bulgulanmıştır.

Eşi ile aynı etnik-kültürel çevreden gelen boşanmış kadınların boşanma sonrası sosyal ilişkilerinde bir değişiklik olmadığı durumu oranı %47.1 iken, eşi ile farklı etnik-kültürel çevreden gelen boşanmış kadınların boşanma sonrası sosyal ilişkilerinde bir değişiklik olmadığı durumu oranı ise %63.2'dir. yine aynı şekilde, boşanma sonrası bozulan ilişkilerim olmasına karşın süren ilişkilerim benim için yeterli diyenlerin oranı; aynı etnik-kültürel çevreden gelenlerde %50 iken bu oran farklı etnik-kültürel çevreden gelenlerde %21.4'e düşmektedir.

3.4.14 Sosyal Kabul/Yapılan İş-Meslek

Tablo 44: Sosyal Kabul-Yapılan İş/Meslek

Yapılan iş/meslek	Boşandıktan sonra çevre ile ilişkilerinin düzeyi				Toplam
	Sosyal çevrem ile ilişkilerimde bir değişiklik olmadı	Bozulan ilişkilerim oldu ama süren ilişkilerim yeterli	İlişkilerimin çoğu bozuldu, yeni ilişkiler kuruyorum	Sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkiler kurmakta zorlanıyorum	
Ev kadını	10	8	0	3	21
	47,6%	38,1%	,0%	14,3%	100,0%
İşçi	34,5%	57,1%	,0%	60,0%	42,0%
	2	2	1	2	7
Memur	28,6%	28,6%	14,3%	28,6%	100,0%
	6,9%	14,3%	50,0%	40,0%	14,0%
Büro hizmetleri	7	1	0	0	8
	87,5%	12,5%	,0%	,0%	100,0%
El sanatları	24,1%	7,1%	,0%	,0%	16,0%
	3	1	0	0	4
Hizmet sektörü	75,0%	25,0%	,0%	,0%	100,0%
	10,3%	7,1%	,0%	,0%	8,0%
Diğer	1	0	0	0	1
	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	3,4%	,0%	,0%	,0%	2,0%
	5	1	1	0	7
Diğer	71,4%	14,3%	14,3%	,0%	100,0%
	17,2%	7,1%	50,0%	,0%	14,0%
Toplam	1	1	0	0	2
	50,0%	50,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	3,4%	7,1%	,0%	,0%	4,0%
	29	14	2	5	50
Toplam	58,0%	28,0%	4,0%	10,0%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Araştırmanın kuramsal çerçevesinde değinildiği üzere kadının meslek sahibi olması, yaptığı işin toplumsal saygınlığı boşanma sonrası toplumsal kabulündeki değişkenlerdendir. Araştırma kapsamındaki boşanmış kadınlardan kamu personeli olanların %87.5'i boşanma sonrası sosyal çevresi ile ilişkilerini devam ettirdiklerini belirtirlerken bu oran örgütlü işlerde çalışan kadınlarda %71.4'e, ev kadınlarında %47.6'ya ve günlük işlerde çalışan kadınlarda ise %28.6'ya kadar düşmektedir. Araştırma verilerine göre, boşanma sonrası sosyal çevrelerini kaybettiklerini ve yeni ilişkiler kurmakta zorlandıklarını belirten %10'luk bir oranın, ev kadını ve örgütsüz işlerde çalışan kadınlardan oluştuğu belirlenmiştir.

3.4.15 Sosyal Kabul/Evlenme Şekli

Tablo 45: Sosyal Kabul-Evlenme Şekli

Evlenme şekli	Boşandıktan sonra çevre ile ilişkilerinin düzeyi				Toplam
	Sosyal çevrem ile ilişkilerimde bir değişiklik olmadı	Bozulan ilişkilerim oldu ama süren ilişkilerim yeterli	İlişkilerimin çoğu bozuldu, yeni ilişkiler kuruyorum	Sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkiler kurmakta zorlanıyorum	
Görücü usulü	9	3	1	3	16
	56,3%	18,8%	6,3%	18,8%	100,0%
Anlaşarak evlenme	31,0%	21,4%	50,0%	60,0%	32,0%
	4	3	0	0	7
Arkadaşlık ederek	57,1%	42,9%	,0%	,0%	100,0%
	13,8%	21,4%	,0%	,0%	14,0%
Kaçarak	12	8	1	2	23
	52,2%	34,8%	4,3%	8,7%	100,0%
Diğer	41,4%	57,1%	50,0%	40,0%	46,0%
	3	0	0	0	3
Toplam	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	10,3%	,0%	,0%	,0%	6,0%
Toplam	1	0	0	0	1
	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	3,4%	,0%	,0%	,0%	2,0%
	29	14	2	5	50
Toplam	58,0%	28,0%	4,0%	10,0%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Boşanma sonrası toplumsal kabulle evlenme şekli arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan analizde, “görücü usulü” ile yapılan evliliklerde boşanma sonrası sosyal çevre ile ilişkilerin devam etmesi, “arkadaşlık ederek” evlenenlere oranla daha yüksek bulgulanmıştır. “Boşanma sonrası sosyal çevrem ile ilişkilerimde bir değişiklik olmadı” diyenler, görücü usulü evlilik yapanlarda %56.3 iken arkadaşlık ederek evlenenlerde %52.2’ye düşmekte; “bozulan ilişkilerim oldu ama süren ilişkilerim benim için yeterli” diyenler, görücü usulü evliliklerde %18.8 iken arkadaşlık ederek evlenenlerde %34.8’e yükselmektedir.

3.4.16 Sosyal Kabul/Çocuk Durumu-Sayısı

Tablo 46: Sosyal Kabul-Çocuk Durumu/Sayısı

Çocuk durumu/sayısı	Boşandıktan sonra çevre ile ilişkilerinin düzeyi				Toplam
	Sosyal çevrem ile ilişkilerimde bir değişiklik olmadı	Bozulan ilişkilerim oldu ama süren ilişkilerim yeterli	İlişkilerimin çoğu bozuldu, yeni ilişkiler kuruyorum	Sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkiler kurmakta zorlanıyorum	
Çocuğumuz yok	4	2	1	1	8
	50,0%	25,0%	12,5%	12,5%	100,0%
1	13	5	0	2	20
	65,0%	25,0%	,0%	10,0%	100,0%
2	13	5	0	2	20
	44,8%	35,7%	,0%	40,0%	40,0%
2	8	6	1	2	17
	47,1%	35,3%	5,9%	11,8%	100,0%
3	3	0	0	0	3
	27,6%	42,9%	50,0%	40,0%	34,0%
3	3	0	0	0	3
	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
4 ve üzeri	1	1	0	0	2
	10,3%	,0%	,0%	,0%	6,0%
4 ve üzeri	1	1	0	0	2
	50,0%	50,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	29	14	2	5	50
	3,4%	7,1%	,0%	,0%	4,0%
Toplam	29	14	2	5	50
	58,0%	28,0%	4,0%	10,0%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Boşanma sonrası sosyal çevre ile ilişkilerin ne düzeyde olduğuyula kadının çocuk sahibi ve çocuk sayısı durumu karşılaştırıldığında, farklı bulgular elde edilmiştir. Bir çocuklu kadınların boşanma sonrası sosyal çevrelerinin değişmeme oranı %65 iken iki çocuklu kadınlarda bu oran %47.1e düşmektedir. Yine iki çocuklu kadınların boşanma sonrası bozulan ilişkilerine rağmen süren ilişkilerinin kendileri için yeterli olduğunu düşünenlerin oranı %35.3, sosyal çevrelerini tamamen kaybedenlerin oranı ise %11.8'dir.

SONUÇ

Aile; örf ve adetleri, toplumda yerleşmiş gelenekleri sürdürme görevini ifa eden, cinselliği ve buna bağlı olarak üreme etkinliğini düzenleyen ve çocuğu uyumlu bir toplum üyesi olacak biçimde toplumsallaştırma işlevini üstlenmiş olan toplumsal bir kurumdur. Ailenin başlıca fonksiyonları arasında; ekonomik, üreme-çoğalma ve çocuğun bakımı, eğitimi ve sosyalleştirilmesi görevleri gelmektedir. Bunların yanı sıra, statü, koruyuculuk ve psikolojik görevler gibi bir takım fonksiyonları da mevcuttur.

Türkiye’de aile yapısını hane halkı ve yerleşim yeri esas alınarak iki şekilde sınıflandırmak mümkündür. Hane halkı sınıflandırmasında, aile içerisinde yaşayan birey sayısı ve kuşak genişliği ölçüt alınarak çekirdek aile ve geniş aile yapılarının mevcut olduğu görülmektedir. Yerleşim yeri esas alınarak yapılan sınıflandırmada ise Türkiye’de kent ailesi, gecekondu ailesi ve kır ailesi şeklinde üçlü bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de yaygın olan aile tipi çekirdek ailedir. 2006 Aile Yapısı Araştırması sonuçlarına göre, Türkiye’de %80.7 oranında anne-baba ve çocuklardan müteşekkil çekirdek aile yapısı egemendir.

Sanayileşme ve buna bağlı olarak gelişen kentleşme, aile yapısında da önemli farklılıklar meydana getirmiştir. Aile, bu süreçte birkaç kuşağın bir arada yaşadığı, işletme temelli, ataerkil özellikler sergileyen ve geleneksel davranış örüntüleriyle bütünleşmiş yapısından, hane halkının anne-baba ve çocuklardan oluştuğu, iş ve özel yaşamın ayrılaştığı, eşlerin karşılıklı istek ve kararlarıyla kurulan ve yürütülen bir birime dönüşmüştür.

Toplumsal değişim aynı zamanda evlilik anlayışının ve dolayısıyla evlilik standartlarının yükselmesine ve evlilik içinde iletişim ve doyumun daha fazla talep edilmesine neden olmuştur. Evlilik sürecinde eşler arasındaki iletişim ve etkileşim alanları sınırlandırıldığında ve evlilikten beklentiler, ailenin görev ve sorumlulukları ile örtüşmediğinde eşler, tercihlerini evlilik dışında kalacak şekilde kullanarak, evliliğe son vermektedirler.

Evliliğin boşanma ile sonlandırılmasında kadın, birçok sorunla başa çıkmak zorunluluğunda kalmaktadır. Özellikle toplumsal önyargılar, ekonomik sıkıntılar, çocukların bakım ve eğitimleri, alışkanlıkların değişmesi ve bunların yanında yalnızlık ve psikolojik baskılarda, kadınların boşanma kararlarını önemli hale getirmektedir. Kadınların gerek boşanma kararını vermede gerekse boşanma sonrası geleceği belirleme konusundaki tutumlarını, yaş, eğitim durumu, meslek, evlilik süresi gibi bir takım değişkenler farklılaştırmaktadır.

Araştırma örnekleminde yer alan kadınların ilk evlenme yaşı, Türkiye ortalamasının da altında, en fazla 20 yaş altı grup içinde yer almaktadır. Üçte ikilik bir çoğunluk büyükşehir veya şehir merkezlerinde yaşamlarını sürdürmekte olup, kentsel yaşam deneyimine sahiptir. Öğrenim durumları ilkokul ve lisede yoğunlaşmakta ve eşleri ile yakınlık göstermektedir. Etnik ve sosyo-kültürel olarak aynı ve farklı çevrelerden gelenlerin oranı ise birbirine yakındır.

Araştırma verileri, boşanan kadınların, genellikle orta gelir grubundan geldiklerini göstermektedir. Boşanma sonrası, ortanın altı gelir düzeyine sahip olduklarını belirtenlerin oranında ise %8'lik bir artış belirlenmiş ve boşanmanın kadın için bir gelir kaybına neden olduğu görülmüştür.

Boşanan kadınların yarısına yakın kısmının tek çocuğa sahip oldukları, iki ve daha fazla çocuğa sahip olan kadınların oranlarının düştüğü görülmektedir. Bununla birlikte çocuk sayısı arttıkça, boşanma oranları da düşmektedir. Boşanma sonrası çocukların velayetini ve dolayısıyla bakımını, %90 oranında kadın üstlenmektedir.

Araştırma verilerine göre, yapılan evliliklerin yarısı, sevgiye dayalı ve arkadaşlık ederek gerçekleştirilen evliliklerdir. Bununla birlikte üçte birlik bir çoğunlukta görücü usulüyle evliliklerini gerçekleştirmişlerdir. Evlilik birliğinin anlaşarak kurulması veya geleneksel şekilde sağlanması, birlikteliğin sürdürülmesinde yeterli olmadığı görülmektedir. Dikkat çeken bir diğer husus ise boşanmayla sonuçlanmış bu evliliklerin %26 oranında ailelerin karşı çıkmış olmasıdır.

Aile yapıları, %76 oranında çekirdek aile yapısındadır. Bu oran Türkiye ortalamasının altındadır. Çekirdek aile yapısının egemen olmasına karşın, evlilik

içindeki ilişki ve rollerin dağılımında geleneksel değerlerin ağırlığı hissedilmektedir. Evlilik sürecindeki tüm kararların sadece erkek tarafından belirlendiği durum %36 iken, eşlerin birlikte karar verme oranları %26'dır. Kadının daha çok cinsiyet rolüne uygun olarak evin düzeni ve çocuğun bakımına ait alanlarda karar verme yetkisine sahip olduğu, aile ekonomisi ve çevre ile ilişkilerin belirlenmesinde ise erkeğin etken olduğu görülmektedir. Gerek karar vermede gerekse aile içi rollerin belirlenmesinde eğitim ve mesleğin belirli bir ölçüde farklılık yarattığı belirlenmiştir.

Aile içi şiddetin, boşanmayla sonuçlanan evliliklerde yüksek oranda seyrettiği belirlenmiştir. Boşanan kadınların %82 gibi büyük bir çoğunluğu; fiziksel, psikolojik ya da her ikisine birden maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Evlilik içindeki sorunlarda erkeklerin şiddet eğilimleri karşısında kadınların çoğunlukla sessiz kalmayı yeğledikleri belirlenmiştir. Aile içi şiddetin, eğitim, meslek ve gelire bağlı olarak anlamlı derecede farklılaşmadığı da bulgulanmıştır.

Araştırma verilerine göre evlilik süresi, boşanma kararının alınmasında belirleyici olmaktadır. Evliliğin ilk beş yılı içinde boşanma oranları %40 iken, ikinci beş yılda bu oran %32'ye, üçüncü beş yılda ise %18'e düşmektedir. Araştırmanın en önemli bulgusunu, boşanma nedeni olarak %30 olarak gösterilen "başka birinin varlığı" seçeneği göstermektedir. Bu neden, yaş, eğitim durumu, mesleki statü, gelir, evlilik süresi vb. gibi değişkenlerle de farklılaşmayan bir neden olarak bulgulanmıştır. Başka birinin varlığı nedeni sabit tutulduğunda, evliliğin ilk yıllarında daha çok kişisel uyumsuzluk, beklentilerin gerçekleşmemesi, ailelerin müdahalesi ile evlilikler sonlandırılırken, beş yıldan sonra maddi imkansızlıklar ve eşin alkol, kumar ve şiddete yönelmesi gibi nedenler, boşanma için öncelik göstermektedir. İlerleyen yıllarda yine eşlerin birbirlerine ilgisiz kalmaları iletişimi zayıflatarak, eşleri, evlilik dışında tercihler aramaya yönetmektedir. Boşanmadan etkilenmenin, boşanma nedenleri ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Başka birinin varlığı nedeniyle ve eşinin kararı ile boşanan kadınların, diğer nedenlerden dolayı boşananlar ve boşanmaya eşleri ile birlikte karar verenlere göre, boşanmadan daha fazla olumsuz yönde etkilenmektedirler.

Örneklem içinde yer alan kadınların boşanma sonrası, %58 gibi önemli bir çoğunluğunun, tek başına veya aile reisi olarak çocukları ile birlikte yaşadıkları, genel olarak boşanma sonrasında soy ailenin denetim ve koruyuculuğu altına girme eğiliminin, beklentilerden düşük olduğu görülmektedir.

Kendi soy ailesi ile birlikte oturan kadınların tercihlerini, genellikle ekonomik zorunluluk ve geleneksel değerlerin etkisi yönlendirmektedir. Bağımsız geliri olan ve örgütlü işlerde çalışan kadınların boşanma sonrası, soy ailelerinden ayrı yaşamaları bunu kanıtlamaktadır. Soy aileden ayrı yaşayan kadınların statüleri, aileden bağımsız olarak gelişirken, ailesi ile birlikte oturan kadınların toplumsal önyargılardan daha fazla etkilendikleri görülmektedir.

Boşanma sonrasında sosyal ilişkilerinde bir değişiklik olmadığını belirten kadınların %58.6'sı, tek başına veya çocuklarıyla soy ailelerinden ayrı bir evde yaşayan kadınlar olduğu görülmektedir. Aile ile birlikte oturma, sosyal ilişkilerin ailenin merkezinde belirlenmesine yol açarken sosyal çevre ile etkileşimi de sınırlandırmaktadır. Boşanma sonrası toplumsal kabul, yaşa ve eğitim durumuna göre de farklılaşmaktadır. Kadının yaşı arttıkça ve eğitim seviyesi yükseldikçe boşanma sonrası sosyal çevresi ile ilişkilerinde anlamlı bir değişiklik yaşanmamaktadır. Yine de, boşanmış kadınların %54 gibi bir çoğunluğu boşanma sonrasında davranışlarında son derece ölçülü olmaya çalıştıklarını belirterek, toplumsal yargılara dikkat çekmişlerdir.

Aynı koşullar altında bugün de boşanacağını belirten kadınların oranı %82 gibi çok yüksek bir orandır. Yeniden evlenme ile ilgili olarak da kadınların yarısı beklentilerine uygun biri olduğu takdirde evlenmeyi düşündüğünü, %46'lık bir oranın ise genel anlamda çocukları için veya benzer olumsuzluklar yaşamak istemediklerinden dolayı boşanmayı düşünmedikleri belirlenmiştir.

Sonuç olarak, evlilikte eşler arasındaki çatışmaların boşanmayla sonuçlanmadan önce belirlenmesinin hem aile hem de toplum sağlığı için gerekli olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Aile Yapısı Araştırması (2006), TC Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve TC Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Araştırması, Ankara.

AKAR, Hülya (2005), Psikiyatrik Yardım Talebi Olanlar İle, Yardım Talebi Olmayan ve Boşanma Aşamasında Olan Çiftlerde Çift Uyumu ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması, Uzmanlık Tezi, İstanbul.

AKINTÜRK, Turgut (1996), Aile Hukuku, 4.Baskı, Ankara.

AKPINAR, A (1988), Challenged Family and Kinship Ideals: Family Crisis and Social Network among Turkish Immigrants, Stockholm: The Swedish Intitute for Social Research.

AKTAŞ, Gürsel (1992), Şehirleşmenin Türk Aile Yapısı Üzerine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ALTUNIŞIK, R., R. Coşkun, S. Bayraktaroğlu ve E. Yıldırım (2004), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Sakarya Kitabevi, Adapazarı.

ARIKAN, Çiğdem (1992), Yoksulluk, Evlilikte ve Geçimsizlik ve Boşanma, Şafak Matbaası, Ankara.

ARIKAN, Çiğdem (1996), Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması, TC. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, Ankara.

ARMAOĞLU, Fahri, 20.yy Siyasi Tarihi, Alkım Yayınları, 14.Baskı, İstanbul.

ATAKAN, A.Samire (1987), Boşanma Sürecinde Yaşanan Evreler, Psikoloji Dergisi, Cilt:6, Sayı:21.

ATALAY, B. (1992), Türk Aile Yapısı Araştırması, DTP Yayınları DTP: 213
SPGM: 421, Ankara.

Boşanma Süreci Modelleri, gata.edu.tr/dahilibilimler/cocukruh/divorce.htm.

ÇELİKOĞLU, Ceylan (1997), Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısına Etkisi,
Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

DEMİRCİOĞLU, Nevin S. (2000), Boşanmanın, Çalışan Kadının Statüsü ve
Cinsiyet Rolü Üzerine Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

ERDEK, E. (2004), Psikiyatrik Yardım Talebi Olanlar İle, Yardım Talebi
Olmayan ve Boşanma Aşamasında Olan Çiftlerde; Çift Uyumu, Problem
Çözme Becerisi, Boyun Eğici Davranış, Öfke Tutumu Arasındaki İlişkilerin
Karşılaştırılması, Uzmanlık Tezi, İstanbul.

ETEN, Gül (2004), 21.yy.da Aile Kavramı ve TMK Çerçevesinde
Değerlendirilmesi, Eurojuris Yay. İstanbul.

FURSTENBERG, F.Frank, The Future of Marriage, American Demographics,
June 1996, V. 18, N.6

GENÇTAN, Engin (1993), Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar, Remzi Yay.
Ankara.

GIDDENS, Anthony (1993), Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım, Çev.: R. Esengün ve
İ. Öğretir, İhtar Yayınları.

GÖKÇE, Birsen (1993), Gecekonularda Aileler Arası Geleneksel Dayanışmanın
Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü, T.C Başbakanlık Kadın ve Sosyal
Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları, Genel Yayın: 75 Bilim Serisi, Ankara.

GÖLE, Nilüfer (2004), Modern Mahrem, Metis Yayınları, İstanbul.

GÜLÖKSÜZ, Güven ve Yiğit Gülöksüz (1983), Kırsal Yapı, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 5, İstanbul.

HORTAÇSU, Nuran (1991), Evlilik ve Boşanma Nedenlerine Verilen Önemi Etkileyen Faktörler Olarak Değerlendirme Yaklaşımı, Cinsiyet ve Medeni Durum, Aile ve Toplum Dergisi, Sayı:1, Cilt:1 Mart.

İLKARACAN, İpek (1998), Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, A.Berktaş Hacımırzaoğlu (ed.) Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay. İstanbul.

İLKARACAN, İpek ve Pınar (1998), Kuldun Yurttışa: Kadınlar Neresinde?, Bilanço 98: 75 Yılda Tebaa'dan Yurttış'a Doğru, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

KANDİYOTİ, Deniz (1984), Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Türkiye'de Ailenin Değişimi TSBD Yay. Ankara.

KEYDER, Çağlar (1983), Türk Tarımında Küçük Köylü Mülkiyetinin Tarihsel Oluşumu ve Bugünkü Yapısı, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 5, İstanbul.

KONGAR, Emre (1985), İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı 2, Remzi Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul.

LEVİNE, Ned (1982), Social Change and Family Crisis The Nature of Turkish Divorce, Sex Roles, Family an Community in Turkey, Çiğdem Kağıtçıbaşı (ed.) Indiana Univ., Turkish Studies 3.

LLOYD, A.Sally and D.Zick Cathleen (1986), Divorce at Mid and Later Life: Does the Empirical Evidence Support the Theory, Journal of Divorce, V.9 Spring.

MARDİN, Şerif (2002), Türk Modernleşmesi, İletişim Yayınları, İstanbul.

OZANKAYA, Özer (1991), Toplumbilim, Cem Yayınları, İstanbul.

ÖZKAN, İshak ve Ömer Böke (1994), Boşanma İle Sonlanan Evliliklerde Kadının Hedef Olduğu Saldırganlık, Aile Kurultayı Bildirisi.

ÖZKAN, Zülfikar (1989), Türkiye’de Boşanmaların Sebep ve Sonuçları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

PRICE, Shoran (1988), Divorce, Family Studies Text Series, 9.

SAYAR, Kemal (2002), “Özgürlüğün Baş Dönmesi” Kaknüs Yayınları, İstanbul.

SENCER, Muzaffer (1983), Türkiye’de Çocuk ve Aile, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 5, İstanbul.

SENCER, Yakut (1979), Türkiye’de Kentleşme Bir Toplumsal ve Kültürel Değişme Süreci, Kültür Bakanlığı Yayınları: 345 Bilim Dizisi:12, Ankara.

SEZAL, İhsan (1996), Aile Nedir?, Başbakanlık Yayınevi, Ankara.

SİLİ, Zeynep Müge (1991), Toplumsal Değişim Sürecinde Türkiye’de Boşanma Olgusuna Genel Bir Yaklaşım, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

TEKELİ İlhan (1983), Kadın, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 5, İstanbul.

TEKELİ, İlhan ve Yiğit Gülöksüz (1983), Kentleşme, Kentlileşme ve Türkiye Deneyimi, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 5, İstanbul.

TOLAN, Barlas (1990), Neden Evleniyoruz, İstanbul.

TOR, Hacer (1993), Boşanma ve Boşanmış Kadınların Psiko-Sosyal Ekonomik Durumları Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

TURHAN, Mümtaz (1980), Garplılaşmanın Neresindeyiz, Yağmur Yayınevi, İstanbul.

Türk, Alman ve İsviçre Medeni Kanunlarında Kadın-Erkek Eşitliği (2001), <http://www.geocities.com/CapitolHill/2772/turk.html>.

Türkiye İstatistik Yılığ (2004), TC Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

UYGUN, Hamza (1994), Gecekondularda Aileler Arası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü, Dünya'da ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Değişmeler, Sosyoloji Derneği Yay. 3.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet (1976), Ailenin Çilesi Boşanma, Çağdaş Yayınları.

YAZICIOĞLU, Yahşi (1995), Değişen Teknoloji ve Aileye Etkisi, Anadolu Ün. Yayınları, Eskişehir.

YERASİMOS, Stefanos (2005), Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, Çev. Babür Kuzucuoğlu, Belge Yayınları, İstanbul.

ZEVKLİLER, Aydın (1995), Medeni Hukuk, 5.Baskı, Savaş Yayınları, İzmir.

EK 1 - ANKET FORMU

Bu araştırma, boşanmış kadınların, genel olarak boşanma nedenlerini tespit etmek ve boşanma sonrası kadınların, toplumsal rol ve statülerindeki değişimleri incelemek amacıyla yapılmaktadır. Araştırmamız, bir yüksek lisans çalışmasıdır. Size ait bilgiler sadece bu araştırma kapsamında kullanılacak ve kesinlikle gizli kalacaktır. Lütfen formu dikkatli bir şekilde okuyarak cevaplayınız.

Araştırmaya göstermiş olduğunuz ilgi ve yardımlarınız için teşekkür ederim.

İlyas SUCU

1) Yaşınızı belirtiniz.

- a) 20 – 25
- b) 26 – 30
- c) 31 – 35
- d) 36 – 40
- e) 41 – 45
- f) 46 ve üzeri

2) Sizin ve eşinizin eğitim durumunu belirtiniz.

	Siz	Eşiniz
a) Okur-yazar değil	()	()
b) Okuma yazma var	()	()
c) İlkokul mezunu	()	()
d) Ortaokul mezunu	()	()
e) Lise ve dengi mezunu	()	()
f) Yüksekokul mezunu	()	()
g) Yüksek Lisans mezunu	()	()

3) İlk evlendiğinizde sizin ve eşinizin yaşını belirtiniz.

	Siz	Eşiniz
a) 20'nin altında	()	()
b) 21 – 25	()	()
c) 26 – 30	()	()
d) 31 – 35	()	()
e) 36 – 40	()	()
f) 41 – ve üzeri	()	()

4) Kaç yıl evli kaldınız?

- a) İlk bir yıl içinde ayrıldık
- b) 1- 5
- c) 6 -10
- d) 11 – 15
- e) 15 ve üzeri

5) Sizin ve eşinizin doğum yerini belirtiniz.

	Siz	Eşiniz
a) Büyükşehir	()	()
b) Kent	()	()
c) İlçe	()	()
d) Köy	()	()
e) Yurtdışı	()	()

6) Yaşamınızı en uzun nerede geçirdiniz?

	Siz	Eşiniz
a) Büyükşehir	()	()
b) Kent	()	()
c) İlçe	()	()
d) Köy	()	()
e) Yurtdışı	()	()

7) Sizin ve eşinizin etnik ve kültürel olarak yetiştiğiniz çevreyi belirtiniz.

- Aynı etnik ve kültürel çevreden geliyoruz
- Etnik kökenlerimiz aynı fakat farklı kültürel çevreden geliyoruz
- Etnik kökenlerimiz farklı fakat aynı kültürel çevreden geliyoruz
- Etnik kökenlerimiz de yetiştiğimiz kültürel çevre de farklı

8) Eğer çalışıyorsanız, çalışma yaşamına ilk olarak ne zaman başladınız?

- Evlenmeden önce
- Evlendikten sonra
- Boşandıktan sonra

9) Halen yaptığınız iş/mesleğinizi belirtiniz.

- Ev kadını
- İşçi
- Memur
- Büro Hizmetleri
- Tezgâhtar
- Diğer

10) Evliliğiniz süresince eşinizin iş/mesleğini belirtiniz.

- İşçi
- Memur
- Esnaf
- Serbest meslek
- Diğer

11) Evliyken ailenizin hangi gelir düzeyinde olduğunu düşünüyorsunuz?

- Yüksek
- Ortanın üstü
- Orta
- Ortanın altı
- Çok düşük

12) Boşanma sonrası hangi gelir düzeyinde olduğunuzu düşünüyorsunuz?

- Yüksek
- Ortanın üstü
- Orta
- Ortanın altı
- Çok düşük

13) Ayrıldığınız eşinizden çocuğunuz var mı?

- Çocuğumuz yok
- 1
- 2
- 3
- 4 ve üzeri

- 14) Çocuklar kimin yanında kalıyor?
a) Benim
b) Eşimin
c) Diğer
- 15) Eşinizle nasıl evlendiniz?
a) Görücü usulü
b) Anlaşarak evlenme
c) Arkadaşlık ederek
d) Diğer
- 16) Evlenme kararı vermenizde aşağıdakilerden hangisi sizi en çok etkiledi?
a) Ailemin baskısı
b) Aile baskısından kurtulmak için
c) Toplumsal hayatın bir gerekliliği olduğu için
d) Birbirimizi seviyor olmamız
e) Diğer
- 17) Evliliğinize karşı çıkan oldu mu?
a) Karşı çıkan olmadı
b) Kendi ailem
c) Eşimin ailesi
d) Sosyal çevremiz
e) Diğer
- 18) Evliliğiniz süresince kimlerle birlikte oturdunuz?
a) Eşim (ve çocuklarımla)
b) Eşimin anne-babası yanımda idi
c) Benim anne-babam yanımda idi
d) Diğer
- 19) Ziyaret, tatile çıkma, ekonomik kaynakları kullanma, ev eşyası alımı, çocuğun eğitimi vb. gibi konularda karar verme ağırlığı kime aitti?
a) Birlikte karar verirdik
b) Görüşüm alınırdı fakat kararı eşim verirdi
c) Karar verme yetkisi tamamen eşimdeydi
d) Ben karar verirdim
e) Diğer
- 20) Yemek, temizlik, ütü, günlük alışveriş vb. gibi ev işlerinde eşinizin tutumu nasıldı?
a) Ev işlerini birlikte yapardık
b) Yardım istediğimde yapardı
c) Zorunlu durumlarda yapardı
d) Hiç yardım etmez, benim sorumluluğum olduğunu düşünürdü
e) Diğer
- 21) Eğer çocuklarınız varsa eşinizin evlilik sürecinde çocuklarla iletişimi nasıldı?
a) Çok ilgili bir babaydı
b) Zorunlu durumlarda çocuklarla ilgilenirdi
c) Çocuklarla ilgilenmezdi
d) Diğer

22) Evliliğiniz süresince eşinizden herhangi bir şiddet gördünüz mü?

- a) Hiç şiddet görmedim
- b) Fiziksel değil ama psikolojik şiddet gördüm
- c) Hem fiziksel hem psikolojik şiddet gördüm
- d) Diğer

23) Eşinizle geçimsizliğiniz ne zaman başladı?

- a) Evlendikten kısa bir süre sonra
- b) Evliliğimin ortalarında
- c) Evliliğimin sonlarında

24) Sizce evliliğinizi sona erdiren en büyük sorun ne idi?

- a) Eşimin baskısı
- b) Kıskançlık
- c) Anne – babaların müdahalesi
- d) İlgisizlik ve ihmal
- e) Kişisel uyumsuzluk ve beklentilerin gerçekleşmemesi
- f) Başka birinin varlığı
- g) Evi geçindirmeme, işsizlik, maddi sorunlar
- h) Alkol, kumar, dayak gibi kötü alışkanlıklar
- i) Diğer

25) Evlilik içinde sorunlar karşısında, tutumunuz nasıldı?

	Siz	Eşiniz
a) Konuşarak tartışma	()	()
b) Ayrılmaya ikna etme	()	()
c) Sorunları anne – babaya yansıtma	()	()
d) Konuşmayıp sessiz kalma	()	()
e) Münaşaka, kavga, şiddet gösterme	()	()
f) Evi terk etme	()	()
g) Diğer	()	()

26) Boşanma kararını kim verdi?

- a) Ben verdim
- b) Eşim verdi
- c) Birlikte karar verdik
- d) Diğer

27) Evlilik sürecinde çalışıyor veya çalışma potansiyeline sahip idiyse, bunun boşanma kararını vermede etkisi oldu mu?

- a) Hayır
- b) Biraz
- c) Evet
- d) Yanıtsız

28) Boşanmadan önce endişe duyduğunuz konular nelerdi?

- a) Hiçbir endişem olmadı
- b) Maddi kaygılar
- c) Yalnızlık
- d) Alışkanlıklardan vazgeçmek
- e) Çevrem ve anne – babamın baskısı
- f) Eşimin rahatsız etmesi
- g) Çevrenin rahatsız etmesi
- h) Çocukların sorumluluğu
- i) Diğer

- 29) **Şu anda kimlerle birlikte oturuyor sunuz?**
- Ailemin yanına yerleştim (tek başına yada çocuklarla)
 - Ayrı bir eve taşındım (tek başına yada çocuklarla)
 - Eşim evden ayrıldı, ben evimde kaldım
 - Kardeşlerimden birinin evine yerleştim
 - Akrabalarımın yanına yerleştim
 - Diğer
- 30) **Boşandıktan sonra daha çok kimlerle birlikte oluyorsunuz?**
- İlişkilerimde değişiklik olmadı
 - Annem – babam / kardeşlerimle
 - Arkadaşlarımla
 - İş arkadaşlarımla
 - Çocuklarımla
 - Diğer
- 31) **Boşandıktan sonra ailenizin size karşı olan yaklaşımı, aşağıdakilerden hangisine en çok uyuyor?**
- Hoş karşılamadılar
 - İlgilenmiyor ve benim sorunum olduğunu düşünüyorlar
 - Korumacı davranıyorlar
 - Anlayışlı ve destek olmaya çalışıyorlar
 - Diğer
- 32) **Boşandıktan sonra size en çok sıkıntı veren konu nedir?**
- İstediğim zaman dışarı çıkıp dolaşamıyorum
 - Çevremin dedikodusuna sebep olmamak için arkadaş ve akraba ziyaretlerine sık sık gidemiyorum
 - Giyim kuşamıma ve hareketlerime dikkat ediyorum
 - Evli çiftlerle rahat görüşemiyorum
 - Erkeklerle konuşmaya çekiniyorum
 - Davranışlarımda son derece ölçülü olmaya çalışıyorum
 - Her konuda rahat davranıyorum
 - Diğer
- 33) **Boşandıktan sonra çevre ile ilişkilerinizin bozulduğunu düşünüyor musunuz?**
- Sosyal çevrem ile ilişkilerimde bir değişiklik olmadı
 - Bozulan ilişkilerim oldu ama süren ilişkilerim benim için yeterli
 - Çevremle olan ilişkilerimin çoğu bozuldu, yeni ilişkiler kuruyorum
 - Boşanma ile birlikte sosyal çevremi kaybettim, yeni ilişkiler kurmakta zorlanıyorum
- 34) **Gelir kaynağınızı belirtir misiniz?**
- Hiçbir gelirim yok
 - Kendi kazancım dışında gelirim yok
 - Nafaka alıyorum
 - Kira geliri
 - Çocuklarımdan destek alıyorum
 - Diğer
- 35) **Şu anda, aynı koşullar altında olsaydınız boşanır mıydınız?**
- Evet
 - Hayır
 - Bilmiyorum

36) Yeniden evlenmeyi düşünüyor musunuz?

- a) Hayır
- b) Maddi gücüm elvermediği için evlenmek zorundayım
- c) Beklentilerime uygun biri olursa düşünebilirim
- d) Diğer

37) Cevabınız Hayır'sa neden evlenmeyi düşünmüyorsunuz?

- a) Çocuklarım için, düşünmüyorum.
- b) Benzer olumsuzluklar yaşamak istemiyorum
- c) Diğer

Anket soruları dışında boşanma süreci ve boşanma sonrasındaki durumla ilgili eklemek istediklerinizi yazabilirsiniz.

.....
.....
.....
.....
.....

Teşekkür ederim...

EK 2 – 2005 BOŞANMA İSTATİSTİKLERİ

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Evlenmeler						
Marriages by Classification of Statistical Region Units						
İBBS - SRE	2001	2002	2003	2004	2005	
Türkiye	553 105	519 044	575 257	625 635	651 896	
Sakarya	7 357	6 197	7 056	7 215	8 013	
İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Boşanmalar						
Divorces by Classification of Statistical Region Units						
İBBS - SRE	2001	2002	2003	2004	2005	
Türkiye	91 994	95 323	92 637	91 022	95 895	
Sakarya	978	1 007	966	912	1 028	
İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Kaba Evlenme Oranı						
Crude marriage rate by Classification of Statistical Region Units						
İBBS - SRE	2001	2002	2003	2004	2005	(%)
Türkiye	8,09	7,49	8,19	8,79	9,05	
Sakarya	9,71	8,14	9,22	9,39	10,39	
İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Kaba Boşanma Oranı						
Crude divorce rate by Classification of Statistical Region Units						
İBBS - SRE	2001	2002	2003	2004	2005	(%)
Türkiye	1,35	1,38	1,32	1,28	1,33	
Sakarya	1,29	1,32	1,26	1,19	1,33	

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması ve Nedene Göre Boşanmalar, 2005											
Divorces by Classification of Statistical Region Units and cause, 2005											
Boşanma nedeni - Cause of divorce											
İBBS - SRE	Toplam	Zina	Cana kast ve pek fena muamele		Cürüm ve haysiyetsizlik		Terk	Akıl hastalığı	Geçimsizlik	Diğer	Bilinmeyen
			Attempt against life,	cruelty or serious insult	Infamous conduct	dishonorable conduct					
Türkiye	95 895	67	36		39	257	45		91 989	539	2 923
Sakarya	1 028	1	1			2	1		1 007	4	12

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması ve Eşlerin Yaş Farkına Göre Evlenmeler, 2005															
Marriages by Classification of Statistical Region Units and age difference of spouses 2005															
Damadın yaşı büyük - Groom older															
Genel toplam General total	Yıl - Year	Yaşları eşit Same age													
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11+			
Türkiye Sakarya	651896 8 013	515 229	57 359	62260	63609	62014	58435	50894	41390	31769	23466	16347	47686	89 817	46 850
		6 657	751	897	889	847	717	666	489	364	293	170	574	803	553
İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması ve Eşlerin Yaş Farkına Göre Boşanmalar, 2005															
Divorces by Classification of Statistical Region Units and age difference of spouses, 2005															
Damadın yaşı büyük - Groom older															
Genel toplam General total	Yıl - Year	Yaşları eşit Same age													
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11+			
Türkiye Sakarya	95 895 1 028	72 632	8140	8 083	8 182	8 178	7 641	6 729	5 570	4 551	3 547	2 610	9 401		
		785	89	94	75	94	73	61	70	46	39	26	118		

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması ve Evlilik Süresine Göre Boşanmalar, 2005											
Divorces by Classification of Statistical Region Units and duration of marriage, 2005											
Evlilik süresi (yıl) - Duration of marriage (year)											
1 yıldan az Less than											
Toplam Total											
1 yıldan 2 3 4 5 6-10 11-15 16+											
IBBS - SRE											
Türkiye											
Sakarya											
İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Ortalama İlk Evlenme Yaşı											
Mean age at first marriage by Classification of Statistical Region Units											
A. Damat - Groom B. Gelin - Bride											
2001											
IBBS - SRE											
Türkiye											
Sakarya											
İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Ortalama Evlenme Yaşı											
Average age at marriage by Classification of Statistical Region Units											
A. Damat - Groom B. Gelin - Bride											
2001											
IBBS - SRE											
Türkiye											
Sakarya											
2002											
IBBS - SRE											
Türkiye											
Sakarya											
2003											
IBBS - SRE											
Türkiye											
Sakarya											
2004											
IBBS - SRE											
Türkiye											
Sakarya											
2005											
IBBS - SRE											
Türkiye											
Sakarya											

ÖZGEÇMİŞ

Malatya – 1982 doğumlu. İlk ve orta öğrenimini Malatya’da tamamladı. 1999 yılında Konya-Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde başladığı yüksek öğrenimini 2001 yılında yarıda bırakarak, İstanbul Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Programı’na kaydoldu. 2004 yılında bu programdan mezun oldu. 2004 yılı itibariyle Milli Eğitim Bakanlığı’nda Psikolojik Danışman olarak göreve başladı. 2005 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Anabilimdalı’nda yüksek lisans öğrenimine başladı. Halen Sakarya-Hendek’te bir ilköğretim okulunda Rehber Öğretmen olarak çalışmakta olup yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.